

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ODFRED HARTMANN *Matr. nr. 8 - Rosenborg kv.*

Den Gyldendalske Gaard

GYLDENDALS JULEBOG 1978

1. Friesteds Kirke og Herregård,
 2. Niels Bagger
 3. Hendrick Wierfagen
 4. Agnet Plesman in Pless
 5. Johan Adolph Wifsen
 6. Hendrick Wilhelm Lauritzen
 7. Hendrick Wilhelm Lauritzen
 8. Oerff Gøutenrood Blokhofing
 9. P. P. Selsens Aars von Plessen
 10. Claus Adelsen
 11. Hans Wierdahl
 12. Hendrick Wifsen
 13. Johan Hans Ador
 14. Niels Gøutenrood Aar Dulle
 15. Hendrick Edan
 16. Zudrick Egan
 17. Ole Andersen
 18. Hendrick Verhagen
 19. Jans Adelsen
 20. Niels Adelsen
 21. Hendrick Derman
 22. Erik Adelsen Hammer
 23. Svend Agneresen
 24. Peter Svendsen
 25. Aders Svendsen
 26. Johan Caspar Schmidt
 27. Berend Jørgenfeldt
 28. Jørgen Jørgen
 29. Hans Jørgen Gyffert
 30. David Jørgen
 31. Johan Abraham Danc
 32. Søren Sørensen og Ole Sørensen
 33. Svend Peter Jørgen Hammer
 34. Hans Strøm
 35. Michael Nilsen
 36. Hans Søren
 37. Christian Nilsen
 38. Mathias Adelsen
 39. Svend Adelsen
 40. Niels Adelsen
 41. Niels Adelsen
 42. Jørgen Ador
 43. Mathias Ador
 44. Søren Rasmussen
 45. Niels Jørgen
 46. Christian Ador, Redrick
 47. Niels Ador, Wilderup
 48. Niels Ador
 49. Niels Ador
 50. David Christian
 51. Hans Ador
 52. Oerff Johan Wilhelm Ador
 53. Svend Ador
 54. Jans Ador
 55. Anders Ador
 56. Agnes Ador
 57. Niels Ador
 58. Søren Ador
 59. Niels Ador
 60. Niels Ador
 61. Jørgen Ador
 62. Niels Ador
 63. Johan Ador
 64. Niels Ador
 65. Niels Ador
 66. Niels Ador
 67. Niels Ador
 68. Niels Ador
 69. Niels Ador
 70. Niels Ador

Christian Geddes kort over Rosenborg kvarter udført i året 1757 med fortegnelse over ejerne af husene i Klareboderne og de tilstødende gader. Matrikel nr. 9 (fra 1807 nr. 8) er vores hus og geheimeråd von Plessen dets ejer. Som det fremgår, er det bebyggede areal det samme som i dag. De 12 kvarterkort blev genoptrykt af Københavns kommunalbestyrelse i 1940.

MATR. NR. 8
ROSENBORG KVT.

MATR. NR. 8
ROSENBORG KVT.

Den Gyldendalske Gaard

---

*En bog om et hus og
dets mennesker*

---

*Af
Godfred Hartmann*

*Gyldendals julebog
1978*

Matr. nr. 8 – Rosenberg kv.

Den Gyldendalske Gaard

© Godfred Hartmann 1978

Omslag: Den Gyldendalske Gaard

Oliemalet prospekt af Johannes Rach og

Hans Heinrich Eegberg, ca. 1750 (Nationalmuseet)

Typografisk tilrettelægning: Sven Reiner Johansen

Bogen er sat med Intertype Baskerville

og trykt hos Nordisk Bogproduktion A.S. Haslev

Papiret er Gl. Macoprint fra Papyrus

Klicheerne er udført hos Kondrup Reproduktion

Bogbinderarbejdet er udført hos

Nordisk Bogproduktion A.S. Haslev

Printed in Denmark 1978

ISBN 87-01-72421-5

Uden en righoldig litteratur om Søren Gyldendal, Jacob Deichmann og familien Hegel havde det næppe været muligt at tegne et billede af det hus, i hvilket de havde deres virke. Navnlig er L. C. Nielsens bog om Frederik V. Hegel et nyttigt hjælpemiddel, fordi han glimtvis lader os se ind i stuerne.

Men i tiden, der ligger forud for agentens overtagelse af gården, har jeg med taknemmelighed modtaget hjælp fra enkelte med større historisk indsigt end den, jeg er i besiddelse af. Kunsthistorikeren Bredo Grandjean har givet mig værdifulde oplysninger om husets bygmester Abraham Stoy, ligesom Landsarkivets embedsmænd har været mig behjælpelige med kirkebøger, brandtaksationer og skøder.

Såvel brandtaksationer som skøder har Anne-Mari Steimle, som er ansat her på forlaget, beredvilligt skrevet ud for mig, og disse nyttige oplysninger om husets indre gennem årene opbevares herefter i forlagets arkiv.

Men også i Stadsarkivet på Rådhuset har jeg haft min gang, hvor stadsarkivar, Dr. phil. Sigurd Jensen har været mig behjælpelig og ydet mig værdifuld støtte.

Til slut må jeg takke fagets historiker, fhv. kontorchef Aleks. Frøland for den interesse, han altid har vist det gyldendalske hus. Da han rundhåndet giver sin store viden fra sig, er han nyttig og god at have inden for rækkevidde, når man sætter sig til skrivebordet.

November 1978

G. H.

Forord 9

FØRSTE DEL

- Klosteret i kålhaven 13*
I Rosenborg kvarter 27
Byen står i flammer 47
De tyske murermestre 55

ANDEN DEL

- Huset i Klareboderne 75*
Boghandleren 91
Bag facaden 109
Jacob og Bolette 127
„En magt i vort samfund“ 153

Brandtaksation 1801 187

Litteratur 200

Navneregister 202

FORORD

Så går jeg igen i gang med at skrive om et gammelt hus. Jeg har prøvet det før, og måske bliver det ikke sidste gang, emnet frister mig.

Der er noget mærkeligt dragende ved en gammel bygning. Gennem generationer har murene været rammen om et liv, der for længst er hørt op. Der har lydt stemmer, som er forstummet for mere end hundrede år siden. Stuerne har været tavse vidner til dybe sorger og store glæder. Gamle er rykket ud, unge er flyttet ind, og de nye beboere har slået vinduerne op for at få frisk luft ind i det gamle hus.

Måske er det hus, som jeg nu har lyst til at skrive om, noget ganske særligt. Skønt, ikke måske. Der er ingen tvivl. Huset er helt enestående i Danmark. Mon der overhovedet eksisterer noget som Den Gyldendalske Gård i dag? Det skal nok være noget af et særsyn, at det samme hus siden 1787 har været rammen om en boghandel. Måske kan man finde noget lignende ude i Europa. England og Holland har jo så meget af den slags. Men hos os er huset i Klareboderne et særsyn.

Da man for nylig flyttede Peter F. Heerings virksomhed ned til Dalby og mere eller mindre benyttede den gamle fine gård på Christianshavn til andet formål, mistede vi noget, der på en eller anden måde kunne minde om vores hus, skønt det kun var en årsunge, sammenlignet med vores gamle forlag.

Man kan ikke daglig sidde i et hus fra 1730erne uden at tænke på, hvad der er sket med det hus. I dag bor der ingen.

FORORD

Når jeg går forbi om aftenen, ligger den store, hvide bygning i den smalle gade mørk og ligesom livløs. Det er, som om den bare venter på, at den næste morgen skal blive befolket med flere hundrede mennesker, der har deres virke i det fine hus. Vinduerne er lukket, lyset er slukket og porten låst. Men engang boede der mange mennesker i det hus.

Inde i den østre port står der på en tavle, at Søren Kierkegaard har siddet på skolebænken fra 1821–30 i en af stuerne deroppe på anden sal. Men det er ikke det eneste. Kierkegaard er så berømt, at han fik sin tavle. Ølhandleren i kældereren er der ingen, der tænker på i dag, og den højvelbårne hr. Victor Christian von Plessen i salen til gaden er glemt, selv om han dog førte stort hus, var excellence, ja endog ridder af elefanten.

Men huset i Klareboderne gør det ikke alene. Der har boet mange mennesker på den grund, men det var i et andet hus, som brændte, dengang hele kvarteret stod i flammer. Først da rejser vores hus sig af den forkullede brandtomt.

Det er lidt af livet i de stuer, som alle i dag er kontorer, jeg har fået lyst til at skrive om. Søren Gyldendal og familien Hegel gjorde ubestridt huset til det, det er i dag. Dem er der skrevet så meget om. Senere slægtled har med god grund hyldet dem for det, de tog i arv efter dem. Engang var det andre, der spillede en langt mindre rolle på den store scene, som efterhånden kom til at se helt anderledes ud. Det er det, som har givet mig lyst til at fortælle om stedet og husets historie og om nogle af de mennesker, der levede deres liv bag den fine hvide facade.

Må jeg høfligt bede agent Gyldendal og etatsråd Hegel om foreløbig at træde lidt i baggrunden.

Godfred Hartmann

FØRSTE DEL

KLOSTERET I KÅLHAVEN

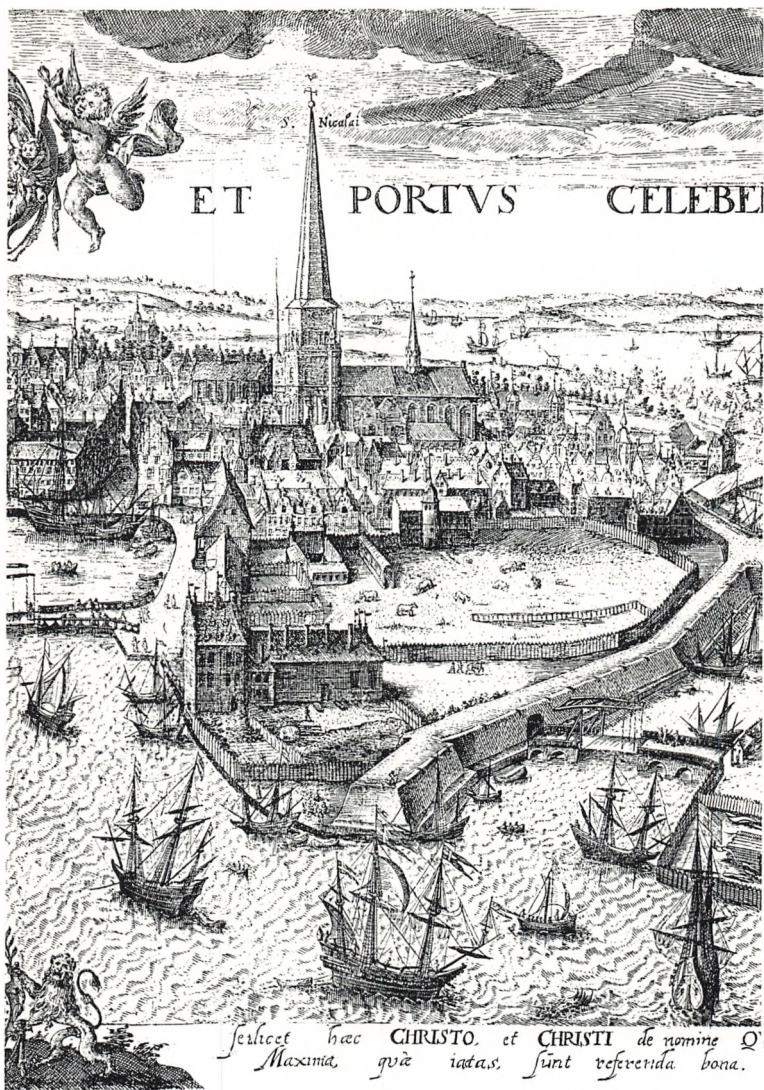
Det hele begyndte i kålhaven eller „hushaven“, som det vel rettere hed dengang. Mangt og meget i København synes at have været dikteret af de kongelige grønsager. Christian IV anlægger Kongens Have, fordi porrerne fra vingården ikke rigtig smagte ham, og dronning Christine, der var gift med kong Hans, får den 25. februar 1497 pave Alexander VI's tilladelse til at oprette et nonnekloster til franciskaner-nonner af Sct. Klare ordenen. Måske kan man ikke heraf slutte, at der var noget i vejen med kålhovederne. Det ville være uretfærdigt mod den gudfrygtige dronning, der handlede ud fra et godt hjerte. En bemærkelsesværdig kvinde, der med en helt enestående viljekraft udholdt en af unions-tidens længste og hårdeste belejringer på Stockholm Slot, hvor kongen havde efterladt hende, mens han selv vendte tilbage til Danmark og til en mere fredfyldt tilværelse. Men Christine skulle nok klare sig i Sverige, hvor uroen gærede. Hun må dog være gjort af noget særligt, og navnlig være stærk i troen, for hun modstår fjenden og sidder til sidst tilbage med en lille flok udhungrede mænd. Henved tusinde skal være bukket under i lutter elendighed, så ikke underligt, at hun vendte sig mod Vorherre, thi hendes jordiske husbond agtede hende ikke stort, for ifølge Holberg „diverterede han sig resolut med andre fruentimmere, mens dronningen sad fangen i Sverige“. Vi aner forskellen mellem den fromme, godgørende dronning Christine og den folkelige kong Hans, der ifølge Arild Hvidtfeldt „gerne drak rigeligt med dansk øl og åd gammel dansk mad efter dansk vis“.

Men det ville være at tage munden for fuld, hvis vi tror, at det kloster, der blev indviet på Sct. Klare translokationsdag den 2. oktober 1505, havde sin tyngde i Klareboderne. Tværtom. Gaden, der i sit navn både gør reverens til den katolske kirke og til de mere ydmyge beboere af boderne, lå i udkanten af klostrets område. Nok stødte nonnernes urtehave op til det nuværende Østervold. Rosengården bærer næppe sit navn med urette, men hovedvægten har ligget øst for Pilestræde og syd for Møntergade.

Der er al mulig grund til at tro, at de røde murrester af et kampestensfundament, som man under en udgravning i 1886 fandt i Sværtegade, er resterne af Sct. Klares klostermur mod syd. Men det gik kun småt med klostret, selv om muren, der indhegnede haven til alle sider, forholdsvis hurtigt står færdig. Mange steder, bl.a. i Store Regnegade og mod nord langs volden, har man senere stødt på resterne.

Men med selve klostret trak det altså ud. Den utålmodige dronning lader sin rentemester udbetale 100 mark til håndværkerne for at bringe fart i byggeriet, og hr. Axel Lavesen Brock testamenterer 20 rhinske gylden til det gode formål for snarest at se klostret under tag og formentlig også for at skaffe sig selv den himmelske sjælefred.

Gennem et målebrev fra 1618 ved vi, hvor kirken har ligget. Altså ikke i Klareboderne, men midt i Gammel Mønt mellem Møntergade og den nuværende Christian IXs Gade. At klostret har haft et vist format fremgår ligeledes af senere rekonstruktioner, men nogen prangende bygning har det næppe været, selv om huset tydeligt ses på van Wijcks prospekt af byen fra 1611. Tårn blev der øjensynligt ikke råd til. Sct. Gertrud og Nikolaj stræber ganske anderledes mod himlen. Kun en tagrytter på midten af huset har skjult de klokker, der har kaldt nonnerne til andagt.

van Wijcks prospekt af hovedstaden anno 1611 giver et godt indtryk af byen, skont slottet og kirken nok stjæler billedet fra adelens og borgernes stenhuse. Men udsnittet viser os Klare Kloster til venstre for Nikolai Kirke. Det har ligget omtrent hvor Christian den IX'sgade nu løber ud i Gammel Mont.

Et enskibet hus med stræbepiller og kamtakke gavle, der ved en overfladisk betragtning kan få en til at tro, at det skulle være Trinitatis Kirke uden Rundetårn. Men som bekendt blev Trinitatis Kirke først bygget langt senere, og Rundetårn skyder sig først ud i Købmagergade i Christian IVs sidste regeringsår. Da grundstenen til Trinitatis blev lagt, var klostret for længst nedlagt og efter reformationen overgået til mere verdslige formål. Men det ændrer ikke på klostrets betydning i dets korte levetid. I stiftelsesbrevet nævnes der både dormitorium og refektorium, og op mod Pilestræde har læg- og terminssøstre haft deres ydmyge boliger. Men så er det også slut. I reformationstiden lever nonnerne, der dog ellers skulle være fortrolige med nøjsomhed, et liv i askese og i yderste armod, og først efter reformationens endelige indførelse i 1536 forlader de landet og fortsætter deres gerning under mere forstående himmelstrøg.

Madonnabilleder fjernes, klokkerne ringer ikke mere til messe, og til sidst smeltes de om. Det røde hus i klosterhaven forvandles til møntergård og en kort overgang til tysk kirke, og endelig under Frederik II til gjethus og mønt. Men en dag skilles de to ting ad. Mønten skal kongen nok tage sig af, og den flyttes til slottet på holmen, og godt 100 år efter flyttes gjethuset fra Pilestræde til Kongens Nytorv. Den tyske menighed, der kun et kort åremål fik lov til at prise Herren i nonnernes røde klosterbygning, får deres egen i Sct. Peders Kirke, et stenkast fra Vor Frue Kirke.

Det gamle Klare kloster forsvinder. Længe prægede det ikke den gamle bykerne. Kort efter 1570 var det stort set forbi. Nu er der kun murrester tilbage under gaderne og så navnet i Klareboderne.

KLOSTERET I KALHAVEN

Klædeboderne, Skindernes boder, Sjøleboderne og Klareboderne. Der er boder nok i Frederik Is København. De, der har beboet disse små beskedne huse, lader sig næppe opspore. Det er fortidens anonyme håndværkere, der ofte betalte deres husleje til bygherren eller til klostrene. Det er vel heller ikke udelukket, at klostrene ejede boderne og lejede dem ud til liebhavere. I dag kan det lyde som om boderne har ligget i snævre gader.

Det har de dog ikke altid. Boderne lå ofte på torve og åbne pladser. På Gammeltorv havde de deres plads i nærheden af kirken og byens rådhus. Det var i byens centrum, hvor alle mødtes. Her holdtes der fester, og her holdtes der rettergang over de lovløse. Her blev der handlet, og her skød boderne op og gav de tilstødende gader navn. Men også langs klostermuren var der boder. Først brøstfældige træhuse, senere røde murstenshuse bygget i en lang række og ofte i kirkens umiddelbare nærhed. Vi kender det fra Tyskland og Holland, hvor boderne næsten lidt anmasende er bygget sammen med kirken. Vi kender det fra Lübeck, hvor de udgør en del af bymuren. Vi kender det herhjemme fra. I Næstved er Tuesens boder nabo til Sct. Peders Kirke.

I 1539 lod Frederik I opføre 23 boder i Lille Kongensgade, som han lejede ud til sine hoffolk. De handlende forsvinder gradvis, og små 100 år efter opfører Christian IV godt 100 skipperboder bag Nikolaj Kirke og lidt senere Nyboder til Holmens folk. Nu købslås der ikke mere fra den lange række af ganske ens huse. Nu bor man i dem. Man ejer dem ikke. Lejeboder blev de kaldt, og det siger vel en del. Der er al mulig grund til at tro, at boderne i Klareboderne har været en række af sådanne enetages huse, som regel uden kældre og ikke sjældent opført i bindingsværk.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Ofte ser vi på epitafier renæssancens borgermænd omgivet af en børneflokk og et par koner. De afdøde holder enten et dødningshoved i den hule hånd, eller også angiver en lille blomst, at Vorherre for længst har kaldt dem hjem til deres himmelske bolig. Alt tyder på, at det dog er en familie, der har gjort det godt, selv om døden ikke har hjemsøgt den forgæves. Husherren glinser af velstand, og under hans billede kan vi læse om hans velgerninger, skulle hans gode sider være gledet eftertiden af minde. Til hans kreditposter hører ofte en række lejeboder i smågaderne og de nyopførte kvarterer. Det var ikke blot en sikker kapitalanbringelse. Vigtigere var det måske, at paradises porte stod ham åbne, dersom han lod lejeindtægten gå enten til kirken eller til sognets fattige og syge. Spedalskhed og pest var der nok af i de dage. Skal vi tro billederne, blev dog en del af pengene hos ham selv. Men udlejningsvirksomheden parret med det veldædige har langtfra været noget ukendt fænomen.

Albert van Gochs var sådan en velhaver. Måske betænkte han også det nærliggende kloster med lidt penge. I gadens nordside ejede han alle boderne, 10 i tallet, fra Springgaden (Pilestræde) til Købmagergade. Albert van Gochs' boder hed de, før de fik navnet Klareboderne.

Kun trist at vi ikke har et billede af den rige hollænder. Han har utvivlsomt været en af stadens driftige købmænd, dertil borgmester og med bolig i Østergade i en anelig gård og grundejer langs Købmagergade. Således ejede han hele nordsiden af Klareboderne, der altså i hans levetid høfligt bar hans navn. Han forstrakte den landflygtige Christian II med penge og fulgte ham loyalt. Da belejringen hævedes, vendte han atter tilbage og vandt lige så hurtigt Frederik I's yndest. Men i rådet kom han ikke mere.

KLOSTERET I KALHAVEN

En forunderlig mand, i stor velstand og med sans for det timelige. Kun skal han have haft svært ved at vælge sin tro. Det var, som om han kunne se det berettigede i den nye lære, uden at han dog agtede at opgive den gamle helt. Hans almisser til klostret kunne vel aldrig skade, og van Gochs havde nok at give af. Kong Frederik fritager ham rundhåndet for told og accise og udnævner ham til tolder i Falsterbo, et givtigt embede han beholder til sin død i 1533.

Med de sparsomme oplysninger vi har om vor gade, må vi slå os til ro med, at boderne dér har lignet alle andre, og at lejeindtægten måske er gået til det nærliggende Sct. Klare kloster. Men næppe den hele. En god slant skal nok have ligget i Albert van Gochs' rummelige lomme.

Vi er i den gamle del af byen. De gader, som vi daglig går igennem, lå der også inden reformationen i 1536. Enkelte har fået nye navne, Springgaden, „det stræde der løber ret nær fra Albert van Gochs' boder“, er blevet til Pilestræde, og „det stræde som løber ret i nord fra Albert von Goch's boder, som nu kaldes Clareboder“ får sit navn i 1518. Strædet, der løber fra Sct. Klare, blev til Åbenrå. Gader som Rosengården, Møntergade og Sjøleboderne bærer sammen med Klareboderne deres navn med rette. Her lades ingen i tvivl.

Men med reformationen blev der gjort ende på al klostervirksomhed. Klarisserne var dem, der holdt længst ud. Da det var slut med almisser, og klostrets indtægt kun bestod af sparsomme gaver, har nonnerne både kendt til kulde og sult. Klostrets jord blev inddraget under kronen. Der blev handlet og tusket, og der var store penge at tjene. Der bygges, og byen ændrer sig langsomt.

Albert van Gochs var atter på pletten, og i 1528 køber

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

han igen. Han havde allerede i 1515 købt den lod, hvor rakkeren boede. Han er kvarterets store grundejer, og hans lodder bliver først delt, da hans enke, Johanne, i 1547 forenes med sin godgørende husbond i det himmelske. De to skulle der nok blive sørget for, og det har de såmænd også ærligt fortjent. I 1550 oprettes ved Østervold Albert van Gochs' 14 sjæleboder „for de fattige husarme“.

På hjørnet af Klareboderne erhverver hr. Henrik Mither den 18. 2. 1527 en grund bag hr. Johan Oxes gård, til hvem han dog, forunderligt nok, sælger den samme dag, således at denne fornemme herre af gammel dansk adel bliver stedets største grundejer. Men Henrik Mithers grund er ikke nok. Hr. Oxe lægger mange lodder havejord til sin store fædrene gård. Boderne bliver genbo til de mægtige gårde.

Johan Oxe var far til Peder Oxe, men målt med sønnens alen var Johan en småmand. Som herre til Nielsstrup på Lolland virker han bleg og ligegyldig sammenlignet med den mægtige rigshofmester, godssamlere på Gisselfeld. Selv om Johan var rigsråd, øvede han næppe nogen større indflydelse, og da han under grevefejden ville rette en falkonet mod de genstridige bønder, sprang den og dræbte desværre ham selv.

Så var der ganske anderledes gehalt i sønnen, og hans bolig i byen var da også adskilligt større end den, som hans uheldige far havde købt. Gården har uden tvivl været anselig. Fra en samtidig beretning ved vi, at den skal have været 100 alen i længden. I 1568 udvider han yderligere sin grund ved at erhverve et stykke jord på hjørnet af Pilestræde. Når man til daglig boede på Gisselfeld sammen med hustruen, fru Mette Rosenkrantz, havde adskilligt jordegods i forlening og bestyrede faderens godser på

KLOSTERET I KALHAVEN

Lolland, kan man næppe trives i små forhold, når man som rigets mægtigste mand må bo i København.

Men Oxe glemte ikke de små i samfundet for egen storhed. Da det lakker mod enden, testamenterer han indtægterne af sin gård i Købmagergade til otte fattiges underhold i Vartov. Men så er det også forbi med de mægtige Oxer på Købmagergades sydside. Gården kom senere til Henrik Lykke til Overgård, og fra sønnen Frans Lykke til den uheldige Kai Lykke, der havde været lovlig åbenmundet i sin omtale af dronning Sofie Amalies sædelige vandel og moral. I et brev til sin brødebetyngede elskerinde, Sofie Abelsdatter, havde han for at trøste hende beskyldt dronningen for utroskab, og den slags er farligt. Frederik III var ikke sen til at lade kronen konfiskere al Kai Lykkes jordiske gods, så gården i Købmagergade blev udstykket, og den sladderagtige adelsmand blev dømt fra ære, liv og gods „in effigie“. Men en dag lysner det for den åbenmundede adelsmand. Efter dronningens død vender han hjem, men da var der hverken gård i Købmagergade eller Gisselfeld tilbage. Al fordums rigdom var borte. Som en folkepensionist på aftægt må Kai Lykke henleve sin alderdom hos en steddatter på Bramminge Hovedgård. Det kan jo også være meget godt, men Gisselfeld er det ikke.

Nabo til Oxerne var en lige så mægtig mand, hr. Henrik Krummedige, rigsråd og lensmand med udstrakt jordegods både i Skåne og på Sjælland. En stridbar mand der med sværdet i hånd bekæmpede rigets fjender, og når han var i felten, overlod han forsvaret af Baahus i Skåne til sin lige så modige hustru fru Anne Rud.

Hun må trods alt have følt det som en lise at komme til København, og i den store gård har hun sikkert ikke tænkt på de ufredstider, som snart hørte med til hendes daglig-

dag. Altid lå hr. Henrik i fejde med sin dødsfjende, den mægtige Knud Alfsen af slægten „Tre Roser“, et indsmigrende slægtsnavn, der dog ikke gjorde hr. Knud mindre magtsyg og stridbar.

Men Henrik, slægtens navnkundigste, har dog også haft tid til at tænke på jordisk gods. Gården bag Oxernes store gård glider ud af familiens hænder, men han køber den tilbage i 1524. Ved pantsætninger var den tilskødet hr. Lave Brock til Estrup, så nu kan fru Anne Rud nyde en kortvarig fred som nabo til hr. Johan Oxe.

Hun skal nu nok have lært at leve med mandens kamp-iver, for man sagde om ham, at han var „en blanding af en løve og en ræv“, og selv var hun heller ikke uden personligt temperament og mod. Hun overlevede ham, og da hun dør på Mogenstrup, tilfalder gården i byen hr. Eskild Pedersen Bille til Svanholm, der var gift med Henrik og Annes datter Sofie Krummedige. Men derefter svirrer det også med navne med uradelig klang. Slægter som for længst er uddøde: Ulfstand og Podebusk, Gyldenstjerne, Urne og Parsberg. Det er stormænd med godser både i Skåne og Jylland. Det er brushoveder, der har mærket krigen mod svenskerne på deres krop. Først i 1672 falder der ro over vores kvarter. Hr. Henrik Krummediges gamle gård tilskødes grev Conrad Reventlow. Storkansleren har fundet sig en passende vinterbolig lige i nærheden af Klareboerne.

Mærkeligt med en tysker der pludselig slår sig ned mellem alle de mænd, der tilhørte den gamle danske adel. Men måske er det uretfærdigt. Der har været Reventlower i dansk tjeneste allerede i 1400-tallet. Men de kom fra Mecklenburg, og Oxerne og Lykkerne kom fra Jylland, så

KLOSTERET I KALHAVEN

de har nok følt, at greven, som var søn af en tysk kansler, trods alt var en fremmed fugl. Men „Grosskantzleren“s gård, som den længe blev kaldt på grund af dens navnkundige bygherre, herren til Clausholm og far til dronning Anne Sofie, var en gård, der nok kunne kappes med Oxes og Krummediges stenhuse.

Barokken får gradvis overtaget og trænger renæssancens bindingsværksgårde ud. Der indvarsles noget nyt i kvarteret. Det er Frederik IV's stormænd, der slår sig ned mellem Købmagergade og Pilestræde. Greven opfører et københavnsk palæ, der passer til hans stand og hans rigdom. Uden jord var han langt fra. Foruden udstrakte besiddelser i Holsten ejede han Sandbjerg i Sundeved, og i Jylland lader han Ernst Brandenburger opføre Clausholm, som stod færdig i 1699. Huset var både stort og prægtigt, men det var også dyrt at bygge derovre i den sumpede jord, og selv om storkansleren næppe led nød, var han til tider stærkt forgældet. Kan det undre, når der gik frasagn om hans fester, hvor majestæten, både Christian V og senere Frederik IV, altid var blandt de indbudte. Med Conrad Reventlow kom der liv i Købmagerkvarteret. Festlige optrin og karruseller. Rakter og sole har strålet over de snævre gader. Hans store grund strakte sig fra Købmagergade til Pilestræde, og palæet lå frit i den store have, der var anlagt i fransk manér og med klippede hække og snorlige gange. Desværre ved vi ikke, hvordan huset har set ud, for Thurah har det hverken med i sin Vitruvius eller i Hafnia Hodierna. Men det har næppe lignet de huse, der lå uden for den lange mur, der hegnede haven. Skade at storkanslerens hus brændte ned til grunden nøjagtig 20 år efter, at han selv var blevet bisat i Slesvig Domkirke. Men hans søn Christian Ditlev Reventlow overtog det. En virk-

som officer og diplomat, der sendes til Rungsted for at bevæge Karl XII til besindighed. Vend dog hjem og skån Danmark. Det har afgjort ikke passet Frederik IV at have en så eventyrlysten ung krigerkonge lige uden for døren, så Reventlow må gøre sig umage.

Men også han har haft nok at gøre med at passe sine jorder. Christiansæde, Frijsenvold, Tølløse og baroniet Brahetrolleborg. Så det er vel tvivlsomt, om han overhovedet har beboet gården i Købmagergade, og måske har det næppe været en større sorg for ham, da den ved den store brand i 1728 stod i flammer. I al fald erstatter han palæet med en mindre enetages bygning.

Men Reventlow forsvinder, og mere farverige folk slår sig ned i huset, og promenerer mellem klippede hække i den franske have. Christoffer Mac Evoy forlader St. Croix og køber den Reventlowske gård i 1777. Han kom fra Skotland, men boede i mange år på De vestindiske Øer, hvor han havde anlagt mere end 10 plantager på St. Croix. I over 25 år havde han boet derude, og nu må det være nok. Han foretrækker Danmark for højlandet og ansøger i 1776 om dansk indfødsret og støttes af det vestindiske rentekammer, som skriver, at han „er blandt de fornemste plantere på St. Croix“. I december foreligger hans naturalisation underskrevet af kongen, så Mac Evoy kan roligt nyde livet i fornemme omgivelser i det nyere husede hus i Købmagergade.

Han har utvivlsomt været en velstillet mand, men han har næppe ført det opsigtsvækkende liv i luksus som den excentriske søn, hvis ekstravagance fik det småborgerlige København til at måbe. Ikke underligt hvis sønnens levevis fik det til at gibbe i mange af de slægter, der nærmest måtte slikke sårene efter statsbankerotten i 1813. Hos Mac Evoy

KLOSTERET I KALHAVEN

junior synes rigdommens strømme at være stedse rindende som en brusende flod. Gården i Købmagergade har utvivlsomt været en alt for ydmyg bolig for skotten. Nej, Dehns Palæ i Bredgade var et passende hus for en rigmand, med negertjenere og kareter trukket af otte sjældne hvide mulæsler med kostbart seletøj og hajdukker og forridere. Han lå på landet på Bernstorff slot og opdrættede ædle heste, og hans vilde luksus forargede samtiden, ja, selv kongen ytrede sit mishag, hvad der dog ikke afficerede Mac Evoy det mindste. Måske har det hjulpet lidt på naboskabet, at han i 1819 indlægger gaslys i palæet, og som den grandseigneur han var, gav han også Amalienborg et gasanlæg, som blev drevet fra et beskedent lokalt gasværk installeret i Marmorkirkens ruin. Men der var konstant skidt i apparatet, flammerne sodede og var ikke fri for at lugte, og det skal nok have ærgret skotten, der åbenbart langtfra har lidt af de egenskaber, der ofte hæfter til nationen. Rundhåndet forærer han det hele til majestæten, der dog betakker sig, og kongen lader gaven gå videre til blindeinstituttet, der ret beset ikke kan have haft så forfærdelig megen glæde af den nymodens opfindelse.

Længe kan den gamle Mac Evoy ikke have haft fornøjelse af den Reventlowske gård. Kun få år blev det ham forundt at bo i huset, og han har nok været taknemmelig for, at han ikke kom til at opleve sønnens excesser. Var denne ødsel ud over al rimelighed, levede den gamle nøjsomt, og han var nøjagtig så påholdende, som det sømmer sig for en skotte, og forsømte vedligeholdelsen af huset, som man påstod kun var „staden til skade, vanzir og tab“, så i 1728 blev resterne af fordums herlighed, storkanslerens gård, solgt til nedrivning.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Tømremester, brandmajor Johan Peter Boye Junge er ikke sen i vendingen. Som Københavns største tømremester med 193 svende i sit brød øjner han chancen for den helt store boligspekulation, køber grunden og anlægger Kronprinsensgade tværs igennem storkanslerens have, og Junges huse i den nye gade bliver et mønster på det ny byggeri, da store dele af byen i 1791 endnu en gang står i flammer.

På det tidspunkt var brandmajoren avanceret til stadens brandchef, men uheldigvis var han gået til ro på sit landsted på Gl. Kongevej, da ilden brød ud, hvorefter han blev anklaget for embedsforsømmelse, og skønt rensset for enhver mistanke tog han sin afsked og levede til sin død i 1807 af sin store og indbringende tømmerhandel og som en driftig entreprenør. Men ikke et ondt ord om Boye Junge. Hans huse blev mønster på empiretidens bedste i den indre by og mange af dem gav han selv tegninger til. Boye Junge var ikke at beklage og døde som en velstillet mand.

Men måske har vi færdedes alt for længe i Købmagerkvarter. Gaden, der skilte det og Rosenborg-kvarter, er netop Klareboderne. Lad os se lidt på nordsiden af denne gade. Det var jo dog trods alt nordsiden, det hele skulle dreje sig om. For dér ligger matrikel nr. 9, og det er netop på den grund, vores hus kom til at ligge. Men mange skulle bo på det sted, før vor veltjente agent hr. Søren Gyldendal åbner sin bogbod for kvarterets lærde og for studenterne på Regensen.

I ROSENBORG KVARTER

Som allerede nævnt var det Møntergade og Klareboderne, der delte byen i vore to kvarterer. Købmager-kvarter strakte sig mod syd ned mod Østergade og begrænsedes af Købmagergade og Gottesgade, som det dengang hed. Rosenborg-kvarter lå mod nord og stødte op til Østervold. Der er vel al mulig grund til at tro, at lodderne stort set har været af samme størrelse, når lige undtages stormænd som Oxe og Krummedige og lidt senere Conrad Reventlows gårde, der med deres haver har været som grønne oaser mellem de mere ydmyge huse med al deres stinkende affald, der uden undtagelse blev lagt ud på gaden. Herlighederne var kun for de få og som klosterhaverne indhegnet af solide mure. Men kvarteret har stort set været bebøet af folk både af stand og indflydelse. Selvfølgelig var det bedre at bo lige i kongens nærhed, men Købmagergade og de omliggende stræder var befolket af byens bedste borgere. Det vil ikke undre os, hvis Peder, greve af Griffenfeld, har mødt Niels Stensen på gaden. Begge hørte de til i kvarteret.

Kun langsomt træder vores matrikelnummer ud af fortidens tåger. Vi ved, hvem der har boet på stedet, men er ikke i stand til at berette det allermindste om de første anonyme ejere. Hr. Hans Nielsen er ukendt for os, men han får skøde på matrikel nr. 9 så tidligt som den 14. maj 1504. En from mand, der giver lejeindtægten af sine boder til jomfru Mariae alter, og nabo til hr. Hans Teckeler, gift med fru Bolette på hjørnet af Klareboderne og Springga-

den. Meget tyder dog på, at Hans Nielsen allerede samme år har overdraget sin lod til Mariae Compassionis alter i Vor Frue Kirke, som i mange år har modtaget lejeindtægten ubeskåret. Først den 1. 2. 1518 får Thorkild Brøgger skøde på gården, som han ejer lige til 1533, hvor han i september måned afhænder den til hr. Peder Jensen, som ernærer sig som smedemester. Hvor længe denne har haft skøde på grunden er uvist, men smeden har sikkert haft brug for ekstraindtægter, for i 1559 finder vi to lejere på hans grund. Søffner Brøgger og Jens Petersen bor til leje, men ikke uden at erlægge en slant til menigheden. Tilsammen skal de betænke Vor Frue med 13 mark og 5 skilling og yderligere én mark til prædikenen.

Men pludselig er det, som om vi får helt nye beboere på nordsiden af Klareboderne. De anonyme håndværkere forsvinder gradvis, og stormænd sætter sig på vores grund. Vi må næsten formode, at huset nu har været af en vis størrelse og en passende genbo til de gårde, som tilhørte Johan Oxe og senere Henrik Krummedige. I 1581 tilskødes grund og hus til rigsmarsken, herren til Hikkebjerg, hr. Hak Holgersen Ulfstand, og med ham indvarsles en helt ny epoke. Alle de fremtidige ejere er mænd, der ikke har været uden betydning for historien, om end ikke alles indsats var lige glørværdig. Selv om den nye ejer var rigsmarsk og hofmester for den unge Christian IV, en stilling som han fik mod enkedronning Sofies ønske, nåede han dog langt fra op til forgængerens Christoffer Valkendorfs betydning. Men meningen med valget var klar nok. Enkedronning Sofies magt måtte bremses, og man valgte derfor en dansk adelsmand, som formynderregeringen kunne styre. Sandt at sige fik rigshofmesteren heller ikke nævneværdig ind-

I ROSENBORG KVARTER

flydelse på den vordende konge, og han forsømte bravt sine embedspligter til fordel for nyttigere gøremål ofte af rent personlig art. Således fortælles det, at han ved den spanske gesandts besøg fik et kongeligt påbud om at „gøre sig lystig ved bægrene“, noget som den nidkære rigshofmester ikke sad overhørig. Hans rus var så stærk, at han uden at vågne til live gled over i den dybe søvn, fra hvilken ingen vender tilbage.

Men slog han efter enkedronningens opfattelse langt fra til som hofmester for den vordende konge, var han en krigskar for herren. Hak Ulfstand deltager med hæder i det tvivlsomme togt mod Ditmarskens bønder, og i syv-årskrigen under han sig hverken rast eller ro. Som ritmester udmærker han sig i slaget ved Axtorna, og han støtter Daniel Rantzau, da den store hærfører går ind i Öster Götland. Ved snarrådig handlemåde siges det, at han i den kritiske vinter 1567-68 redder den danske hær fra en dødbringende overrumpling. Men krigen var ikke gået sporeløst hen over vor rytterofficer fra Klareboderne. Et sabelhug havde skamferet hans underansigt, et sår som skal have generet ham resten af livet, så ikke underligt at den forrevne stridsmand efterhånden trængte til ro. Han fandt den som lensmand, og var han nu og da i restance, blev den rundhåndet eftergivet ham på grund af hans tro tjeneste i „vor sidste fejde“. Længst sad han på Alholm, som han forsynede med de kraftige firkantede tårne, og helt uden dannelse var han næppe, selv om der ikke ligefrem var megen tid til boglig lærdom og stillesiddende sysler. Hertil var hr. Holgersen Ulfstand alt for ofte indblandet i krigens eventyr. Men også de repræsentative pligter tog han med glæde på sig. Således modtager han og hans første hustru Pernille Gøye kongen og kansleren på Alholm i 1585.

Som ægtemand har han sikkert været aldeles opslidende, for Pernille dør knap 38 år gammel, og han overlever også sin anden hustru, Anne Parsberg. Det er først i 1594, at han selv slukker sin tørst så eftertrykkeligt, at Vorherre kalder ham til sig. Men da havde han også brugt sig selv så kraftigt, at den evige hvile var velfortjent. I sit 59. år dør han i sin bolig i København.

Vi ved ikke, hvad der i en årrække sker med det hus, der ligger på vores grund. Først i 1609 træffer vi en ny adelsmand på stedet. Hr. Peder Brahe tager gården i besiddelse. Han skal nok have været på det sidste, da han slår sig ned i Klareboderne. Han er enkemand og har for længst lagt ligstenen over sin hustru, fru Margrethe Gøye. Men allerede året efter at han køber gården, dør han og giver den i arv til sin søn hr. Otte Brahe, der er gift med Mette Rosenkrantz, født i 1603 på Nyborg Slot. Nøjagtig 100 år efter at vores første ejer, hr. Hans Nielsen, dukker op i Klareboderne, er grunden overtaget af rigets stormænd.

Otte Brahe hører dog til de mere tilbageholdende og ydmyge. Han er ikke medlem af rigsrådet, og i Kalmar-krigen spiller han en beskednen rolle. Hans militære charge er til at overse. Kornet ved det sjællandske kompagni af rostjenesten var alt, hvad han drev det til. Til gengæld var hans jordiske gods så meget desto større. Fra Gøyerne, moderens slægt, arver han Torbenfeld, hvad der må have passet ham godt, for i 1623 sidder han som lensmand på Kalundborg. Men det tjener hr. Otte til ære, at han måtte nøjes med at være kornet i rostjenesten, for derved fik han tid til at tilse sine sjællandske godser. Måske er det typisk for ham, at kun den lille smedje på Torbenfeld bærer hans initialer og årstal, 1633. Han hørte til de stilfærdige og lånte gerne penge ud til andre herremænd, der var kom-

I ROSENBORG KVARTER

met i knibe. Selv havde han jævnlige arvet både gods og guld, hvad der dog ikke forhindrede, at han på grund af sin godgørelse mere end én gang kunne se bunden af sit eget pengeskrin.

Det skyldes dog næppe gæld til kongen, at hans ejendom allerede i 1625 overtages af kronen. Vi tror snarere, at Christian IV havde planer med Klareboderne, som han havde planer med andre store lodder i den del af sin hovedstad. Således er boderne i Silkegade helt vor Christians værk. Allerede i 1619 køber han Eske Broks gård, som lå i Købmagergade og lader Silkeboderne opføre, i alt 14 småhuse, hvor majestæten kunne gå tørskoet fra det ene til det andet uden at gå ud på gaden. Det er dog underforstået, at det kun var kongen, der nød den gunst at betragte silkevæverne, der sad bøjet over arbejdet, uden at gå udenfor. Men nogen rigtig succes var det nu ikke. Kvaliteten svigtede, og den silke, der kom fra Holland og Hamborg, var både bedre og billigere, så langsomt begyndte væverne at forlade deres nyopførte boder. I 1623 må prisen sættes ned, og samme år opgiver Christian det hele. Træt af det evindelige vrøvl overdrager han spindemøllerne til et silkekompagni.

Det er meget tænkeligt, at den modgang, som aldrig passede kongen, har fået ham til at opgive planerne med Klareboderne. Men sandt at sige fik han også vigtigere sager at tænke på. Allerede i 1625, det samme år som han erhvervede vores grund, afhænder han den til Tage Thott Ottesen. Han gør det i maj. Måske har det hastet, for i juni går han ind i Kejserkrigen. Det har trods alt været vigtigere end gården i Klareboderne.

Igen en af disse rigsråder, der stedse var på vagt over for Christian IVs indgreb i adelens og rådets rettigheder. Thott

var ikke uden boglig dannelse, som han som ung havde erhvervet sig ved universiteterne rundt omkring i Europa. Han bliver hurtigt hofjunker og følger kongen på hans rejser til Hamborg og den officielle rejse til England i 1606. Men ellers veksler hans liv imellem lensmandens administrative pligter i Skåne og tjenesten som ritmester i Christians evindelige krige. Langt vigtigere er det vel nok, at han forgæves søgte at få en fred stablet på benene med den sejrige Gustav II Adolf.

Men tiden løb fra ejeren af vores gård i Klareboderne. Gammel og træt kunne han slet ikke følge med i alt, hvad der skete lige hen over hans forvirrede hoved. Som 77-årig nægtede han på det bestemteste at give sit samtykke til krigserklæringen mod den forvorne Karl X Gustav. Det hele forekom oldingen som vanvid. Men han var tilfreds med at bo i Klareboderne, for han boede der i 36 år. Det var dog kun med sine to sidste koner, han jævnlig opholdt sig i København. Læser man om ham i Biografisk Leksikon, fremgår det tydeligt, at han har nået en hel del i sit lange liv. Hans skudsmål er godt, og han roses for ligefrem tale med jævne folk. Der står også, at han var gift fire gange, og det er meget. Han lagde dem alle i graven og døde i sit 78. år. Han udånder ikke i Klareboderne, men på et af sine skånske godser, og stedes til den evige hvile i Malmö.

Så var hr. Axel Sehested til Stougård, gift med fru Øllegård Thott, Ottes datter, ikke nær så udholdende, og hun var dog fortrolig med stedet. Datter af hr. Tage Thott og hans fjerde hustru, fru Jytte Gyldenstjerne, arvede hun stedet, og allerede næste år ser det ud til, at hun har været til sinds at sælge faderens gård. Og dog er det, som om hun betænker sig, for først i 1672 afhænder hun huset til dets måske mest prominente ejer.

I ROSENBORG KVARTER

Som en aldrende mand rykker rigsråd Jørgen Bjelke ind i Klareboderne, da han er udnævnt til statholder over Sjælland. Kun skade, at han satte punktum for sin selvbiografi allerede i 1670, for måske havde han selv været i stand til at kaste lys over gården på vores grund.

Han boede der i mange år, og da han var en meddelsom herre, havde det ikke været utænkeligt, at vi fra hans hånd kunne have fået de oplysninger, som vi må savne. Jørgen Bjelke kom fra store kår. Faderen var Jens Bjelke, der allerede i 1614 blev udnævnt til Norges kansler, det højeste embede efter statholderen. Der var rigeligt råd til en stor børneflok på Ellinggård i Norge, og 14 gange redte hans hustru Sofie Brockenhuus til barsel, men mere end én gang måtte kansleren og hans frue bære de små til graven. Af de otte sønner døde de fleste som ganske unge. Men de tre, der havde livskraften i sig, førte det vidt. Henrik blev rigets admiral og indlagde sig stor fortjeneste i krigen på havet. Broderen Ove fulgte i faderens fodspor som Norges kansler. Men heller ikke Jørgen forblev ukendt for eftertiden. Måske skyldtes det, at han ligesom faderen havde en voldsom trang til at udtrykke sig skriftligt. Han stræbte ikke som Jens efter at blive digter. Han sad ikke som han og skrev digte for ligesom at hævde sig. At faderen havde den trang i sig, kan vel også skyldes, at han trods sin høje embedsstilling følte sig forvist til Norge. Når også sønnen så ofte greb pennen, kan det måske skyldes det samme, og at andre i hans samtid havde nået de tinder, der var højere end dem, det var lykkedes ham at erobre. Udelukkes kan det heller ikke, at han ønskede at sikre sig selv et hæderfuldt eftermæle. Med en sjælden nidkærhed beretter han om egne bedrifter, som stort set ikke vakte større opsigt i hans samtid. Ingen var taprere end Jørgen Bjelke, og mere end

én gang giver han over for kongen udtryk for sin egen snarrådighed, der ofte er skildret med en sådan begejstring, at baron Münchhausen og den stortalende soldat hr. Jacob von Thybo synes at være beskedne krigskarle sammenlignet med hr. Jørgen Bjelke.

Men det var nu ikke som stridsmand, at vor beboer i Klareboderne skulle huskes. Det var i en mindre glørværdig rolle, som han klogeligt fortier, da han sætter punktum for sine livserindringer, inden han som hanrej bliver kendt af Gud og hvermand i samtidens København. Og dog synes hans kones helt åbenlyse forhold til hr. Peder, greve af Griffenfeld, ikke at have generet ham det mindste. Tværtom har forbindelsen været til gavn for hans egen karriere. Med køligt overlæg og i fuld beregning lukker statholderen øjnene for det forhold, der var almindelig kendt.

Hvornår den livslystne Magdelene Sibylle, født von Gersdorff, traf den mægtige Griffenfeld, ved vi ikke med bestemthed, men givet er det, at de to har boet ganske bekvemt for at pleje et intimere forhold. Den senere rigskanslers gård lå i Købmagergade kun et stenkast eller det der var at foretrække fra den nydelsessyge frues bolig i Klareboderne. Det har næppe voldt nogen større vanskelighed at smutte rundt om hjørnet, skulle vor officer endnu en gang blive sendt i felten. At han ikke blev det, har sikkert pint ham og er kun et alt for tydeligt bevis på, at han betragtede sig selv som en større feltherre end samtiden. Det kan også have forvirret ham, at Griffenfeld i samtaler, hvor den hyggelige trekant har drøftet fremtiden, har foregøglet ham embedet som rigsfeltherre efter Hans Schack, og hvad ville være naturligere, hvis hans hustru, rigskanslerens elskerinde, blev dronningens overhofmesterinde.

I ROSENBORG KVARTER

Men Christian V og hans dronning tænkte dog langt fra på avancement for det ærgerrige ægtepar. Da hr. Jørgen blev slået til hvid ridder og blev udnævnt til statholder i København og i 1675 over hele Sjælland, må det være mere end nok. Men skæbnesvangert blev det, da Griffenfeld året efter blev styrtet, for så var det ikke alene ude med den mægtige rigskansler. I faldet rev han elskerinden og manden med sig. Ikke uden storsind gik den bedragne ægteemand den 11. marts 1676, den selv samme aften som Griffenfeld blev fængslet, til kongen i håb om at formilde hans sind mod hustruens elsker og hans egen beskytter. Men det hele var forgæves. Bjelke blev aldrig rigsfeltherre, og konen fik besked om omgående at forlade København. Selv blev han forflyttet som lensmand fra Kalundborg til Ålborg. Det hjalp ham heller ikke, at han ustandselig påberåbte sig, „hvad for tro og stor tjeneste for det kongelige arvehus“ han havde udvist. Bjelke og hans letlevende gemalinde var under konstant opsyn, og da hun trodsede forbudet mod at vise sig i hovedstaden og slog sig ned på Frederiksberg, blev hun omgående sendt tilbage til Kalundborg. I Klareboderne turde hun ikke vise sig.

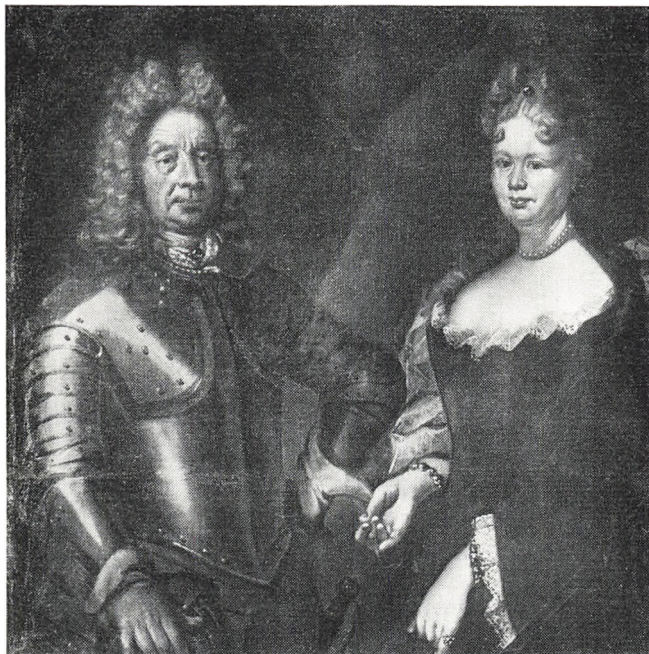
Trods skamløs smiger var ægteparret i bestandig unåde, og det skal nok have pint den forfængelige mand. Mindst lige så slemt var det, at hans pengeforhold efterhånden blev helt fortvivlede. Uden blusel lånte han af lenskassen, og hans gæld blev så hårdhændet inddrevet, at han gradvis måtte afhænde sit jordiske gods. Selv hans bolig i Kalundborg blev overtaget af hans kreditorer. Plaget af konstante pengesorger og skuffet over, at kongen idelig vendte ham ryggen, døde han fattig og ensom på Avnsøgård avlsgård uden for Kalundborg den 17. februar 1697. Konen så han intet til. Hun var død mange år tidligere. Righshofmester

Joachim von Gersdorffs datter fik endelig fred. I yderste armod døde hun i „lystige Nille“s hus på Frederiksberg. Også børnene havde Vorherre taget til sig. Kun en datter overlevede dem, og hendes ægteskab kunne næppe rette op i forældrenes fortvivlede forhold. En præst, tilmed uadelig, var, hvad det kunne blive til.

Gården i Klareboderne – den er for længst afhændet til admiral Jens Rodsteen, broder til admiral Markor Rodsteen, som under Svenskekrigen gjorde tjeneste som næstkommanderende hos rigsadmiral Henrik Bjelke, broder til vor tidligere ejer af huset i Klareboderne hr. Jørgen Bjelke. Vi kan næsten trygt regne med, at de to familier har kendt hinanden. Begge Rodsteen-brødre havde boet i Nyhavn. I 1673 får de skøde på en stor grund over for det palæ, som Ulrik Frederik Gyldenløve havde bygget på Kongens nye Torv, men så skilles deres veje. Efter mange trængsler bliver Markor amtmænd over Skanderborg amt, et lidet givtigt embede på de kanter, hvor hans bror Jens levede herremændens ubekymrede liv på Hovedstrupgård ved Odder, som admiralen ikke uden selvfølelse senere kalder Rodsteenseje. Men fra 1689 til 1695 bor hr. Jens Rodsteen i vores hus i Klareboderne, når han lejlighedsvis er i hovedstaden.

Rodsteenerne tilhørte ikke den gamle adel. Kun et par hundrede år havde de siddet på deres små østjyske herregårde, Leerbæk og Nørre Elkær var deres verden, og først sent kommer de til Sjælland, hvor Christian Rodsteen skriver sig til Gunderslevholm. Men så er det også slut. I 1720erne dør slægten ud. Hvorfor familien fik tilnavnet „de gabende Rodsteener“ skal være usagt. Smigrende har det næppe været. Adelen tildeler ofte hinanden de særeste

I ROSENBORG KVARTER

Et imponerende par, admiral Jens Rodsteen og hustru Sophie Amalie von Gersdorff. Mægtige folk i det jyske. De døde begge i 1706 og havde da for længst forladt Klareboderne. Begge hviler de i Odder Kirke og på et stort epitafium kan eftertiden læse om deres gode gerninger.

tilnavne. Men dumme var Rodsteenerne langtfra. Både Jens og Markor blev da også admiraler.

Jens var den yngste, men han stillede hurtigt sin otte år ældre bror i skyggen. Han var unægtelig kvikkere til at nå til tops end den lidt mere tunggumpede Markor, der i lange tider måtte tage til takke med at være oberst i tøj-

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

huset. Vi aner, at Jens har været den foretrukne af faderen Sten Rodsteen, gift med Margrethe Lavesdatter Urne. Hurtigt kom han udenlands efter at have gået i Sorø lærde skole. Holland, England, Spanien, Italien og Egypten. Ja selv store dele af Asien var han fortrolig med. Og så går det hurtigt. Kontreadmiral inden han er fyldt 30 år og få år senere viceadmiral. Hvid og blå ridder. Jo, Jens er født under en lykkestjerne. Intet under at han udnævntes til admiral, da den skånske krig toner frem i horisonten, og i Køge Bugt står han umiddelbart under Niels Juel, og han leder arrieregarden med hæder.

Mon ikke vor gård i Klareboderne har været en passende bolig for en admiral med rigeligt hartkorn i Jylland, en velhavende kone ved sin side og megen jord i sit kølvand. På Rodsteenseje hænger et dobbeltportræt af ham og hustruen Sophie Amalie, født von Gersdorff. En myndig mand i panser og plade, og hun selvbevidst og imponant. Et par der sikkert har skabt respekt omkring sig på hele egnen. Rige folk der ejer hele Odder by. Begge hviler de i kirken, og i den korsarm, som admiralen lod opføre, hænger et stort epitafium dem begge til ære og uforglemmelighed. Med sorg må vi konstatere, at admiralen ganske mister interessen for huset i Klareboderne, efterhånden som hans indflydelse og velstand stiger. I 1695 afhænder han det til greve Eggert Christoffer Knuth. Fra nu af lever hr. Jens Rodsteen kun i det jyske.

Hans bror Markor gik det som allerede antydte ikke nær så godt. Som eskadrechef i Kattégat skulle han på havet støtte Ulrik Frederik Gyldenløves angreb på Göteborg. Men orlogsskibet „Kjøbenhavn“ gik på grund, fordi kaptajnen var drukken, og Markor stak af, da der gik rygter

I ROSENBORG KVARTER

om, at en engelsk undsætningsflåde var på vej. Da han vender hjem til Nyhavn, er det som arrestant. Fængsel blev det nok ikke til, og Rodsteen får oprejsning, da han i Køge Bugt gør det af med det svenske „Draken“ og dets sekundanter.

Stakkels Markor havde håbet på oprejsning, men bliver afskediget i nåde. Men inden han går, forlanger han, at der kommer til at stå i admiralitetsprotokollen, at hans afsked ikke skyldes uduelighed, og det efterkommer man både til hans og andres forbavselse. Så kan Markor roligt slå sig ned som amtmand i Skanderborg som nabo til den mægtige Jens på Rodsteenseje.

Knutherne kom ikke fra Østjylland. Længe havde de holdt til i Mecklenburg, og den ældste i slægten dukker op så tidligt som i 1230. Men de bliver i det tyske en rum tid, for først i midten af 1600-tallet kommer to brødre her til landet. Eggert Christoffer Knuth og Adam Levin Knuth går i dansk tjeneste. Men det er den første, der interesserer os, for det er Eggert Christoffer, der i 1695 får skøde på vores gård i Klareboderne. Som ung bliver han page hos Christian V, og så ligger embedsvejen åben for ham. Han udnævnes allerede i 1697 til amtmand i Mecklenburg og havde vel nok mindst af alt tænkt sig, at han skulle ende sine dage med sine fødder plantet i den fede lollandske muld og med vinterdomicil i Klareboderne. Det skyldes udelukkende hans kloge kone, Søster Lerche, at hans vej gennem livet blev ændret. Da hans svigerfar, Cornelius Lerche til Nielsstrup på Lolland, dør, bliver amtmanden fra Mecklenburg storgodsejer på kanten af Smålandshavet. Ikke at han ikke før havde prøvet det landlige. I Mecklenburg boede ægteparret på hans gods Meltz, men det, som

konen fik i arv, har nok været mere attråværdigt end amtmandsembedet og en gård i Mecklenburg. Han nedlægger sit embede, overtager Årsmarke og Bandholmgård og udvider sine besiddelser ved køb og mageskifter. Det skader heller ikke, at hans svigermor er til at tale med, for snart erhverver han også hendes part til en fornuftig pris, og så sidder han på det hele. Han er Lollands største jordbesidder med en halv snes kirker og mange hundrede hektarer af den fedeste agerjord under plov. At kongen favoriserede ham og skænkede ham Maribo kloster kvit og frit, afrunder kun billedet af den rige godsejer.

Om han er blevet træt af godsadministrationen skal være usagt. I 1684 udnævnes han til etatsråd, året efter til amtmand over Slesvig stift og derfra til det ærefulde embede som amtmand over Kronborg og Frederiksborg amter, og i 1695 gør kongen ham til gehejmeråd. Ikke underligt at han på toppen af sin karriere får skøde på vores hus. Længe fik han dog ikke lov til at bo i den anselige gård, for allerede to år efter dør herren til Årsmarke og begravnes i Hunseby kirke. Men konen, Søster Lerche, der overlevede ham med mere end 25 år, må have lært noget af ham. Hun fortsætter med godskøb, hvor han slap, og det hele har ikke været forgæves. For i 1714 får hun oprettet grevskabet Knuthenborg. Det navn der bærer storheden i sig. Årsmarke hører fra nu af historien til. Veltilfreds kan Søster Lerche se tilbage på fuldendt gerning. Sønnen Adam Christoffer Knuth ophøjes i grevestanden. Men storagtig skulle ingen kalde den kloge kone. Altid var sognets fattige og syge i hendes tanker. Hun tænkte nok på jordisk gods, men glemte langtfra at hjælpe dem, der led nød.

Men købte hun på Lolland, solgte hun til gengæld i Klareboderne. Med en vis skuffelse kan vi vel konstatere,

I ROSENBORG KVARTER

Da greve Adam Christoffer Knuth sælger huset i Klareboderne, glider ejendommen over på mere borgerlige hænder. Herren til Knuthenborg har ikke som så mange af sine standsfæller brug for en passende bolig i hovedstaden. En fornem herre hvis person nok havde pyntet i gadebilledet. Maleri af ukendt kunstner.

at hendes københavnske gård ikke rigtig har haft hendes bevågenhed i samme grad som den lollandske muld, for i 1707 frasælger hun et stykke af grunden. Matrikel nr. 9 får hugget en ende af, som bliver til matrikel nr. 10. Men det tjener den vindskibelige Søster Lerche til ære, at hun beholdt gården, til hun efter et langt, virksomt liv døde i 1723. Hendes søn, greven, var ikke nær så trofast mod vores hus. Hvad skulle han også i København? Han var jo ikke embedsmand, og kongen kaldte aldrig på ham. Adam Christoffer levede udelukkende for sine udstrakte godser. En country gentleman, der kun nødigt viste sig i Klareboderne. Året efter sælger han vores hus.

Standspersonerne taber interessen for Klareboderne og overgiver gården til mere borgerlige hænder. Den 10. august 1724 udsteder herren til Knuthenborg et skøde, hvis fulde ordlyd vi kan læse i skødeprotokollen.

At gengive dette fører dog for vidt, kun kan vi konstatere, at gården sælges til Pierre Cabott, „borger og indvåner udi den kgl. residensstad Kbh.“, og endvidere står der „med alle der udi værende Tapetzerier, Kachelovne, fersk Pompe Vand samt alt andet hvis Muur- og Nagelfast findes og Gaarden med rette er tilhørende.“ „Der logerer en Hyrekusk i Baggaarden paa Hjørnet til Springgaden.“

Pierre Cabott får altså skøde på gården, og på målebrevet står han anført som den ny ejer. Der står også, at ejendommen er målt i overværelse af køberen. For første gang får vi et begreb om den gård, som vi indtil nu ikke har vidst så forfærdelig meget om. Der har været tre etager, hver på 784 kvadratalen, i alt altså 2352 kvadratalen, og kælderens har været på 634 kvadratalen. Tværhuset på 1299 kvadratalen i alt. Også her har der været tre etager. Det

I ROSENBORG KVARTER

ene baghus ligeledes tre etager hver på 71 kvadratalen, og et lavere på to etager à 109 kvadratalen, og et sidehus i én etage på 277 kvadratalen. En anselig ejendom der er takseret til godt 6000 rigsdaler. Den har ligget på en grund langt større end bygningerne, 89,5 alen ud til Klareboderne, men bagtil kun 49,5 alen, og dybden, der strakte sig op mod Nikolaj von Hüttens grund, 47 alen og 4 tommer. Nikolaj von Hütten havde sin grund ud mod Købmagergade. Vi ved således en del om det hus, som Pierre Cabott overtager i 1724, og meget tyder på, at det har svaret til den gård, som de seneste ejere har beboet. Derimod ved vi forbløfende lidt om Pierre Cabott.

Det er, som om vores hus for nogle år overtages af mere anonyme ejere. Han var formentlig af fransk afstamning, en huguenot der er kommet til landet og i 1715 får borgerskab i København som herberger. Han gifter sig med Elisabeth, som overlever ham. Men længe skulle hun ikke sidde enke, for snart gifter hun sig med hr. Enevold Schrøder. Men atter må hun bære en mand til graven. Tragedier og sorger skulle det ikke skorte på i den stakkels kones liv. Det er, som om en ond skæbne fra nu af hviler over gården, der før var rammen om fest og adelig pragt. Fru Elisabeth flytter uden for Vesterport og lejer sin bolig ud til hr. justitiarius Braem og optager et nyt lån i ejendommen, der i alt er behæftet med en gæld på 4000 rigsdaler. Panthaver er den rige hr. Johan Lehn, godsejer og herre til Hvidkilde på Fyn. Men da ulykkerne endnu en gang rammer den stakkels kone, er herremanden forstående. Godt at så mange velhavende folk havde prioriteter i de huse, der snart skulle rammes af en frygtelig katastrofe.

Men inden vi når så vidt et par ord om familien Cabott. Picrre er far til Paul Cabott, som skal være født ca. 1720.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Han uddannes til juveler og guldsmed i København, og i sin fritid gør han tjeneste som kaptajn i borgervæbningen. Noget kunne tyde på, at han har været mere aktiv i tjenesten end som guldsmed, for sandt at sige lader de arbejder vi kender sig hurtigt overse. Et hovedvandsæg og et bæltespænde, begge i Kunstindustrimuseet, er stort set, hvad vi kender fra hans hånd. Så er hans og Anne Marie Kruuses søn flittigere. Johan Hermann Cabott sætter sig et beskedent, men markant minde som maler, selv om han aldrig fik Akademiets store guldmedalje. Han forsøgte forgæves og rejste nok skuffet til Italien, hvor han giftede sig med en italiensk komtesse, datter af en corsikansk kaptajn og greve. Det lyder, som om han var en kaperkaptajn, men måske er det helt galt. Men Cabott slår sig ned i Rom og befinder sig vel blandt skandinaviske kunstnere og videnskabsmænd. Det var noget andet end sjette Frederiks borgerlige København. Det havde nok heller ikke passet komtesse. Men hun må trods alt have befundet sig vel i sin enkestand, for hun gifter sig ikke igen og overlevede Johan Hermann med 37 år. Godt at ingen af dem oplevede, da bedstefaderens hus i Klareboderne en dag kun var en rygende brandtomt med røgsværtede mure.

BYEN STÅR I FLAMMER

Onsdag den 20. oktober 1728 blev en mærkedag i Københavns historie. Just ikke for det gode. Det var en ulykkesdag, hvor ilden lagde hele den indre bykerne i ask. Mere end 1600 huse lå i ruiner i løbet af få dage, og 165 gader eksisterede ikke mere, da byen atter kom til sig selv efter den grufulde brand.

Ilden brød ud den 20. om aftenen i et lille hus på hjørnet af Sct. Clemensgade og Vestervold. Det var en bindingsværksgård, der tilhørte Signe, Salig Boye Hansens. Konen, der sad i små kår, måtte leje sit hus ud, og under det samme tag boede en hosekræmmer, en bødker, en snedker og en marketender. Man sagde, at det var den sidste, der var den skyldige. Men for nemheds skyld skød man skylden på et uskyldigt barn, der var gået op på loftet med en tælleprås for at lede efter sit legetøj. Måske var det hele opspind, men et barn slap vel billigere end de voksne, der, som onde tunger sagde, havde været i gang med at støbe lys på det selv samme loft, hvor gulvet var dækket af høvlspåner og knastørt hø. Men ikke nok med det. Da ilden fængede i det gamle hus, løb de skyldige rædselsslagne bort, og først da flammerne stod ud gennem taget og gnisterne føg mod aftenhimlen, slog vagten på Vesterport alarm.

Man kan roligt sige, at det hele gik galt den skæbnesvangre aften. Alt tydede lynsnart på den helt store katastrofe. Der blæste en kraftig vind fra sydvest, og selv om skyerne hang lavt ind over byen, faldt der kun en enkelt dråbe. En kraftig, men kortvarig byge, og så var det forbi

med regnen. Kun blæsten tog til, og gnisterne føg ind over byen. Men mon det blev til noget? Var der grund til uro? København havde jo et godt brandvæsen, og man kunne vel trygt stole på brandmajoren, hr. Daniel Preisler? Men det med blæsten fra sydvest fik endda være. Værre var det, at brandfolkene slet ikke kom, da stormklokkerne lød fra byens kirketårne. Undrende gik trommeslagerne gennem gaderne, men brandfolkene var der ikke. Hvor blev de af? Sandt at sige var ingen af dem ganske ædru, da de endelig tumlede ud af byens værtshuse, og ingen var, hvor de burde være. De allerfleste var mildest talt aldeles uegnede til at slukke den ild, som hurtigt bredte sig i den kraftige blæst. Rygtet sagde, at en veloverstået sprøjteprøve tidligere på dagen var anledning til korpsets uhæmmede tørst, der i eftermiddagens løb i bogstaveligste forstand havde lammet hele styrken.

Men så var der jo Holmens matroser. Dem kunne man altid stole på, og de plejede aldrig at svigte, når der var fare på færde. Men ak, også Holmens chef var beruset, så matroserne udeblev. Men soldaterne da? Ja, de var parate, men ventede blot på marchordren. Kun skade, at stads-hauptmanden Hans Struve, der skulle sige de forløsende ord, netop lå lammet efter et slagtilfælde, så han ikke var ganske egnet til at tage kommandoen, endsige give sine lynsnare ordrer med den fornødne vægt.

Lad så være at de ledende enten på grund af drukken-skab eller apopleksi ikke helt var herre over den situation, der hurtigt udviklede sig til en katastrofe. Skæbnesvangert blev det for alvor, da vandet langt fra kunne slå til. Netop dagen før havde vandkommissionen besluttet at anlægge nogle nye vandrør uden for byen, med det fatale resultat at byens tolv kvarterer var uden vandforsyning. Det kan kun

BYEN STAR I FLAMMER

skyldes forvirringen, at ingen fandt på at slå hul i hovedledningerne. En sådan beslutning, som havde været nærliggende, havde omgående skaffet tilstrækkeligt vand. Men nej. Alle tabte hovedet, og det hele var en gru og jammer. Man sagde, at de, der ikke var berusede, ja, de blev det af lutter betagelse. Således fortælles det, at politimester Hans Himmerich var så bevæget over den grusomme ulykke, at han omgående satte flasken for munden, hvad der hurtigt gjorde ham uskikket til at indgyde sine bysbørn blot den mindste respekt. Heller ikke byens kommandant, grev Sponneck, bevarede hovedet ganske koldt. Han nægtede simpelt hen at åbne Vesterport, så de få koldsindige, der endnu ikke ganske havde mistet fatningen, kunne tømme stadsgraven for vand. Sæt nu de hvervede soldater deserterede? Er man general eller ej? Hellere et par brande end en flok desertører.

Kun kongen synes at have bevaret roen, om end han lidt sent gjorde sin indflydelse gældende. Efter et døgn, hvor ilden havde lagt det meste af den indre by i ruiner, beordrer han portene åbnet, så hjælpen ude fra landet kan komme til. Grev Holstein stiller med 60 mand og 40 vogne, men da er det allerede for sent.

Alt sidder fast i de snævre gader, og alle råber i munden på hinanden, men ingen ved, hvem man skal adlyde. Vognene kan hverken komme frem eller tilbage, og hestene stejler, når murene styrter sammen og gnisterne hvirvler op mod den mørke nattehimmel. Overalt er der møbler og bohave, som kastes ud af de brændende huse, og skabe og borde blokerer de smalle røgfylde gyder. Samtidens historikere har undret sig. Andreas Højer, der ellers ikke kunne blive træt af at prise den enevældige konge, „den glørværdige Frederik IV“, og det land, han hersker over, er mildest

talt forundret. „Man skulle synes en sådan brand umulig. En by med en fortræffelig brandordning, med mange kanaler, brønde, pumper og springvand og med en garnison på 8000 mand, 4000 matroser og en borgervæbning på 3000 mennesker, og hvor desuden kongen selv med sine ministre, generaler og regeringskolleger var til stede.“ Kan man fatte det! Det svimler ganske enkelt for den ellers så loyale Andreas Højer. Når det kan gå så galt, som det vitterligt gik, ja, så hører alting op! Og med slukningsarbejdet går det kun langsomt. Det buldrer i træværket, og husene styrter sammen om de folk, der endnu forsøger at standse ilden. Time for time æder ilden sig frem igennem byens gader. Klokkerne er det Vestergade, klokken ti står Gammeltorv i flammer. Hør og hamp, beg og tjære, men navnlig alt det brænde, som var samlet sammen til vinterens kulde, går op i luer. Brandfolkene kæmper forgæves, forvirringen er komplet, og grev Sponneck er endelig blevet så ivrig i tjenesten, at han hugger vildt om sig med sin stok, så selv brandfolkene lusker af sted af bare rædsel for de prygl, som greven så rundhåndet tildeler alle, der blot kommer i hans nærhed.

På højderne uden for byen stimler folk sammen for at se det sørgelige skuespil. De ved, at de intet kan gøre, og med brandskæret i ansigtet ser de, hvordan hele byen brænder lige fra Vesterport til Pilestræde og fra Nørreport til Amagerstorv. Kun er det, som om ilden ikke kan få fat i Rundetårn. Der er for mange sten og for lidt tømmer i den runde pølse, der står som en sort silhouet i den luerøde nat.

Knap et døgn efter udbrød en ny brand, som gjorde fortvivelsen og forvirringen fuldkommen. I et hus i Nørregade, som ellers var gået fri, var der gået ild i en bryggergård. Man sagde, at en arbejder, der stod bøjet over et maltkar, forlod sit arbejde for at hjælpe med sluknings-

BYEN STAR I FLAMMER

arbejdet i de tilstødende gader. I forvirringen kan der jo ske så meget, og uheldigvis glemte han at puste lyset ud, inden han gik, og da han kom i tanker om det, ville den ophidsede folkemængde ikke lade den arme mand gå. Du har at blive og hjælpe til! Manden har bedt for sit liv, men stokkeslagene har haglet ned over hans ryg, og imens er bryggergården omspændt af flammer. Men havde det så bare været den eneste bryggergård. I Nørregade fandtes der ikke mindre end tolv, der under tagspær og i kældre havde godt med malt og brænde, så „der fænge lystig“ også i den ende af byen. Da den udasede brandmajor, der vel nok var byens upopulæreste mand, giver ordre til, at flere sprøjter skal op til bryggergården, er Daniel Preisler ved at blive lynchet. „Havde den højtædle magistrat,“ skriver Carl Frederik Reiser, „ikke stået ham bi og ladet vagt med opplantede bajonetter komme ham til hjælp, så havde de nok myrdet ham og hans folk.“ Intet under at brandmajoren må trøste sig i et nærliggende hus, der endnu ikke er brændt. Han er udkørt og får lindrende drikke, og han årelades efter sigende på stedet for at bringe balance i blodtrykket. Let har han ikke haft det. Fem kirker er brændt. Vor Frue, Skt. Petri, Trinitatis, Hellig Gejst og Reformert Kirke, der lå på kanten af flammehavet. Både Borchs og Elers kollegium gik med i købet, og bispegården var en forkullet ruin. Tusindvis af københavnere blev hjemløse, „og de, der nyligen havde været grundrige folk, var nu bragt til betlerstaven,“ skriver Ludvig Holberg.

Først om fredagen, hvor vinden var slået om i nord, fik man bugt med ilden, og om lørdagen var den bekæmpet, men da var også $\frac{2}{3}$ af byen brændt ned. Mange var ruineret og måtte sælge deres ejendom for at tilfredsstille pant haverne. Heller ikke vores hus i Klareboderne blev skånet.

En hendøende røg har ligget tungt og kvalmende over store dele af København. Fra Nørreport til Amagertorv, fra Vesterport til Gothersgade ligger alle huse i ruiner. Selv om vi lige er ude af oktober, har varmen i alle brandtomterne været ulidelig. Der er intet tilbage. Overalt så man folk gå og lede efter deres forkullede ejendele i de udbrændte huse. Bohave og vinterens forråd af mad er gået tabt, og de lærde omkring universitetet har mistet deres bøger og manuskripter. Astronomiske instrumenter fra Tycho Brahes tid er smeltet, og lærde Arne Magnusson dør kort efter af sorg, fordi en del af hans uerstattelige håndskrifter gik op i luer. Kun synes Ludvig Holberg at have taget situationen med vanlig stoisk ro. Det smerter ham, at Guds straf har ramt uskyldige godtfolk, mens skøger og andet pak går fri, og ham selv volder den megen hurlumhej en ikke ringe ulejlighed.

„Det gjorde mig mest ondt, at jeg måtte fra mit gamle logemente og fra min gamle vært og måtte miste mit gamle studerekammer, hvor jeg udi fornøjelig rolighed havde bortdrevet så lang tid af min alder iblandt mine bøger og skrifter . . . Jeg løb i nogle dage runden om i alle gader i det overblevne af byen og søgte efter et mageligt logemente, hvilket jeg omsider også fik, hvor jeg kunne sætte mine forvirrede sager i orden igen, og lidt efter lidt komme igen i min gamle levemåde.“

Nævne de gader, der blev hærget af ilden, har intet formål, for det blev de næsten alle. Kun fundamenter og mure, ofte kun i knæhøjde, stod tilbage. Også Klareboderne lå som en rygende brandtomt. Mange var blevet hjemløse, og hr. justitiarius Braem må se sig om efter en ny bolig. Han boede

ellers godt i den gård, som nu tilhørte hr. Enevold Schrøders enke. Selv havde Elisabeth jo slået sig ned ude på Vesterbro uden for byens port „udi den gård Holbech kaldet.“ Fra sin bolig har hun set ind over den brændende by og har vel nok anet, at også hendes hus, der lå østen for Nikolaj von Hüttens plads mellem Købmagergade og Springgaden, ligesom alt andet gik op i luer. Det var ellers et stort og prægtigt hus og en værdig bolig for den retslærde justitiarius.

Men det var alligevel ikke det største hus i det kvarter. Kancelliråd Scavenius' gård i Købmagergade var nok det aneligste, men til gengæld var det hårdt belånt, hvad man ikke kunne sige om hans højgrevelige excellence grev Reventlows gård, der var aldeles uprioriteret. Til gengæld var den brændt.

Men nu kan madam Elisabeth ikke længere. Panthaverne kræver også deres, selv om det var honnête folk af stand. Hr. Johan Lehn til Hvidkilde var ellers langmodig nok, men når nu alting ligger i ruiner, må der ligesom orden i sagerne. Enken bestemmer sig for at sælge tomten i Klareboderne, og den 9. december 1730 sætter hun sit navn på det endelige skøde. Ikke uden betæneligheder og med sin værge hr. Niels Sindelsen Brandts samtykke afhænder hun og tilskøder den hende tilhørende afbrændte plads til køberen, hr. Abraham Stoy.

Elisabeth Sal. Enevold Schrøders efterleverske boende paa Væstre Broe uden Stadens Port, udi dend Gaard Holbech kaldet; erklærer hermed, at have solgt og afhændet --- og hermed fra --- og navn Arvinger, med --- havende laug Verge Sr. Niels Sindelsen Brandt hans Villie ---, aldeles sælger, skiøder og afhender til velfornemme Sr. Abraham

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Stoy, borger Stuccatur her i Staden og hans Arvinger en nu --- tilhørende afbrændt Plads Jordfrie Grund og Eiendom, beliggende udi Klareboderne ned ved Sr. Nicolai von Hüttens Plads og Bygning, med derpaa befindes Rudera, Mure og Steene, samt tvende Portioner Tugthuusets Pompe Vand, og ellers denne Grund med rette tilhører --- som Maalebrevet af 10. Aug. 1724 forklarer. Og --- derpaa til min første sal. mand Piere Cabot --- Ejusdem ergangen Skiøde, med ældre adkomst Breve yderligere tilholder, hvilken foreskrevne Grund med dens tilliggende, og hvad derpaa findes, intet af hvis Samme Grund med rette tilhører i nogen Maade undtagen skal fri atter følge og tilhøre bem. Sr. Abraham Stoy og hans Arv til evendelig Arv og Eiendom at hand eller de maae gjøre sig forbemeldte Grund og dets tilhørende så nyttig som de best veed, vil og kand, dog at dette Kiøb bliver uvedkommende, det Stöcke af Grunden til Gaden --- bortgaae og er betalt. Og til Kiøbe Summen Fiorten Hundrede og Halvtredsindstyve Rdl. Courant Klingende Mynt til min Creditor Hr. Johan Lehn paa Afslag min Debit og Prioritetsgæld, allerede er betalt, efter mig derfor givne Beviis; saa forpligte mig hermed for mig og mine Arvinger Een for alle og alle for Een, at indestaae Samme og hans Arvinger, for al Vandhiemel efter Loven eller i --- fald blive Samme ansvarlig for Kiøbe Summen - 1450 Rdl. - igien at erstatte skadesløs, til bekræftelse haver sig og Velbemeldte min Laug Værge dette mit Skiøde, som til Tinge maae læses, Protocolleris og paaskrives, uden mig dertil Varsel at give, egenhændigt underskrevet og forseiglet, saa og --- Kiøbenhavn 9. Dec. 1730.

DE TYSKE MURERMESTRE

Det skulle ikke undre os, om Abraham Stoy har målt efter. Alt for ofte kom det til tvistigheder, fordi grunden ikke var i overensstemmelse med målebrevet. Stoy har sikkert tit hørt om den slags, og overalt blev der handlet, fordi de brandlidte ikke var i stand til at genopbygge deres huse, og Stoy ville ikke senere have vrøvl med enken.

Men så er der pengene. „1450 rigsdaler kurant klingende mønt til min kreditor, hr. Johan Lehn, på afslag min debit og prioritetsgæld“. Værgen har sikkert hjulpet enken. Selv om panthaveren viser sig overordentlig honnet, nu hvor Enevold Schrøders enke sidder tilbage med en brandtomt. Det der før var en grundmuret gård forvandles på en frygtelig nat til en forkullet byggegrund. 1450 rigsdaler skulle der ved ejerskiftet forfalde til hr. Johan Lehn, men herren til Hvidkilde er forstående over for de brandlidte, og selv var han jo en overordentlig velhavende mand. Som bror til hr. Abraham Lehn til de fede lollandske godser Berritsgård, Fuglsang og Højbygård var der penge nok i familien. Begge var de sønner af den hovedrige Abraham Lehn, godssamleren som havde tjent sig en anelig formue som driftig skibsreder og vinhandler, og ved patent af 1731 var han blevet ophøjet i den danske adelstand. I sin gård i Strandgade førte han stort hus. De malede vægge og plafondmalerierne i de prægtige stuklofter var fornemme og værdige omgivelser for en velhavende stormand, når han ikke hvilede ud på sine godser på givtige jorder. Hr. Johan Lehn kan godt undvære 1450 rigsdaler som først aftalt.

Men de 200 kontant må stukkatøren op med, og så kan hr. Abraham Stoy udstede en obligation for restbeløbet, dog med pant i den grund, som han lige havde købt af Enevold Schrøders enke, fru Elisabeth.

Men det kunne Stoy også nemt klare. Han har utvivlsomt været en velstillet mand, da han besluttede sig til at købe tomten i Klareboderne. Han havde allerede virket i en del år, og det var hurtigt lykkedes ham at oparbejde en anelig forretning. Da han i 1730 sætter sit navn på skødet til enken, har han ikke færre end 30 svende og fire drenge i sit brød. Abraham Stoy har ganske enkelt været byens førende murermester. Og dog har vor viden om denne store entreprenør været så mærkelig luftig. Han må dog have betydet et eller andet? 30 svende er meget. Hvor kom han fra? Hvad har han lavet?

Jeg skal ikke nægte, at det igennem længere tid har pint mig, at vort kendskab til husets bygherre har været mere end flygtigt. Var han tysk eller hollandsk? Hvem kalder ham herop? Hvordan fik han råd til at bygge så stor en gård, og byggede han den til sig selv? Og dog, lidt ved vi. I Weilbachs Kunstnerleksikon står der, at han er født ca. 1697. Selv Weilbach er forsigtig. Men der står ikke, hvor han er født. Derimod ved vi præcis, hvornår han er død. Den 4. september 1734 udånder han, og den 9. september bliver han begravet fra Sct. Petri Kirke. Alt det kender vi fra hans ligvers, et prægtigt dokument affattet i tidens svulstige stil, der ikke lader en flig af vor stukkatør udforsket.

Alt tyder på, at han har gjort det godt. Det var næppe enhver beskåret at blive fulgt til dørs med et firsidet vers i folioformat og trykt på håndgjort bølgepapir i Kongelig Majestæts universitetsbogtrykkeri.

Der gestiegene Häuser- und gefal-
lene Leibes Bau,
Bei dem zwar frühen, doch Heeligen Eintritt,
Des weiland Edlen, Hochachtbahr- und
Kunst-erfahrenen, nunmehr Heel. Herrn,
**Hrn. ABRAHAM
STOY,**

Ihro Königl. Mayst. zu Dännemarck, Nor-
wegen, ic. Wohlerfahrenen STUCCATUR und Maur-
meisters hieselbst,

Als Derselbe den 4 Septembris dieses 1734sten Jahres im
37sten Jahr seines Alters, der Seelen nach, ins Himmlische Vaterland
geilet; der entsetzte Körper aber den 9 hujus in dieser Königl. Residence
Copenhagen zu St. Petri im Kraut-Garten, mit einem Hoch-
vornehmen Trauer-Comitat, zu seinem Ruhe-Käm-
merlein gebracht ward,

Imprimatur.

C. Thestrup.

Entworfen von

Der Hochbetrübtten FAMILIE
Pflicht-Gehorsamsten Diener.

COPENHAGEN,

Gedruckt in Dero Königl. Mayst. und Universitets Buchdruckerey,
von Johann Georg Höpffner.

Det pompose ligvers over murermeister og stukkator hr. Abraham Stoy viser os med al tydelighed, at han, da han forlader det jordiske liv, kun 37 år gammel, har været en velstillet mand og et agtet medlem af den tyske menighed. Det firsidige moralske og lidt svulstige digt i folie og på bottepapir ligger i dag i Oslos Universitetsbibliotek.

Ikke uden ærefrygt læser vi det højtidelige dokument.

*„Der geistigene Häuser und gefallene Leibes Bau,
bey dem zwar frühen, dort zeeligen Hintritt
des Weiland edlen, hochachtbahr und Kunst –
erfahrenen nunmehr seel. Herrn
Abraham Stoy*

Ak ja, dér står det. I sit 37. år er han den 4. september året 1734 ilet til sit himmelske fædreland, og den 9. september er hans afsjælede legeme bragt til hvile i Sct. Petri urtegård af hans sørgende familie. Altså 37 år. Ingen tvivl er længere mulig. Stoy er født i 1697, men hvor? „Als er in Dresden nur von sieben und dreizig Jahren aufgangen, hat er dort und sonstens viel erfahren.“ Atter giver det højtidelige ligvers de fornødne oplysninger. Stoy er altså tysker og er født i Dresden i 1697.

Men ligverset, hvoraf et eksemplar er bevaret i Universitetsbiblioteket i Oslo, fortæller os meget mere. Udover at betro os, at Stoy var en from mand, der med en ren samvittighed kan hvile ud i Abrahams skød, får vi et par advarende ord med på vejen. „Der geistigene Häuser und gefallene Leibes Bau.“ Pas på, vær ikke hovmodig. Hvad kan det nytte, at den jordiske bolig er prægtig, og at vor Abraham har smykket den med gips og murværk, når vort eget legeme er så skrøbeligt, at det pludselig går til grunde. Se blot, dér ligger han. Abraham opgav ånden, da han knap var begyndt på sit eget hus. Hans huse består som huse og slotte i Paris og Rom, og de bliver prægtigere og prægtigere, men vor egen jordiske bolig er forgængelig. Døden trænger ind hos rig og fattig, hos ung og gammel, ja, hos alle!

DE TYSKE MURERMESTRE

Og formaninger og advarsler fortsætter, men glemmes skal det ikke, at vor hedengangne dog nåede et og andet, mens han gik her på den syndige jord. „Als er den Grund gelegt bei unsers Königsschloss“, der ser vi. Stoy har altså støbt fundamentet til Christian VI's nye pragtslot, og det har været en stor entreprise, så stor at han „auch sein eigen Haus zu bauen angefangen“. Men så gik det altså galt, selv om han også tjente kirken med sit nyttige håndværk. Både Helligånds og Sct. Petri følte med rette, at de stod i gæld til den dygtige stukkator og muremester Abraham Stoy. Ikke underligt at han får et smukt eftermæle og en storstilet ligbegængelse.

Vi hører først om Stoy i 1723, hvor han er virksom på Fredensborg Slot. Han får nogle reparationer overdraget, men kort efter sætter han sin signatur på enkelte af kaminerne i ottekantens stuer. Der opsættes 28 nye i Bremer-sandsten, og Stoy udformer kaminkronen. Masker og bånd i den bedste régencestil afsluttes med muslingskaller, der ligesom støtter og bærer loftets profilerede gesims. Men ornamentet interesserer os, fordi det kvadrerede, rosetprydede rudemønster går igen i vinduesindfatningerne i hans eget hus i Klareboderne. Stor kunst er det næppe, og stukkatorarbejdet kan være udført af en af hans mange svende efter en skabelon skabt af Stoy. Med indkaldte stukkatorer som Carlo Enrico Brenno og Antonio Auzoni og brødrene Sturmberg tåler han vel næppe sammenligning, skønt han vedholdende kalder sig selv „stuccateur“.

Stoy er stukkator og ikke muremester, og med en vis ret. Han har haft mere end en håndværksmæssig færdighed. I 1725 giver han overslag til et nyt stukloft i kongestolen på Fredensborg slotskirke. Et loftsfelt med frodige figurer og

Nok er stuklofterne i Klareboderne gode, men de er dog langt fra opsigtsvækkende. Vor bygherre har i langt højere grad demonstreret sine evner som kunstner i kongestolens loft i Fredensborg Slotskirke. Blev det kun til et enkelt englehoved i vort hus, gav han fantasien frit løb i slotsbyen. De løse gevandter og en svulmende barm må vi tænke os til. Hos os blev det til flade bånd og sløjfer – og hans eget navn i spejlmonogram.

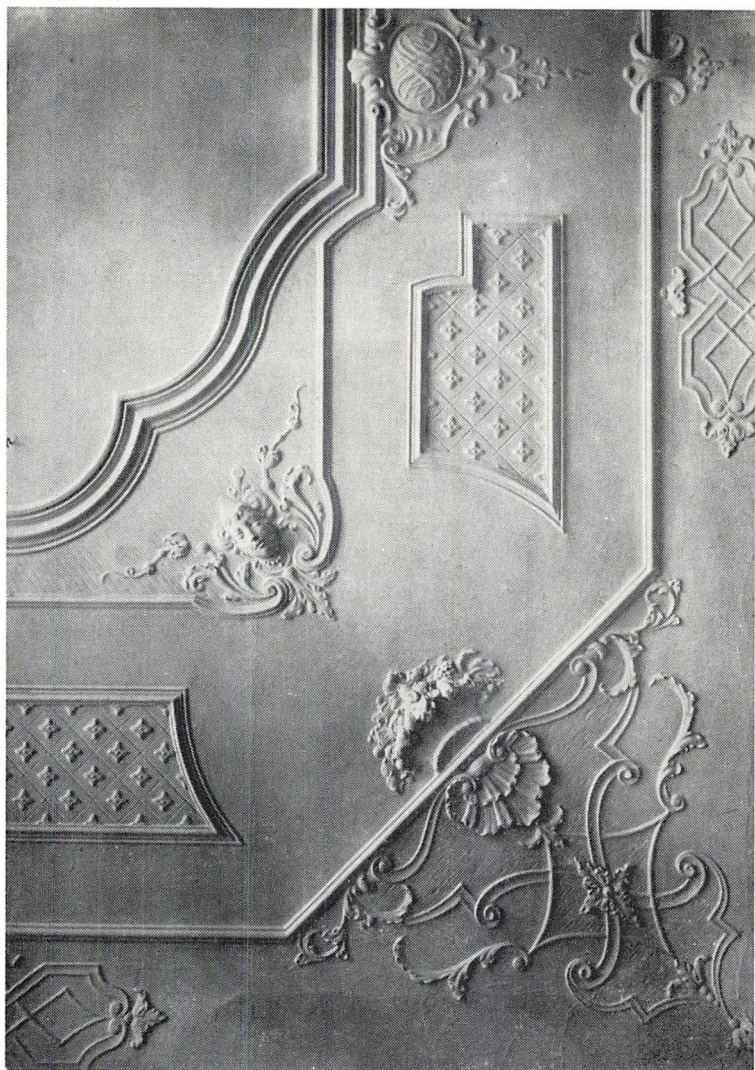
trinde englebørn, som det vil være umuligt for en murer-
mester at skabe. Det barokprægede motiv er indfattet i en
ramme, som han ofte har benyttet. Båndornamentet går
igen på mange af hans arbejder. Også her gentages det typi-
ske rudemønster. Men figurerne er friere udformet end på
de jævner arbejder, og Stoy viser i det plastiske sine evner.
Det er troen og kærligheden i skøn forening. Det er det him-
melske og det jordiske, der mødes. Kærligheden som en
yppig kvinde med diende børn ved en fuldmoden barm.
Troen som den tilslørede med kalken i den fremstrakte
hånd og korset i den anden. Og for at lette den fromme
kvinde støttes den hellige skrift af et velnæret englebarn.

DE TYSKE MURERMESTRE

Det siger sig selv, at begge damerne svæver på lidt bastante skyer. Men motivet er velvalgt, og det har nok passet den livslystne Anne Sofie, der 1712 lod sig bortføre fra Claus-holm af den forelskede Frederik IV. Når det høje herskab under gudstjenesten har ladet blikket gå mod himlen, har de set deres egne navnetræk og de to figurer, der hver på sin måde symboliserer dyder, som selv kongelige ikke burde overse.

Kan arbejdet være udført af en af hans mange svende, der måske har haft større kunstneriske evner end dem, Stoy sædvanligvis lægger for dagen? Kunsthistorikeren Bredo Grandjean, hvem jeg er megen tak skyldig for oplysninger om Stoy, mener nej. I 1726-28 udfører han stukarbejdet i den nye højesteretssal på Københavns Slot og vedlægger en tegning, der atter vidner om hans kunstneriske evner, selv om han meget vel kan have kopieret sine motiver efter udenlandske ornamentstik. Men Grandjean har sikkert ret, når han tilskriver Stoy kirkeloftet i Fredensborg. Når kongen approberer hans tegning til højesteretssalen på slottet, der langtfra var noget ligegyldigt rum, kan han også meget vel være mester for kongestolens loft. Der er næppe grund til at reducere Stoy til en ornamentgipser, som Weilbach i sin omtale af ham.

Stoy har haft nok at gøre. Han får murerarbejdet på Frue Kirke i entreprise, og han laver gipslofterne i 22 gemakker på Vallø. Ikke underligt at han ikke får tid til at udføre et mesterstykke, da han 29. marts 1729 anmoder om at blive optaget i Københavns murerlav med borgerskab i København. Han har for længst vist, hvad han formår, og han bliver indskrevet som mester uden at stå mesteråret igennem og „gyøre sit mesterstykke“ imod at betale lavet 80 rigsdaler.

Stuklofterne i Støys hus stammer selvsagt fra opførelsen og er formentlig udført af bygherren selv. Lofterne er alle forskellige, men båndværksornamentiken forekommer næsten i dem alle. Det hører til sjældenhederne, at en sådan suite endnu er bevaret i et københavnsk borgerhus.

DE TYSKE MURERMESTRE

Der er snart ikke det sted, hvor Stoy og hans 30 svende ikke er virksomme. Årene efter 1730 til hans alt for tidlige død synes at være de travleste. Han reparerer og udbedrer og kravler på høje stilladser og får gips og kalk i lungerne. Frederiksborg og Hirschholm i 1731, Helligåndskirken og kapellerne i Roskilde Domkirke, og når det er færdigt Prinsens Palæ og Fredensborg, og alt sammen i 1732. Efterhånden er der blevet råd til gården i Klareboderne, men det må hvile, når der skal arbejdes på Frederiksberg Slot og på Rosenborg, og lofterne er ved at gå til på det fjerne slot i Vordingborg.

Men arbejdet har sin pris, og Stoy er ingenlunde let. Den travle stukkator er både hidsig og opfarende, og murermesteren skal passe på sit blodtryk. Samarbejdet med de 30 svende har langtfra været gnidningsløst, og sprogvankelighederne gør det ikke ligefrem lettere. Stoy har formentlig ikke kunnet tale et eneste ord dansk og underskriver sig altid som „Maurermeister“. Han indklager de genstridige for lavet, men får selv bøder for at tale upassende til sine folk. Stoy er en stridbar herre og ikke nogen let mester at arbejde med, og han kaldes til orden af kancelliet. Gradvis nedbrydes hans helbred, og modstandsstyrke har han heller ikke meget af. Altid var han ude i store engagementer, og den slags tærer på sundheden. Byens travleste murermester og stukkator bukker under for arbejdsbyrden. Og de gode år i eget hus fik han ikke. „Hodie mihi – cras tibi“. I dag mig – i morgen dig står der advarende på hans gravskrift. I seks år levede han i lykkelig ægtestand med Margrethe Poulsdatter, så er det hele forbi, og hun sidder tilbage som enke. En måned lå den virksomme mand og ventede på døden. Men han var beredt, og skal vi tro ligverset, er han kommet direkte op til Vorherre, selv om han godt kunne

være en grov karl over for sine egne folk. Han var trods alt præsternes ven og god mod de fattige. Penge var der nok af, selv om han havde udstedt en obligation på 5000 rigsdaler til overlandbygmester Johan Cornelius Krieger.

Man kan spørge sig selv hvorfor. Er det i virkeligheden Krieger, der har tegnet Stoy's hus i Klareboderne? Det står der desværre ikke noget om i det svulstige eftermæle, der blev uddelt til de sørgende efterladte, da de hin septemberdag tog afsked med stukkator og muremester hr. Abraham Stoy.

Da de bærer Stoy til graven i Sct. Petri Kirke, støttes den sørgende Margrethe Poulsdatter af den afdødes kollega og ven, Johann Christian Böhme. Den unge enke havde vel også al mulig grund til at begræde sin husbond, der blev revet fra hende i så ung en alder. Hvad skal der dog blive af hende? Det store hus i Klareboderne er knap færdigt, selv om han havde sat sit præg på lofterne og facadens vinduesindfatninger. Noget almindeligt hus var det langt fra og også lovlig stort. Måske var der ubetalte regninger, og navnlig var der jo overlandbygmesterens krav på de 5000 rigsdaler på hendes afdøde mand. Margrethe vidste det, men Böhme var også klar over den lidt vanskelige situation. Han var kun få år yngre end sin afdøde ven, og konen var jo køn og ung og kunne næppe klare sig uden hjælp. Böhme tænker. Et ægteskab ville jo nok være den bedste løsning, og så ville han både få en kone og et hus, der knap var færdigt. Han aner forretningen. Stoy havde jo også bygget det hus for at leje det hele ud. Hvad hvis han gjorde det samme? Han vidste, hvad der manglede, og han kendte planerne. Böhme tager sin beslutning. Året efter, at ligitalen har lydt over Stoy, gifter han sig med enken.

DE TYSKE MURERMESTRE

Det var næppe ualmindeligt. Præsterne kendte til den slags. Man sikrede sig et kald, og man forsørgede enken. At de to skulle have næret andet end almindelig sympati for hinanden er nok udelukket. Den 18. november fører han Margrethe Poulsdatter til alteret, og hun giver Johann Christian sit ja.

Også Böhme var tysker. Han kom fra Sachsen, og måske er det branden, der har kaldt ham herop. Der var jo nok at gøre for dygtige håndværkere, når der pludselig skulle rejses huse af asken. Hvorfra han har kendt Stoy, ved vi ikke. Böhme er ikke mellem alle Stoyes svende, da denne var landets største muremester. Det er mere sandsynligt, at de har kendt hinanden fra den tyske menighed, som de begge tilhorte. De har mødtes i Sct. Petri, men næppe i lavet, som Böhme først bliver medlem af året efter Stoyes død. Men de var kolleger, og mon ikke alle muremestre i København har kendt hinanden dengang.

Og dog var Stoy og Böhme sikkert vidt forskellige. Stoy var den store og Böhme mesteren med en ganske lille forretning. Den 15. november 1735 møder han for lavet og oldemanden, mester Gotfred Schuster, som indskriver ham i lavsprotokollen efter en veloverstået prøve. Og Böhme betaler 30 lys til lavet, og rundhåndet betænker han lavets fattige med én rigsdaler. Men så var det også slut med fløtheden. Böhme har kun én svend i sit brod, men derimod tre læredrenge. De kostede jo heller ikke så meget. Vi aner, at Böhme har siddet hårdt i det, så en rig enke kunne vel altid være gavnlige for Johann Christian.

Ikke underligt at han allerførst kaster sig over gården i Klareboderne, som han jo fik i tilgift med konen. Meget tyder på, at forhuset stort set stod færdigt. Stoy havde jo

fuldendt lofterne og tilmed signeret et af dem. Det har nok snarere været sidehuset, som Böhme måtte gøre færdigt. Men om han selv er flyttet derind med konen, ved vi ikke. I 1736 er det færdigt, og klog af skade lader han det brandforsikre i den nyoprettede brandkasse, som takserer den store gård til 13.000 rigsdaler courant.

Men huset er nok hurtigt blevet lejet ud. Selv om både Stoy og Böhme har været solide håndværksmestre, har gården sikkert været tiltænkt andre beboere. Dog udelukkes kan det ikke, at Stoy meget vel har haft i tankerne at bebo enkelte af de rum, hvor han selv som stukkatør havde skabt lofterne. Har Böhme boet i Klareboderne, har det formentlig været i det sidehus, som han selv havde fuldendt. Men til gaden skulle der bo folk af stand og formåen, for huset havde været dyrt.

Men ellers føler Böhme sig knyttet til de tyske arbejdsgivere her i byen. Som murermester kan Petri kirke holde ham beskæftiget i flere år. For menigheden opfører han et plejehus i Larslejsstræde, som brænder under englændernes bombardement af byen i 1807. Han genopfører i 1739-40 det lange kapel bag kirken, og da den pragtelskende Christian VI kommer på tronen, kan hverken han eller hans Sofie Magdalene tage et forfaldent Frederiksborg i besiddelse. Ikke underligt at J. C. Krieger bliver anmodet om et overslag over udgifterne. Han kendte jo slottet og havde få år forinden anlagt haven. Sammen med generalbygmester Johan Conrad Ernst leverer han en opstilling, men det er også alt, hvad de kom til at lave. Der blev brug for arkitekterne andetsteds. Grundstenen til Christiansborg var netop blevet lagt, og stort set var det jo kun vedligeholdelsesarbejder, der kunne varetages af andre. Det drejede sig om at restaurere møntbroen og ringrendingsporten. En billed-

DE TYSKE MURERMESTRE

hugger og en dygtig murermester var vel vigtigere end hof-fets arkitekter. David Gercken tager sig af ringrendings-porten, og vor ven Böhme får montbroen i entreprise. I 1739 er arbejdet færdigt, og så ebber det øjensynligt ud med bestillingerne, for i 1743 går Böhme fallit og forlader landet.

Stoy døde, og det er en ærlig sag, men Böhme efterlod et fallitbo og et behæftet hus i Klareboderne, og så tog han arbejde i Holsten. Meget havde de to vel ikke tilfælles, selv om de begge havde været gift med Margrethe Poulsdatter. Deres forretninger var forskellige, og dog kom de begge til at skylde Krieger penge, så overlandbygmesteren både havde 1. og 2. prioritet i gården. Men snart skulle det gå fremad for Böhme igen.

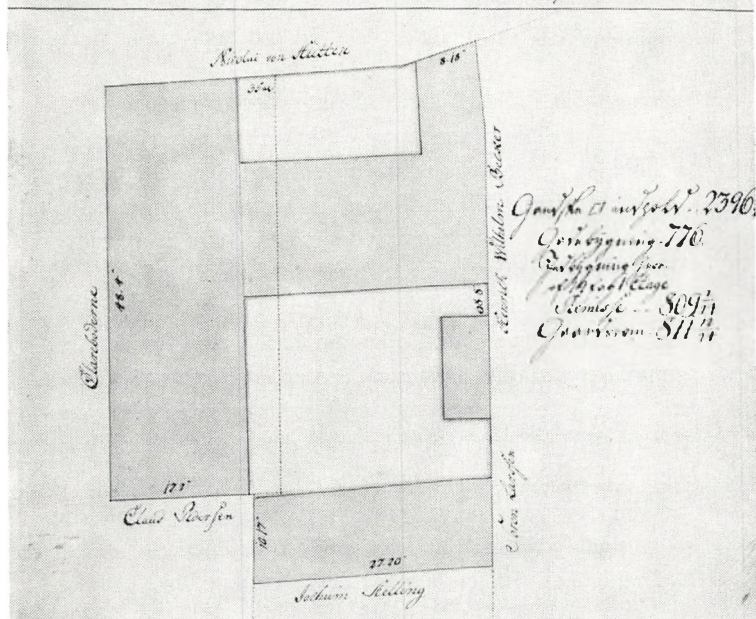
Da han vender tilbage til sit fædreland, går det ham straks meget bedre. For markgreve Friedrich Ernst af Brandenburg Culmbach, Christian VI's svoger, udarbejder Eigtved tegningerne til en udvidelse af den markgrevelige residens Drage ved Itzehoe. Det var en gammel Rantzausk besiddelse, som kongen inddrog, da den tidligere greve stod mistænkt for at have skudt sin bror på en sneppejagt, så ikke underligt at majestæten rundhåndet skænkede markgreven stedet, som herefter kaldes Friedrichsruhe. Fortiden skulle glemmes og en ny epoke skulle begynde. Hvor meget Eigtved havde med ombygningen at gøre er vel tvivlsomt, da stedet allerede var ombygget af Hans Christian Lønborg. Men Eigtved kan meget vel have kendt Böhme fra Danmark, og i 1744 optræder han som murermester på stedet, og han får 25 daler anvist til godtgørelse for rejseudgifter for sig og sin svend fra København til Itzehoe.

Arbejdet må alligevel have haft et vist omfang, for vi

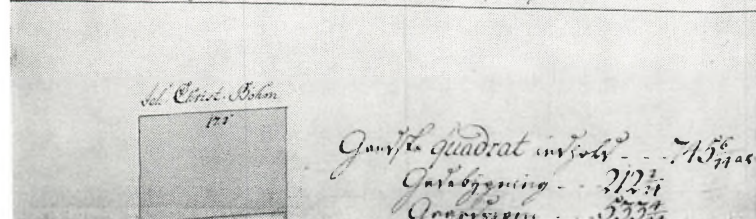
ved, at han opholder sig i Friedrichsruhe lige til 1747. Böhme ligger ikke på den lade side i Holsten. Hvad han sætter til i København, skal han indhente i hjemlandet, og murermesteren fra Sachsen er om sig og har heldet med sig. På det nærliggende Breitenburg sad rigsgreve Detlev von Rantzaus sønndatter Frederikke Eleonora, grevinde af Castell-Rüdenhausen. Damen var forlystelsessyg og kedede sig åbenlyst i det landlige, så hun dansede ofte menuet med markgreven af Brandenburg. Det er mere end tænkeligt, at Breitenburg, der var forfaldent og ofte inddraget i stridigheder og tilmed et slotsanlæg fra det 16. århundrede, har trængt til en kraftig istandsættelse, og markgreven har sikkert ved dansen anbefalet murermester Böhme, for i begyndelsen af året 1747 sender Böhme en tegning og et overslag til Hendes Nåde på et helt nyt hus med 124 fag i to etager og med mansardtag. Det hele skulle blot koste 30.000 rigsdaler. Men det har trods alt været for meget for grevinden. Sagen bliver skrinlagt, og Böhme kommer ikke til at opføre det hus, som sikkert ville have været hans hovedværk. Og dog, hvis han virkelig har givet tegning til Bernstorffernes herresæde Borstel ved Oldesloe, overgår han langt Stoy, og sandt at sige forbløffer han os. Ikke underligt at August von Hennings giver Jardin æren for det hus, som Böhme skal have opført for gehejmeråd Friedrich von Buchwaldt. Fra ham gik det i arv til svigersønnen Johan Hartvig Ernst Bernstorff og senere til den danske statsminister Andreas Peter Bernstorff. Man sagde, at han ikke arvede så meget efter onkelen, som han havde ventet, og det kunne han ikke noksom beklage. Han vidste godt grunden. Borstel havde været alt for dyrt at bygge, men Böhme har næppe lavet Borstel alene. Der er himmelvid forskel på det prægtige herresæde og på sidehuset i Klareboderne, der hverken i

Clareboderne.

Johann Christian Böhm, Snyttur nr 161 gården - - 18. 7. 18

Claus Pedersen, Snyttur nr 161 Clareboderne - - 17. 12. 18
Springvåden - - 17. 11. 18

Situationsplan over matrikel nr. 9 (nu nr. 8) tegnet da Johann Christian Böhme overtager gården efter Abraham Støys død. Bortset fra det lille baghus og sidehuset mod øst er bygningernes grundareal identisk med det nuværende.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

dag eller da det blev bygget udmærker sig ved arkitektonisk fuldkommenhed.

Men gården i Klareboderne fik han dog fuldført, og efterlod han sig ikke så meget på disse kanter, som endnu er i behold, så ligger den der endnu, selv om den i dag nok ser anderledes ud. Böhmes indsats i Holsten var unægtelig større end her, og meget tyder på, at han atter vender tilbage til Friedrichsruhe, for dér dør han i 1753.

Om Margrethe Poulsdatter hører vi intet. Vi aner ikke, om hun overlever ham, eller om han forlod hende, dengang han gik fallit i Danmark. Nemt har hun nok ikke haft det, og måske kom hun aldrig til at bo i gården i Klareboderne. Til gengæld ved vi noget om huset, da det stod færdigt, for den 19. december 1736 foreligger brandtaksationen, der giver os et første indtryk af den ganske imponerende gård på nordsiden af Klareboderne.

Lad os i det følgende se på det nyopførte hus.

ANDEN DEL

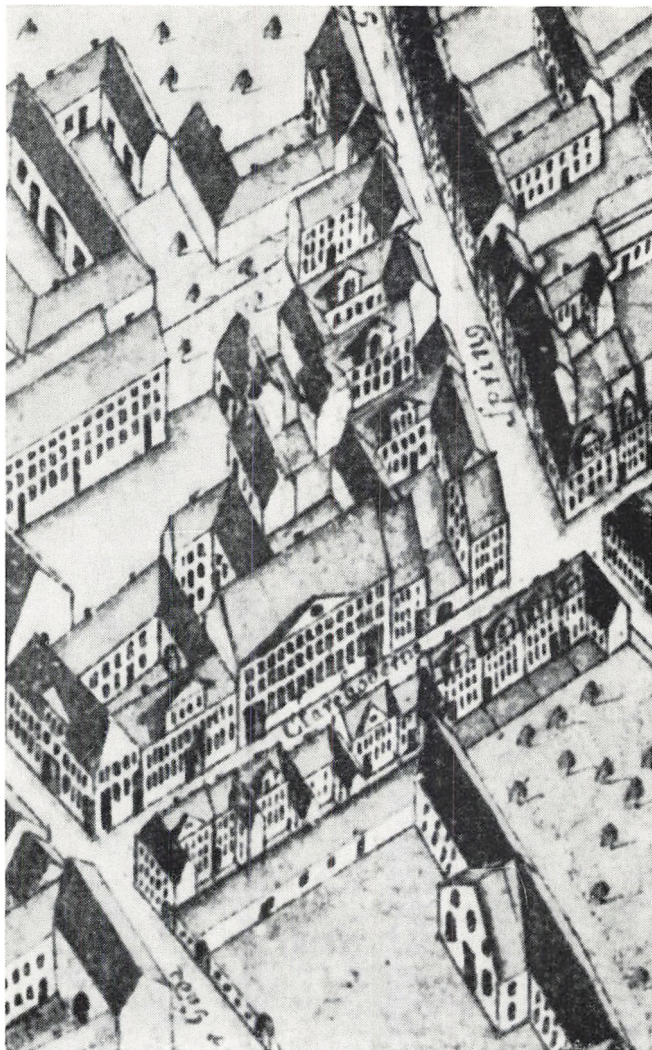

Kan det gøres bedre? Hvor findes der en sådan midtrisalit i København? En overdådighed uden lige! Stukkatøren har vist, hvad han formår. Vi kender enkelte huse Ved Stranden og i Gammel Strand, men ingen når op til Klareboderne nr. 3.

Hadde Stoy givet facaden blot en anelse mere, var det gået galt. Klogeligt holdt han inde. Fladbånd, rudemønstre, muslingeskaller, alt det som ganske enkelt er hans signatur. Ældre fotografi. Der er endnu boglade i stuen.

Et udsnit af Christian Geddes kort. Vort hus i Klarboderne syner alene ved sin størrelse. Som det tydeligt fremgår, har ingeniørofficeren tegnet den eleverede plan, inden den store frontispice er fjernet fra huset i den snævre gade.

HUSET I KLAREBODERNE

Én ting er givet. Det hus, der brændte hin frygtelige oktobernat i 1728, har haft nøjagtig de samme mål som huset i dag. Hr. Stoy køber jo også tomten med „rudera og mure“. Vi kan deraf slutte, at nogle af murene har stået, og i al fald har fundamentet kunnet benyttes. Stoy vidste nok, hvad han gjorde, og han har sikkert kunnet anvende en del af det murværk, der stod tilbage. Hvor meget det har været, ved vi ikke, men det er vel ikke utænkeligt, at det meste af ydermurene har stået der endnu, da Stoy sætter sit navn på skødet.

Fra senere tider erindrer vi billeder af C. F. Hansens udbrændte Christiansborg. Længe lå huset som en ruin, og slottet havde måske let ladet sig genopføre, nøjagtig som det var. Ulykkeligvis traf man en anden beslutning, men det nuværende Christiansborg er bygget på C. F. Hansens fundament. Fatte det, hvem der kan. Thorvald Jorgensens og C. F. Hansens huse har dækket det samme areal.

Men vi ved ikke, hvor længe vort hus i Klareboderne har haft de mål, som vi kender fra målebrevet af 10. august 1724. Er det admiral Rodsteen eller grev Knuth, der opførte så prægtigt et hus til sig selv? Vi kvier os ved at tro, at det altid har haft den udstrækning. Det hus, der brændte, kan meget vel være opført i bindingsværk, men det kan også være opført i barokkens København. Udelukkes kan det ikke, at det har lignet det, der ligger på grunden i dag, skønt også det har ændret sig.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Da Böhmes hus er færdigt og gården står parat til at modtage de standsmæssige lejere, som ved ildebranden var blevet hjemløse, henvender han sig til den nyoprettede brandkasse. Og i december foreligger den første brandtaksation, som giver os et ganske godt indtryk af det færdige hus.

„Ermeldte Gaard bestaar i følgende:

1. *Et grundmuuret Gadehuus 15 fag 3 Etager og fronte Spitz over 5 fag og Grundmuuret Kielder, med Gebroocken Tag, i dybden 16 Allen.*
2. *Et heeltag Grundmuuret Siidehuus 10 fag 2 Etager quist over 3 fag og Grundmuuret Kielder, I dybden 15½ Allen.*
3. *Et Grundmuuret Tverhuus 4 fag 2 Etager og Grundmuuret Kielder, I dybden 8½ Allen.*
4. *Et lidet halvtag Bielke huus, hvoraf bagsiden er Bindingsværk og bedeket med Breder 3½ All. dyb og 8 fag lang.*
5. *Bag Gaarden et halvtag Bindingsverk Siidehus 2 Loft høy 13 fag, derudi er Stald og Remiser, i dybden 10 Allen.*
6. *Et halvtag Bindingsverks tilbyg 2 fag 1 Loft høy, i dybden 5 Allen, I Værelserne befindes 34 Jern Kackelovne, i Gaarden 2 Portioner Vand“.*

Gården takseres til 13.000 rdl.

Vi får her et førstehåndsindtryk af husets udseende, men nogen nøjere beskrivelse kan man næppe kalde det. Det er først i 1788, da agent Soren Gyldendal kober gården, at taksator går det hele så grundigt igennem og omhyggeligt noterer alting op, at vi kan danne os et billede af

HUSET I KLAREBODERNE

såvel det ydre som af husets indre. Men allerede nu kan vi dog nemt konstatere, at facaden har undergået en ikke uvæsentlig ændring: „Et grundmuuret gadehuus, 15 fag, tre etager og frontispice over fem fag.“ Hvem der har fjernet den frontispice, som ville have klædt huset, dersom den var blevet bevaret, ved vi ikke. Den findes, da Thurah afbilder gården i sin *Hafnia Hodierna*, ligesom den findes på Rachs og Eegbergs oliemalede prospekt af huset. Da disse stammer fra årene 1748-50, og den ligeledes tydeligt ses på Geddes eleverede kort fra 1760-61, må trekantgavlen være fjernet mellem 1760 og 1788, for i 1788 optræder den ikke. Oven i købet understreges det i brandtaksationen fra dette år, at taget var ændret. „Til gaden for de 13 fag et 'gebrok', hvori er 17 vinduer. Derover et opstående overbyg af mur og bindingsværk, hvori er 6 vinduer.“ At frontispicen er fjernet, kan vi kun beklage. Et barokhus med sit typiske lån fra hollandske forbilleder ændrer ved tabet af trekantgavlen karakter.

Vi kan kun gisne. Vi ved faktisk ikke, hvem der har fjernet den frontispice, som vi savner i dag. Frederik Weilbach, der i *Historiske Meddelelser om København* (1927-28) har beskæftiget sig med vores hus, mener, at den er fjernet fordi loftetagen er blevet lejet ud til en eller anden virksomhed „der har krævet godt lys.“ Mon dog? Inden agent Gyl-dendal køber huset, ejes det både af fallenter og stormænd. Det er tænkeligt, at man har ønsket at leje det store hus ud, men Böhme gik som bekendt fallit, og enkeassen overtager det, og først elleve år senere, i 1754, skriver højvelbårne hr. Victor Christian von Plessen under på skødet og overtager vores hus for 12.000 rigsdaler.

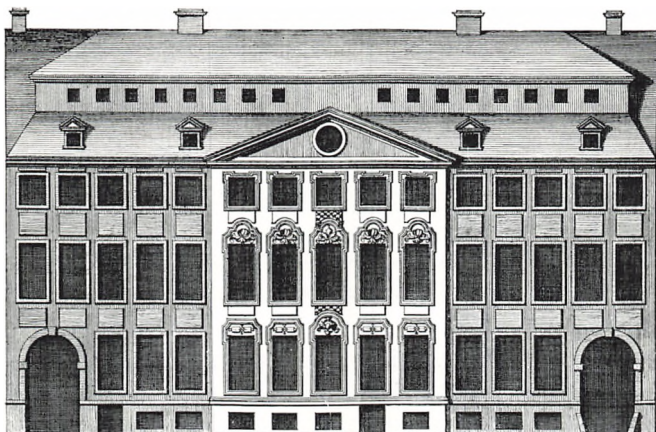

Det har øjensynligt ikke været ganske let at komme af med huset i Klareboderne. Fallitboet udbyder det ved offentlig auktion til salg allerede den 28. februar 1743, hvor det kan købes for 9900 rigsdaler. Ingen melder sig. Det vurderes igen af fire nye skønsmænd, og den 10. juni kan det atter erhverves for 9900. Heller ikke denne gang er der nogen køber til gården. Ti dage efter er prisen faldet til 9200 rigsdaler, og først efter en fornyet vurdering, hvor nye vurderingsmænd sætter det til 9000 rigsdaler, sælges det til den nyoprettede civile enkekasse.

Det var en af de få långivende institutioner, og den havde et krav på stakkels Böhme på 8836 rigsdaler og 3 mark på lån og rente ifølge en udstedt obligation af 21. september 1741. Meget kunne tyde på, at generalbygmester Johan Cornelius Krieger, der nu var blevet en ældre mand, har ønsket sit lån indfriet. Han havde jo både 1. og 2. prioritet i huset, og enkeassen har så overtaget ejendommen for at få dækning for sit tilgodehavende hos Böhme. Men endelig falder der altså ro over vores gård i Klareboderne, da den højvelbårne hr. von Plessen overtager huset.

„... fra bemeldte Enke Cassa sælger, skiøder og aldeles afhænder til Hans Excellence, Høivelbaarne Hr Victor Christian von Plessen, Ridder, Hans Kongl. Majs Geheime Raad og ober Ceremonie Mester og hans Arv: En Same Cassa tilhørende Gaard, jordsfri Grund og Eiendom beliggende i Klareboderne, under No. 9 udi Matriculen i Rosenborg Quarter, imellem Hr Major Schaffalitskis Gaard paa den eene og Bager Sr. Claus Petersens Gaard paa den anden Side, og det med lige Rett og Rettighed, som Cassen Samme efter Skiøde af dato 11 May 1754 er

HUSET I KLAREBODERNE

I 1748 udsender Laurids de Thurah sin Hafnia Hodierna, hvor huset i Klareboderne er afbildet. Sammen med Rach og Eegbergs prospekt af gården er det de tidligste billeder, vi har af huset, og vel at mærke, inden frontispicen forsvinder og erstattes af det lidt klumsede tag.

eyende, og som den nu udi Længde og Bredde efter Maalebrev af 28 May 1754, bebyggt, begravet og indhegnet forefindes, med der udi værende 35 Jern Kakelovne, og alle andre Muur og Nagelfaste Appertinentier samt 2de Portioner fersk Pompe Vand i Gaarden, og alt andet der til med Rette liggende, intet i nogen Maade undtagen, som Gaarden med rette tilhører.“

Det er ikke Böhme, der har fjernet frontonen, men muligvis er det ham, der har bygget taget om for at skaffe mere lys og plads i loftsetagen. Dog, at brandtaksationen fra 1736 ikke nævner noget „overbyg“, men kun et „gebrokkent“ tag, kan skyldes dens summariske form. Givet er det, at

tagkonstruktionen har fået sin nuværende form inden 1748, hvor vi ser den i Thuraus Hafnia Hodierna. Men frontonen findes øjensynlig endnu 1760-61, hvor den er afbildet på Geddes eleverede kort. Geddes gengivelse af taget må imidlertid være forkert, da vores hus fra første færd har haft mansardtag, og ikke på noget tidspunkt det sadeltag, som Gedde gengiver. Men frontispicen var der endnu. Er det mon excellencen, der har fjernet den?

Vi lader altså fallenterne ude af betragtning og vender os et øjeblik mod den nye ejer, som ikke er uden hoffets bevågenhed. Han var i stor yndest hos Sofie Magdalene og gør den hurtige karriere, som synes at være lige så banet som den slagne landevej, når blot man er af adel og stand. De officielle embeder, der hører sig til ved hoffet, falder med få års mellemrum som appelsiner i hans rummelige turban. Hr. Victor Christian von Plessen stiger støt gennem rangklasserne og ender som den naturligste ting af verden som ridder af elefanten uden på nogen måde at indskrive sit navn i Danmarks historie. Han har overopsyn med Jægerspris Slot, men skal have interesseret sig mere for stuttoriet end for godsets drift. Plessen glider hurtigt over i glemslen.

Og dog hører det til hans kreditsider, at han var medlem af den kommission, der var nedsat for at få Frederikskirken opført.

Der er to ting, som er værd at notere sig, fordi de går igen både i det første skøde og den første brandtaksation. Der gøres nøje rede for, hvor mange kakkellovne der findes i huset, og det understreges også, at der er to portioner pumpevand. I Stoyo's skøde nævnes, at vandet kommer fra tugthusets ledning. Alene det at der findes 34 jernkakkellovne,

HUSET I KLAREBODERNE

angiver husets størrelse, og ligeledes har det været af betydning for køberen, at der findes to pumper i gården med en stikledning til den, der fører til tugthuset. Det sidste har utvivlsomt haft indvirkning på købesummen, det første på præmien til brandkassen. Det har været en fornem gård, som Plessen har taget i besiddelse, og intet tyder på, at der har været fremmede lejere i huset. Excellencen har nemt kunnet fylde det med sin husstand. Han var gift med sin slægtning Agate Lucie, født von Plessen, og de har utvivlsomt ført stort hus som de andre holstenske adelsmænd, der nød enevoldskongens gunst. Vi ved, at hans store interesse var heste, og gætter næppe galt, når sidehuset, opført i bindingsværk, har været staldplads for ædle heste af det hvide stod, og brandtaksationen nævner udtrykkelig stald og remiser. Det har skumplet med tunge karrosser over toppe brosten. Også herskabet har boet standsmæssigt, selv om det ikke netop fremgår af den første brandtaksation.

Men en dag er det slut med rigdom og de mange tjene-stefolk oppe under det gebroknede tag. Stalden tømmes for velstriglede heste. Den 24. januar 1771 dør excellencen pludseligt. Han havde ejet gården i 17 år, og udover at fjerne den fronton, hvad vi med god grund kan mistænke ham for, fremgår det af Geddes kort at han har udvidet staldbygningen til sine kære heste. Men Plessen var huset en god mand, og lejere sled næppe på det. Efter hans død udbydes huset til salg, og en helt anden slags mennesker befolker pludselig vores stuer i Klareboderne.

At tro, at Stoy skulle have bygget huset til Plessen, savner ethvert grundlag. Det har før været nævnt, men det er næppe sandsynligt. Dog kan det vel ikke udelukkes, at stukkatøren har haft en standsperson i tankerne, da han så forhuset under tag. Men givet er det, at Plessen først

langt senere kommer ind i billedet, og da geheimeråden dør, skulle der komme nye trængsler til vores hus.

Manden der melder sig som køber hedder Wessely. Hr. hof-commissionær Joseph Bernhard Wessely får skøde på vores hus den 11. november 1771, og atter får vi en lang beskrivelse af, hvad den nye ejer får for 9800 rigsdaler, og det er jo ikke så lidt.

Altsaa skal da denne Gaard som efter Tømrer- og Muurmestrenes ermelte . . . Inventari og Vurderingsforretning bestaaende til Gaden udi Længden af 15 fag grundmur, 3 Etager høy, Kielder under 11 Fag, 2de Indkiørselsporte, et Südehus af 10 fag Grundmur, 2 Etager høy, Quist over 3 Fag og Kielder under, et Baghuus af 4 Fag Grundmur, 2 Etager høy og Kielder under, Et Brædeskur, teglhængt, 4 (?) Fag, en Etage høy, et Südehus på 13 Fag, Mur og Bindingsværk, Halvtag, 2 Etager høy, og Quist paa 2 Fag, et Baghus paa 7 Fag, Muur og Bindingsværk 2 Etager høy, Halvtag, Værelserne overalt gibside, betrokne og panelede, Hvorudi 30 Vindovne og 4 Bielæggerovne. I Kieldereren 2 indmurede Kaabber Kiedler paa angefæhr $\frac{3}{4}$ Tønde, i Gaarden 2de Vognremisser og Stald med Krybber og Hækker til 12 Hæste.

Excellencens ejendom har været velholdt og rummelig, og alt synes velegnet til en standsmæssig bolig for nye fornemme beboere, og mon ikke netop det var det, der har foresvævet hr. Wessely. Vi tillægger ham ikke usle motiver, men han har utvivlsomt set sin fordel, da en så prægtig gård blev udbudt til salg for en rimelig betaling. Wessely skal ikke tabe penge på sit køb.

HUSET I KLAREBODERNE

I vejviseren for København for 1775 står der bare, at Wessely var jøde, hvad der jo i sig selv ikke er nogen profession, men samtiden placerer dermed manden på en lidet passende måde, der i dag kun kan skurre i vores øren. I skødet benævnes han dog som hofcommissionær, og da han bliver begravet i 1818 ude på Mosaisk Kirkegård i Møllegade, benævnes han med agtelse som kongelig pensionist.

Men det skal alligevel ikke overses, at det først var i 1813, at det blev forbudt at betegne en mand som jøde. Hvordan man end vender og drejer det, stod de på en beskæmmende måde uden for samfundet. Vi aner, at faldet fra excellencen til jøden har været mærkbart, og naboerne har undret sig. Hvad hjælper det så, at familien langt fra var ukendt her i landet.

Den stammede fra Hamborg, hvor Behrend Wessely drev et stort handelshus. Men slægtens folk var meget mere end købmænd og strømpefabrikanter som onkel Joseph Moses Wessely. Det var kundskabsrige og lærde folk, der havde dybtgående kendskab til det hebraiske sprog, som oversatte og kommenterede den hellige skrift og levede i velstand, så længe deres handelshuse gik godt. Skade kun at vores Wessely, der formentlig allerede som spæd er kommet til København, er knap så berømt som sine lærde brødre. Navnlig gjorde Hartwig Wessely sig fordelagtigt bemærket ved at forfatte den hebraiske kantate til den store synagoges indvielse og ved at deltage i jødernes hyldest til den sindsforvirrede Christian VII umiddelbart efter Struensees fald. Men trods alt var hans virke som lejlighedsdigter for bagateller at regne. Hartwig var lærd, virkelig lærd, og udgav for egen regning et grundigt værk om det hebraiske sprogs synonymik. Men heller ikke Hartwigs

bror, Moses Wessely, hørte til ubetydelighederne i den jødiske menighed. Som ven af den tyske filosof Moses Mendelssohn skal han, skønt uden velstand, have medvirket til et lån til Lessing, så denne fik arbejdsro til at fuldføre „Nathan der Weise“, og hans kendskab til digterens arbejder var så indgående, at han ind imellem finanspolitiske skrifter fik stunder til at offentliggøre en række anonyme breve om Lessings andet hovedværk „Emilia Galotti“. Men afstamningen kunne de næppe løbe fra. Da H. C. Andersen meget senere er i Folketeateret og ser den franske balletmester Espinosa forklædt som jødisk matros, „lignede han grangiveligt den gamle Abraham Wessely“.

Kun vores Joseph Bernhard synes altså knap så fremtrædende som sin navnkundige familie. Omgående fylder han vores hus med lejere. Senere brandtaksationer godtgør, at der er otte køkkener, og snart bliver huset fyldt med lige så mange lejere, hvoraf dog mange hyller sig i anonymiteten. Men vi kan trygt gå ud fra, at kammerherre Ditlev Christian Rumohr bor i beletagen, side om side med justitsråd Pauli, og mon ikke Wessely har taget til takke med stuen, som Stoy formentlig byggede til sig selv, da han i 1772 flytter ind i huset med sin anden kone Proba og deres 15-årige søn Bernhardt.

Men Rumohr har nok været hans fornemste lejer. Han er i al fald den første og er lige blevet udnævnt til kontre-admiral, da han flytter ind i Klareboderne. Men nemt har han ikke altid haft det. Han er hvervningschef, og de indrullerede klager over ham, fordi der er kludder med afregningen. Det kan næppe have behaget den korrekte embedsmand, at de forurettede fremfører deres klagepunkter over for kongen, og resultatet er admiralens afsked. Men vær rolig. Alting sker i nåde. Vor lejer stiger mod ærens

HUSET I KLAREBODERNE

top. Han er både hvid ridder og amtmænd, og i 1790 udnævnes han til geheimekonferensråd. Men så er han også flyttet. Rumohr bliver snart alt for fin til at bo til leje i Klareboderne. For længst har han slået sig ned i Slesvig by som amtmænd over Gottorp amt. Han er vendt hjem til de egne, hvorfra slægten kom. En von Rumohr hører snarere til i Holsten end i Rosenborg kvarter.

Mon han har nikket venligt til poeten Christian Flensborg, når de har mødt hinanden på trappen? Han boede der ikke længe. Kun i nogle år var han lejer i huset, for så dør han knap 44 år gammel. Vi gætter på, at han har boet over kammerherren. Han nåede ikke så højt på den sociale rangstige, og drev det ikke til mere end at være „numerant i banken“. Men han var en god rimsmed og en habil lejlighedspoet, og han har sikkert ofte siddet ved punchebollen i et langt mere lystigt lag end kammerherren på beletagen.

Men ellers veksler det. Lejere flytter ind, og året efter drager de videre. Kun husets ejer, hr. Wessely, holder ud og lejer baghuset ud til glarmester Clausen og bogholder Zeuthen, der får adgang til tugthusets pumpevand og lokummerne i gården. Kun synes oberst Osten, der med sin søn løjtnanten flytter ind i vores hus i 1777, at have befundet sig vel, for begge avancerer de støt og roligt gennem graderne, mens de bor i Klareboderne. Da de skriver kontrakt med Wessely, er faderen oberst. Fem år senere er den gamle lige så stille blevet generalmajor, og i 1784 er junior premierløjtnant, og både far og søn sætter ikke uden selvfølelse et „von der“ foran deres navn. Til gengæld synes faderens militære charge senere at være forsvundet. Vi gætter på, at den gamle er blevet udnævnt til kammerherre. Men stort set er det bogholdere og handskemagere,

der færdes i baghuset. Kun konferensråd Cortzen og etatsråd Seidelin har sikkert boet i forhuset. Mon ikke en af dem har overtaget kammerherre Rumohrs lejlighed, og er den hr. Bjørn, der i vejviseren står opført som forhenværende kammertjener, et levn fra amtmanden eller måske fra selveste hr. Plessen? Med sikkerhed ved vi intet. Kun jøden Wessely, husets ejer, er hele tiden med. Som en edderkop i sit net er han omgivet af sine lejere.

Men i 1787 kører Wessely uhjælpelig fast. Hvad det er for økonomiske transaktioner, der har slået fejl, ved vi ikke, men den 5. juli udbydes gården til offentlig auktion på begæring af hr. prokurator Top, og for 16.130 rigsdaler skifter den ejer.

„Hvilken Gaard den 27. Julii om Eftermiddagen mellem kl. 2 og 4 slet efter Hr. Procurator Tops Begiæring samt foregaaende lovlig Publication ved offentlig Auction er bleven opbudet og velbemelte Hr. Agent Gyllendahl som høistbydende ved Hr. Mouritz Frydensberg ved Hammerlaget for Capital 16130 Rdl. siger Sexten Tusinde Eet Hundrede og Tredeve Courant, og det med efterfølgende Conditioner, nemlig: 1. bemelte Gaard, Jordfrie Grund og Eiendom, med alle dertil hørende Muur- og Nagelfaste Appertinentier saaledes som Samme udi derover tagne Vurderingsforretning af 15. passato findes anført, og ved Tilslaget er og forefindes, sælges med den Ret Boet efter Skiøder og Maalebrev samme eyer. 2. Fra Tilslaget staaer Gaarden med Tilhørende for Kiøberens Regning og Risiko i alle Tilfælde, hvorfor han haver dermed at besørge fornøden Tilsyn, og kan Kiøberen strax efter Tilslaget til fri Disposition tiltræde alle de Værelser og Leyligheder, som i Gaarden ere ledige, og er til andre bortleyede, ligesom og

HUSET I KLAREBODERNE

til førstkommende Michaelis Flyttetid de Værelser, som Joseph Bernhard Wessely haver beboet, og haver Kiøberen selv at opsigde de i Gaarden boende Leyere, naar han ikke længere vil have dem boende. 3. Den Leye og Interesse, som de i Gaarden boende Leyere haver at betale til førstkommende Michaelis Flyttetid er Kiøberen vedkommende, hvorimod Gaarden til samme Tüd skal blive frigjort for alle til Betaling forfaldne Skatter og Udgiuter. 4. Kiøbesummen erlægges til os som Skifte-Commisariier til førstkommende December Termin med Rente 4 pr.c. fra 11. Septb. næst forhen til skadesløs. 5. De af dette kiøb hidrørende Omkostninger, saasom Vurderingsforretningens Bekostning, Auctions Salaruem, Opværningspenge, med Auctionsbudenes Belouning, Placaters trykning, Publicationerne i Aviserne, Stemplet Papiir til Auctions Skiødet, Sammis læsning med alle dertil inden og uden Retten indfordrede Attester og Paategninger, med videre, som og Procurator Top for hans Umage med Vurderingen og Auctionerne at besørge, betaler den Kiøbende naar . . . , alt uden Afgang i Kiøbesummen. Kiøbenhavn, Hof og Stadsrets Skiftekommision den 5.te Julii 1787“.

Jeg indrømmer, at frontispicen kan dukke op igen. Skulle det mon være Wessely, der har forbygget sig? Skønt nej. Wessely har snarere spekuleret, og hans forretninger er slået fejl. Godt at den nye køber, hr. agent Søren Gylden- dal, allerede var en velstillet mand. Gården i Klareboderne går en rolig tid i møde.

Efter tidens mode lod også Søren Gyldendal sig klippe af den tyske silhouetteur C. E. Limprecht, der besøgte Danmark i begyndelsen af 1780erne. Han må have haft nok at gøre, og de små sorte portrætter fandt deres plads i borgerskabets stuer.

BOGHANDLEREN

Den gyldendalske Gård. Det var agenten, der kom til at lægge navn til det gråhvide hus i Klareboderne. Plessen og Wessely er glemt, og selv Stoy og Böhme er gledet i baggrunden. Ikke uden en vis stolthed kan vi slå fast, at det er vores Søren, der har gjort huset kendt. I 1780 lader han sig male af Erik Pauelsen. Portrættet viser os en mand, der har gjort det godt, og som ikke er blottet for selvbevidsthed. Boghandleren og agenten bærer umiskendeligt præg af solid velstand, og det har næppe voldt ham større vanskeligheder at lægge de 16.130 rigsdaler på bordet for gården. Sandt at sige kom han fra små kår i det jyske. Han havde ikke aner som en Plessen eller navnkundige brødre med bekendtskaber i det store udland som den fallerede Wessely. Men forstanden var god og fliden utrættelig. Dertil kom sansen for penge, der hurtigt gjorde lærersønnen fra Giver til en velhavende ung mand.

Han kom til verden den 12. april 1742, og i dåben fik han det enkle danske navn Søren Jensen. Gyldendal var først noget, faderen Jens Mortensen kaldte sig 15 år efter, at Søren var født. Som Søren Jensen blev han indskrevet til konfirmationsforberedelse i Skivum kirke, men da den unge mand skal bekræfte sin kristne tro for Herrens alter den 10. juni 1758, sker det som Søren Jensen Gyldendal.

Hvorfor faderen føjede Gyldendal til sit mere borgerlige navn, kan vi kun gisne om. Anede han, at sønnen ville skille sig ud fra den store mængde? Der var jo så mange,

der hed Jensen. Men hvorfor Gyldendal? Er det en afledning af Giver og den dal, i hvilken hans landsbyskole lå, og hvor Søren fik sin første undervisning? Stedet har været ensomt. 20 km syd for Nibe og ca. 7 km nordøst for Års. Mange fremmede kom der ikke på de egne. Måske har den opvakte dreng følt det som en befrielse, da han efter konfirmationen indskrives i Ålborg lærde Skole. Og dog – mon ikke han nu og da har længtes efter forældrene derude i den landlige dal. Overgangen fra landsbyskolen til latinskolen har været drøj, og måske har hans grundlag ikke været det mest solide. Faderen havde vel trods alt sin begrænsning. Det blev til lektieterperi og latinske remser fra de tidlige morgentimer, og ved enhver forsømmelse var ris og spanskrør det eneste, som vor Søren kunne være helt sikker på. Fattig var han også, for faderen kunne næppe afse noget til drengen. Måske kunne han tjene lidt ved at synge i kirken eller undervise de mindre disciple. Hans skudsmål er godt. Hans hører i mesterlektionen hr. Laurids Bierringgaard håber, „at hand med Guds hielp skal blive duelig til boglige konster“, og han bestyrkes i sin tro på drengen, da også præsten i Skivum, Jens Christian Fabricius, har erklæret, at Søren er en lydig søn mod sine forældre og altid „haver opført sig som et skikkeligt menneske iblandt vedkommende“.

Vort indgående kendskab til Gyldendals ungdomsår skyldes udelukkende hans nære venskab med kammeraten fra skoleårene i Ålborg Johan Heinrich Tauber, der senere i livet selv blev en fremstående skolemand og lærd teolog. Samme Tauber må allerede fra drengeårene have haft en udtalt sans for petitesse, thi intet i dagligdagen synes at have undgået hans opmærksomhed. Med en sjælden nidkærhed fører han alt til protokols og efterlader sig intet

BOGHANDLEREN

mindre end 14 tykke bind dagbøger. Mere end 10.000 tæt beskrevne sider kan vi takke ham for. Efterlod han sig ikke andet, søgte han i al fald at fæstne et billede af sin samtid i stort og småt til glæde for eftertiden. Man kunne godt ønske sig flere af hans støbning, så havde vi nok vidst lidt mere om Wessely. Men Tauber og Søren Gyldendal har været gode venner og flittige unge mennesker. De har læst sammen, og Tauber har gjort notater i sin teologiske afhandling og i den dagbog, som han altid havde ved hånden.

I 1767 kommer Søren til København for at tage artium ved Københavns Universitet. Han havde afsluttet sin skolegang i den lærde latinskole og måtte til hovedstaden for at vise, hvad han bogligt formåede. Den afsluttende eksamen kunne kun erhverves på universitetet, hvor han skulle overhøres af teologiske professorer. Alt hvad Ålborg kunne strække sig til, var den obligatoriske afskedsprædiken, som unge Gyldendal måtte holde i en af byens kirker. Men vor discipel gør de gamle forældre i Giver ære. Og vi behøver såmænd heller ikke at skamme os over ham. Han flytter ind på Regensen, tager filosofikum, får kommunitet og kaster sig efter faderens ønske over det teologiske studium og påbegynder den latinske disputats, som alumnene havde pligt til at udarbejde. Noget større arbejde kan det vel næppe kaldes, 16 håndskrevne sider om menneskets pligt til at tjene Gud; og med studierne går det kun langsomt. Søren har ganske enkelt fået helt andre interesser end teologien. Gradvis samler de teologiske lærebøger støv, og til sidst sælger han dem. Måske aner faderen knap, at sønnen for længst har opgivet at fuldføre det teologiske studium.

Søren havde fundet på noget, der opfyldte ham langt mere, og som utvivlsomt sikrede ham et langt solidere ud-

komme end et kald i nærheden af barndomshjemmet. Søren bliver boghandler.

Tauber beretter med vanlig iver i 1768:

1768. Foruden disse Omgangs Venner besøgte ogsaa Gyldendahl og Kierulf mig jevnlig. Den første begyndte allerede i Skolen at fremspire som Boghandler. Jeg kiøbte ved mit Ophold i Kiøbenhavn adskillige Bøger til ham, som han igen solgte og tiente lidet paa.

En gunstig Leilighed for min Bogorm indtraf ved en foreenet Forbindelse imellem Petersen, Gyldendal, Skou, Wadum, som paa Auktionen efter Ackerman, tilførn Boghandler, havde kiøbt en Deel Exemplarer af gode philologiske Skrifter, henhørende saavel til Bibelfortolkningen som til den græske og romerske Litteratur. Disse mine gode Venner overlode mig en stor Deel af det kiøbte for samme Priis, som de selv havde dem for.

Men det er næppe kun til Tauber, at Gyldendal afsætter sine bøger, som han køber på bogauktioner. Det hele er sat i system, og da Struensee rundhåndet udsteder sin kabinetsordre af 4. september 1770, der indfører trykkefriheden, kommer der for alvor gang i bogsalget. Søren får travlt. Måske er han delvis ansat i Det Kannevorffske Forlag, og fra sit værelse på Regensen passer han sin egen virksomhed.

Før i tiden havde handelen med bøger nærmest været en art tuskhandel. Snart skulle der komme orden i sagerne. Der udarbejdes kritiske fortegnelser „over alle de skrifter som siden trykkefriheden ere udkomne“, og efter Kannevorffs død i 1771 udarbejder Gyldendal den næste årgang og sætter ikke uden stolthed sit navn på titelbladet. Den

BOGHANDLEREN

første bog, hvor hans navn står som forlægger, udsender han i 1772. Og dog regnes 1770 som forlagets stiftelsesår? Ja, og med god grund. Vi ved med sikkerhed, at Søren Gyldendal allerede fra det år har været opslugt af den forlagsvirksomhed, som kun levnede ham få timer til at passe det allerede haltende studium, som han definitivt opgav i 1772.

Nogen større risiko har han næppe povet i de første år. Det hørte til forretningsgangen, at forfatterne selv skaffede så stort et antal prænumeranter, at udgivelsen var økonomisk sikret, og mon ikke man skrev det på reklamekontoen, når listen blev trykt foran i bogen? Kongen og et par excellencer kunne aldrig skade.

Året 1772 blev også på en anden måde et mærkeår for Søren. Han gifter sig med Maren Thomasdatter, der ikke var uden midler. Som enke efter en lærredshandler så hun sig i stand til at støtte den unge forlægger økonomisk. Han flytter fra Regensen og åbner boglade og forlag på hjørnet af Trompetergangen og Skindergade. Forretningen vokser støt, og Tauber er tilfreds.

„Nu havde jeg travlt med at forsyne mig med bøger, købte en del af Søren Gyldendahl, som alt længe siden havde sat sig ned at handle og greb med en fornuftig forsigtighed om sig at være forlægger. Disse bøger, som Gyldendahl havde forhandlet sig for skikkelig købt paa auktionen af Den Akkermannske Boghandling, fik jeg, og for den halve pris imod det de kostede efter bogladeprisen.“

Vi aner, at Søren nok selv har udgivet, med forsigtighed, men at en stor del af hans forretning også bestod i at købe restoplæg hos kollegerne rundt om i byen. Om forholdene er blevet ham for små i Trompetergangen, ved vi ikke.

Man flyttede oftere i de dage, for allerede året efter finder vi Søren og hans Maren længere nede i gaden i det hus, der ligger stort set uforandret på hjørnet af Valkendorfs-gade og Niels Hemmingsensgade. Meget tyder på stor fremgang i hans forretning. Han annoncerer i Adresseavisen og køber på auktioner, så han efterhånden har et anseligt antikvariat knyttet til sin boghandel.

Men pladsen bliver snart for trang i det beskedne hus på det skarpe hjørne. I 1776 køber han den ejendom i Silke-gade, hvor Den Kannevorffske Boghandel holdt til, for 5000 rigsdaler, og i 1779 udsender han sit første trykte katalog med en fortegnelse på over 400 skrifter, som han selv havde udgivet på eget forlag. Det kan næppe heller have været uden betydning, at han kunne anføre mere end 2000 titler, både danske og udenlandske, der var til salg i hans boglade og antikvariat. Forlaget vokser støt og roligt i eget hus, og han får kongeligt privilegium til at udgive skolebøger, og de videnskabelige selskaber finder hurtigt vejen til hans forlag.

Men træerne vokser ikke ind i himlen. Der er modgang til alle, og Søren skånes ikke for sorgerne. Efter fire års ægteskab dør hans Maren og begrædes af alle vennerne. Hvad hjælper så rigdom og fremgang, når man sidder tilbage med en lille søn i de tomme stuer. Hans ven fra ungdommen, bogtrykker Morten Halager, skriver fluks en klagesang på fjorten vers i tidens stil. At anføre et par må dog være tilstrækkeligt:

*Flyd Medynks Taare! klag beklemt Venskabs Smerte
Ved Venners Tab, ved den forladte Mages Klager!
Ak! hvorfor døde hun, den Dydige, den Fromme?
Den bedste Mages Lyst, den spæde Plantes Moder!*

BOGHANDLEREN

*Hvis Tab er stort som hans, der ei endnu kan skionne
hvor meget han har tabt, som neppe kan udstamme:
„hvor er min Moder nu? ak! ak! hun, hun er borte?
„Som elskte mig saa høit – min Moder – ak – er borte.*

*Tie Sorg! hold Smerte op at saare deres hierter!
hun lever – ja Triumf! – en Christen dør for Livet –
hun døde – nei – hun vandt – hun overvandt al Møie
Al Livets Trængsler – Fryd! – hun gik til evig Glæde.*

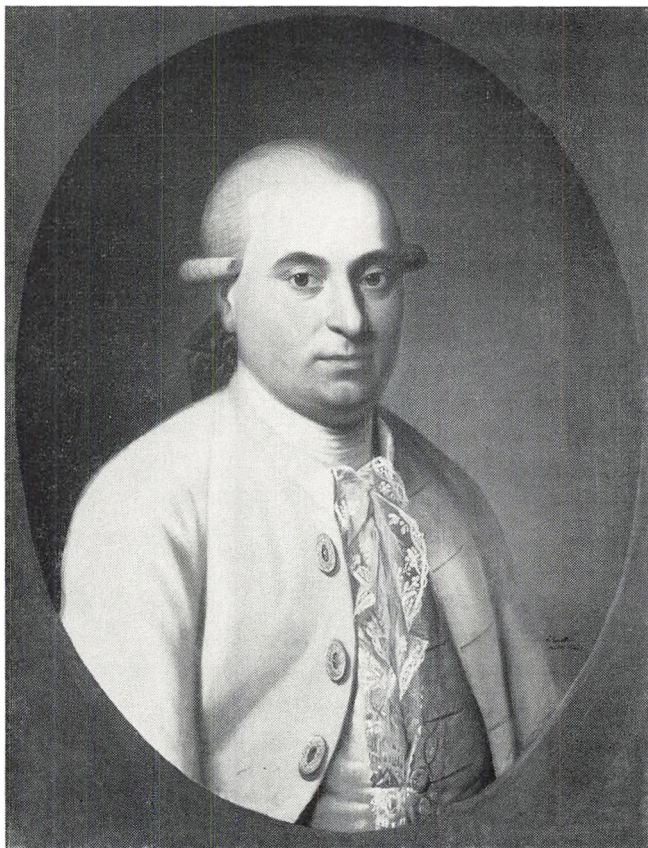
Hvad gør en ung, velstillet mand, der sidder med en blomstrende virksomhed og en lille søn på skødet? Han gifter sig hurtigt igen, og Søren er ingen undtagelse. I 1779 fører han Bolette Cathrine Kraft til alteret i Helliggeist. Marens søn, Jens, har fået en mor og boghandleren en kone, der med et husmoderligt øje overvåger den voksende forretning.

Men også hjemmet lagde beslag på Bolette. I Silkegade kom der mange af tidens betydende folk, og selskabeligheden voksede støt i takt med Sørenns forlag. Men også Bolette førte folk til huse. Som datter af professor ved Sorø Akademi Jens Kraft har hendes baggrund og bekendtskabskreds nok været langt større end salig Marens. Faderen var en ikke ukendt filosof og matematiker, og vi må formode, at han jævnlig har siddet i stuerne i Silkegade, når universitetet kaldte ham til hovedstaden.

Vi er ved de tider, hvor Søren opsøger Erik Pauelsen for at lade sig male. Hans og hustruens portrætter skal pryde hjemmets stue. Måske følte Søren, at han var på sit højeste. Som kasserer i Drejers Klub viste selskabet ham en helt enestående tillid. „Hr. boghandler Gyldendal kan man

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Som portrætmaler har Erik Pauelsen ikke haft det let. Jens Juel var ham langt overlegen, for ikke at tale om den strålende Pilo. Uden tvivl har han følt sig underlegen – og nok med rette. Hvor Juels portrætter lyser af liv, råber Pauelsens lidt udvendige billeder ofte en mærkbar afstand mellem model og kunstner. En nærmere kontakt er sjældent til stede.

BOGHANDLEREN

Vist er Bolette Gyldendal dejlig, men det er som om Erik Pauelsen alligevel har haft lettere ved at afmale hat og snoreliv end professordatteren fra Sorø. Bolette mangler helt den ynde og det liv, der glimter i hans hustrus portræt, bagemester Lobecks datter. Fru Gyldendal er den velhavende agentinde, præget af husbondens velstand.

trygt betro sine penge uden den mindste kaution. Så længe han sidder ved kassen, er økonomien i orden. Noget andet er, dersom der skulle komme en ny. Så må man sikre sig. Men med hr. Gyldendal er det ikke nødvendigt.“ Overalt prises han for sin retskaffenhed. Det er ikke blot vor ven, den nidkære Tauber, der fører alle de gode gerninger til protokols. Også lægen, Johan Clemens Tode, udtaler offentligt sin tilfredshed: „Når havde Danmark en sådan national boghandler, som det nu har i en Gyldendal.“ En Gyldendal. Søren er blevet et begreb. Ikke underligt at han må males til glæde for sig og eftertiden.

Men der er også en anden grund til, at han i 1780 op-søger Erik Pauelsen. I 1779 havde han ansøgt om at blive kgl. hofboghandler, men hans underdanige andragende er blevet afslået. Men så lysner det. Året efter bliver han universitetsboghandler og opnår skattefrihed. Søren sætter sig foran Erik Pauelsens staffeli. Hans og hustruens portrætter er nøje afstemt efter hinanden. Samme format, samme oval indrammer mand og kone, der har iført sig stadstøjet. Uden pondus er Søren langt fra. Skønt kun 38 er træk-kene bløde og runde. Han lider bestemt ingen nød. Vesten er af pastelgrøn silke, kantet med guldbrokade, og kalvekrøset er det fineste kniplingsværk. Og sådanne frakkeknapper bæres ikke af en hr. hvemsomhelst. Erik Pauelsens billede viser os en alvorlig og moden, men så sandelig også en velhavende mand. Men Bolette skal ikke stå tilbage for sin husbond. Ejendommeligt nok ser hun til den samme side som han, hvad der er sjældent for pendantbilleder. Men signaturen viser, at de er malet samtidig. Hendes dragt er afstemt efter mandens, og ægteparrets trygge kår kan tydeligt læses i fruens rent ud imponerende hovedbeklædning.

BOGHANDLEREN

Vi vil nødig sige noget ufordelagtigt om Søren, men vi tager fejl, dersom vi tror, at ånd og lærdom gør det hele. Lad os ikke fordybe os i kroppens tyngde, men blot konstatere, at Søren næppe har lidt nød, da han får foden under eget bord. Lad os for et øjeblik atter betragte Erik Pauelsens portræt. Dragten røber dels hans velstand, dels en forståelig forfængelighed. Søren har gjort det godt, og han lægger i sit ydre ikke skjul på sin medgang. Var han vendt tilbage til sin fødeegn, havde Søren Jensen nok vakt lidt opsigt, og sammenlignet med sine samtidige fra Regens-tiden er det ikke ringe summer, boghandleren har anvendt på sit udseende. I hans private papirer på Det kongelige Bibliotek støder vi ofte på kvitteringer for det fineste klæde i grønt uldent stof og gult silkedamask. Parykken er velholdt og passes af en barber formedelst to rigsdaler og fire mark årligt. Men heller ikke på det materielle har der manglet noget. Madeira synes at have været agentens foretrukne hedvin, for mere end én gang optræder der 12 bouteiller på samme urtekræmmerregning, og minsandten om han ikke i løbet af en måned har fået leveret 36 potter gammel rom af bedste kvalitet. Ikke underligt hvis han nu og da har sovet tungt i det sengelærred af fornemste kvalitet, som han i sine velmagtsdage aftager i store og velovervejede partier. Søren køber og sælger. Enhver auktionsholder i staden kender hr. Gyldendal, som er kreditværdig som få. Uden at kny betaler han alle regninger, som stiles til ham. Men er han den, der overrasker konen? Han betaler i hvert fald hendes guldørenringe med tolv rgsdl., men regningen er stilet til hende, og vi vædder på, at hun selv egenhændigt har købt dem. Men Søren er tilgivet. Agenten har travlt, og om aftenen har han selskabelige pligter. Lysene bliver tændt i sølvstagerne, gæsterne

indfinder sig til taroque, og den dampende rom bliver sat på bordet. Tauber har gnedet sig i hænderne af velvære.

Fint har der været i Søren's hus. Selv om han næppe er samler, køber han livligt, da han i 1783 udnævnes til kongelig agent. Men Søren køber først, når de gode tilbud melder sig. Seks antikke stole med løse sæder og ovale rygge får han billigt, og lidt senere kommoder med messingbeslag på skufferne og med marmorplader på toppen. Søren vil sandelig ikke stå tilbage for agent Erichsen på Kongens Nytorv eller agent Zinn i Kvæsthusgade, og den 23. december næste år giver han 310 rigsdaler til karetmager Christian Christensen Willstrup for en karet beregnet til fire heste. Du godeste! Hvad ville de ikke have sagt derovre i Jylland. Hans sporer er af sølv, og hans husholdning er stor. 24 bojaner med syltetøj sikrer han sig i sommeren 1784, så ikke underligt, hvis Søren lægger et par kilo til sin vægt, og han og hans gæster har hvilet godt i det bolster og i de vår, som han køber på en auktion på Sejrø. 84 pudevår af bedste damask kunne vel række til ham og til hans børn.

Helt kedeligt i hans store hus har der vel næppe været med al den vin og madeira og den gode danske rom. Måske fik de også kaffe, og Søren åbner gæstfrit sit hjem for doktor Bastholm og Edvard Storm, og for vennen og oversætterten Barthold Johan Lodde, der rundhåndet testamenterer sine penge til sin velgører og „min gamle og oprigtige ven, Søren Gyldendal,“ og Edvard Storm beretter om et selskab, hvor Wessel blev fuld, og hvor de dansede, og i sit gode lune forærer Storm Gyldendal sin „sinklar“ vise og sin „ode til urtepotterne“. Jo vist har der været gemytligt i Klareboderne, selv om også digteren, når roen atter har sænket sig over gemytterne, har lyttet til doktor Bastholm med „sær“ opbyggelse.

Agent Gjældendehls regning fra Auktio,
for den paa Sejro d. 2 Jun. 1787

-45	en guldftribet overdyne	9	4	..
-69	en ditto underdyne	10	..	..
-7	en blaas Bolfter underdyne	4	4	8
-25	en ditto	5	5	..
-20	en grøn ftribet overdyne	9	1	8
19	een ditto underdyne	9	5	..
-80	en guldftribet Hovet dyne	1	1	4
-81	en ditto	2	1	8
-82	en ditto	2	1	8
-76	en blomftribet ditto	1	4	..
-29	en gammelt ditto	7	..	..
89	en Hovet pude	2	..	8
6	en guldftribet ditto	..	5	8
7	en ditto	1	..	2
17	et nyt bolfter dyne vaar	3	1	..

52te 3te 6te

-20	10 drejel Servietter	2	..	..
-25	en ditto dug	..	5	2
-31	et par fine horgarns Lagen	3	4	8
-22	et par ditto	2	2	12
-37	et par ditto	9	3	..
-39	et enselt ditto	2	..	4
-36	et par ditto	2	5	7
-38	et par ditto	2	3	8
-43	et par fine horgarns pude vaar	1	1	11
-44	et enselt ditto	..	3	6
-82	16 alen Haaeftribet Bolfter	5	4	..
-41	2 vulle klader	..	4	7
-42	en klade ppor	..	1	8
-10	et par Haaergarns lagen	1	3	15
-2	et par ditto	1	3	..
2	et blis rive jern	..	..	6
42	en rober Obleskive pande	1	1	12
50	et perse jern	..	1	13

87te 13te

Danskhandel 180 og for indløst Ligeledes hatten palling for
J. S. Agent for den danske Ligeledes, L. Waars Beck
Valled. d. 16. Okt. 1787

Man undrer sig. Nok var Soren en velhavende mand og købte rigeligt ind på auktioner, når lejligheden bød sig. Som regel var det dog bøger. Men her på Sejro har han slået sig løs. Pudevår og bolstre i så rigelige mængder, som drev han et provinshotel og ikke et forlag. Selv et rivejern af blik og en æbleskivepande af kobber tager han med i købet.

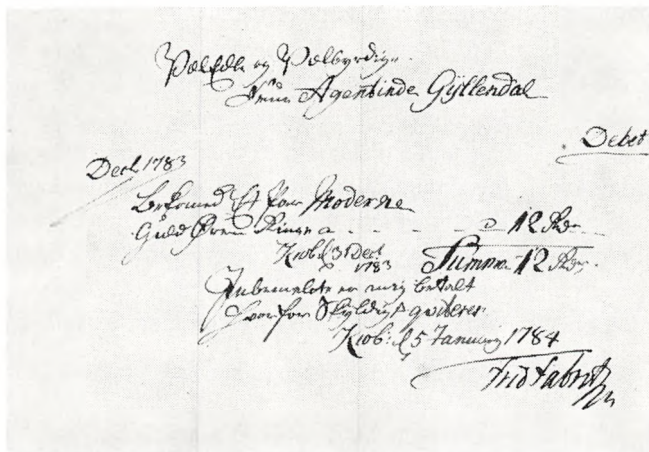
S. S.
Søren Agent Gyldenløve

1780			
Feb. 7.	12 bouteiller	Droeg Madeira	8.50
	12 do.	Portvin	3
Apr. 28.	12 bouteiller	Madeira	8
		contact 100	
	by 2 febr 1784		
			Lyon

Det være langt fra os blot at antyde, at agenten har drukket mere end sømmeligt var på de tider. Men som den rige mand, han hurtigt blev, skulle intet mangle i hans husholdning. Rundhåndet delte han ud til sine forfattere og til lærde doktorer, der opsogte hans hjem. Madeira, bordeaux, portvin – alt af bedste kvalitet – var altid inden for rækkevidde. Navnlig synes madeira at være hans foretrukne vin, for ofte støder vi på 12 bouteiller på hans købmandsregning.

Det er, som om der ingen grænser er for hr. Sørens fremgang. Hans forlag vokser og vokser, vel også fordi han er forsigtig. Den gigtkrogede Ewald føler sig snydt, da hans skuespil trykkes op i „nye originale skuespil“. Gyldenløve var ikke Ewalds forlægger, hvad der kan have forvirret digteren, men de bliver venner, og da Ewald endelig får fred for sine lidelser, sætter Søren sig i spidsen for en landsindsamling med det formål at rejse et monument for den store digter. Men ak – ude af øje, ude af sind. Ewald blev

BOGHANDLEREN

Vi går ud fra som givet, at Søren var både gavmild og flot, når det gjaldt hans kone. Men han var en travl mand, så agentinden har selv købt sine ørenringe. Så fik hun dem vel også efter ønske. Måske har det ærgret hende at hun først købte dem, efter Pauelsen maledede hende. Men forhåbentlig har det trøstet hende, at manden har betalt de 12 rigsdaler til juveler Fabritius. Gyldendal var ikke en mand, der skyldte sine leverandører.

hurtigt glemt, og penge kom der ingen af. De få, der kom, måtte hr. Gyldendal sende tilbage til poetens sande venner.

Søren Gyldendal er ved at blive en offentlig person, som er kendt ikke blot i Latinerkvarteret, men i store dele af byen, og i 1783 udnævnes han til agent, en hæderfuld titel, der dengang tildeltes handelsstandens mest fremtrædende mænd. Jo, Søren fra Giver har gjort det godt. Hans gamle forældre kan i himlen glæde sig over deres dygtige søn, for Søren er rig.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Huset i Silkegade bliver ham for trangt. I Klareboderne er jøden Bernhard Leonhard Wesselys gård til salg. Måske havde han hørt om den fra auktionsholder Hans Bendixen, som boede i ejendommen. Huset var stort og fornemt. Der ville være rigelig plads til hans store boglager og til hans forlag, og de fornemme stuer ville være en passende bolig for Søren og Bolette og den unge hr. Jens. Da han sætter sit navn på skødet den 5. juli 1787, bliver agent Gyldendal ejer af en af kvarterets største og fornemste gårde, og ikke uden en vis stolthed byder han os velkommen, så vi kan tage hans prægtige hus i øjesyn.

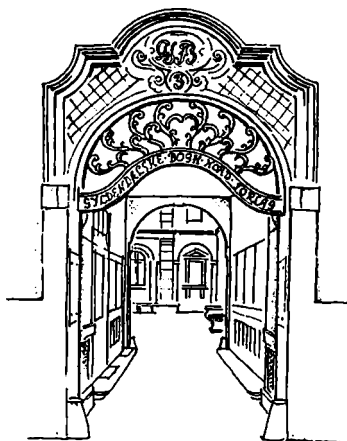
Vi kender huset udefra. Vi ved, det er et anseligt hus, hr. Søren overtager. Nej, et hus er det vel ikke. Søren har fået en gård, der passer sig for en mand af velstand. Kun har det knebet med at komme på afstand. Gaden er trang, så netop derfor kommer hans gård til at virke ved sin størrelse og fylde. De andre småhuse blegner i anonymiteten. Men mon ikke det har passet hr. Søren? Oprindeligt stod det store hus i to røde farver. Der er ingen grund til at betvivle, at Rach og Eegbergs prospekt fra 1749 er en præcis gengivelse af vores gård. Vi aner, at Støys kartoucher omkring midtrisalittens fem fag er blevet fremhævet med en lidt lysere bemaling. Kun taget er lavet helt om. Ændringen klæder langtfra huset. Den brede trekantgavl, der spænder over fem fag, havde klædt huset adskilligt bedre end den „kalot“, som nu afslutter huset.

Måske har den nye ejer villet skjule skavanken ved sit hus, eller også har han bare følt trang til at understrege ejerskiftet. Men der er næppe tvivl om, at det er i hans ejertid, muren til gaden stryges over med en grå maling.

Men lad os gå indenfor ad den port, som til daglig er

BOGHANDLEREN

åben, men som i Sørensen's tid var knap så pompøs som nu. Vi havde gerne bevaret den oprindelige i stedet for den ny, som med sine forlorne barokornamenter virker forstyrrende i den rolige facade, og som på en uheldig måde understreger det lidt „pyntede“ ved vores hus. Så er det sagt.

Hovedtrappen er en nobel optakt til forlagets kontorer. Mange digtere har – ofte nok med bankende hjerte – slidt de trin. De nuværende blå/hvide farver er næppe de oprindelige. Barokken holdt et sådant trappeløb med svungne balustre i mørke, ofte stærke farver.

BAG FACADEN

Når vi vælger den østre port, er det vel ikke tilfældigt. Dels er det den, der i dag er i brug, og dels er der al mulig grund til at tro, at det er den, der er blevet benyttet af forhusets mere prominente lejere. Og måske er det også den, som husets ejer har foretrukket. Man køber ikke et fint hus uden at tage de glæder, som ejerskabet giver. Søren Gyldendal er næppe uden en vis stolthed gået fra porten ind i den forstue, i hvilken „der er anlagt og af tre løb igennem hver etage opført en durchsigtig trappe med dokværks-gelænder“. Noget andet er, at den allerede få år efter gøres endnu fornemmere. Eller måske lader vi os blot narre af en senere og måske mere detaljeret brandtaksation, for i året 1801 fortælles der om de gipsede lofter og underløbenes paneler, der er malede, så de står til væggene og brystpanelerne, og under vinduerne har man anbragt to skabe.

Trappen mod vest, nærmest Købmagergade, har oprindeligt lignet den mod øst, blot varer det ikke så længe, før de mærkbart skiller sig ud fra hinanden, og trappen nærmest Pilestræde bliver hurtigt den fineste. Der nævnes, at den var marmoreret og havde dekorerede vægge, mens den vestre trappe kun har malede vægge og sikkert er uden dekoration af nogen art.

Men tag ikke fejl. I virkeligheden er den mægtigt til den lidt mere velholdte mod øst, for det var jo trappen, der førte til de lejligheder, der lå i husets vestlige ende. Huset er delt i to halvdele, der dog ikke er ganske identiske, og ingen har formentlig beboet alle rummene ud mod Klareboderne, selv

ikke de fornemste lejere. Kun er det muligt, at Plessen har disponeret over det hele.

De gamle vejvisere har den fejl, at de aldrig angiver, på hvilken etage de pågældende bor, og det gør det ikke nemmere, at kun efternavnet nævnes. Vi ved altså ikke med bestemthed, hvor husets lejere har boet, da Søren Gyldendal og fru Bolette flyttede ind i Klareboderne. Men mon vi gætter galt, når vi anbringer agenten og hans forlag i stueetagen. Vi ved, at mange videnskabsmænd og lærde folk ofte søgte boghandleren, og de skulle jo helst ikke slide alt for meget på de fine trapper.

Men er vi usikre med hensyn til, hvilke rum lejerne har beboet, ved vi med sikkerhed, hvor mange lejere der har været, efter at Gyldendal står som ejer. Inklusive hans egen husstand har fem familier beboet huset, men allerede tre år efter forøges antallet med to familier. Skrædderen Hans Peder Schmidt flytter ind i 1792, og det samme år bliver der også plads til jøden Moses Behrendt Goldschmidt.

Det er kun forståeligt, at stakkels Wessely måtte søge at afstive sin vaklende økonomi med endnu flere lejere, for i hans tid boede der foruden ham selv otte lejere, hvoraf Søren Gyldendal overtager auktionsholder Hans Bendixen og kopisten i girobanken, Zfchernack, der formentlig har haft et lige så fremmedartet fornavn som efternavn. I al fald finder han ingen anledning til at opgive det, og det kan vi kun være ham taknemmelige for.

Men også handskemageren Benjamin Reitzel overtages som lejer af agenten. Vi gætter på, at i al fald de to sidste har boet i de rummelige lejekældre under stueetagen. Men det har de slet ikke været snydt med. Formentlig skyldes det både større velstand og plads til bogladen, at lejernes antal falder, da hr. Søren flytter ind.

BAG FACADEN

Men lad os gå ind i Sørensen boglade og stuer. Vi åbner fløjdørene fra forstuen med trappen og træder ind i et kabinet og bag en skillevæg et apartement og dernæst nok en forstue, hvortil der er opgang fra den anden port. Men de gode rum har været til gaden. Nærmest den østre port et værelse på tre fag, hvor væggene har paneler og er beklædt med lærred og malet i borter, og endnu en stue i tre fag, bemalt på samme måde. I vinduespillernes panel er anbragt vinduesskodder med beslag. Og over porten to kamre, hvis lofter er gipsede. Men lofterne her er for intet at regne mod de lofter, der findes i de to foromtalt stuer. Her har Abraham Stoy sat sin signatur på det hus, som han aldrig så fuldendt. I det forreste værelse de smalle båndornamenter, der går igen på de ydre vinduesindfatninger i stueetagen. I det næste rum er udformningen kraftigere og minder mere om de lofter, som skyldes de indkaldte italienerne, såsom Auzoni og Brenno, der arbejdede på Odense Slot og det nyopførte Fredensborg, og som også fandt beskæftigelse på adelens herregårde ude i landet. Bag den forstue, hvori trappen mod vest er anlagt, endnu to værelser mod gaden, det første i tre, det næste i to fag. Også her er lofterne værd at betragte. I den mindste stue er midtfeltet glat, men kantet af en ramme med muslingeornamenter i hjørnerne, som svarer til det ornament, der går igen i de øverste vinduesrammer på facaden. Det kan næppe være tilfældigt, at Stoy har ladet ornamentet gå igen fra loft til facade, således at hele huset bærer præg af hans hånd. Formentlig har han selv haft til hensigt at bo i disse rum, for han har på to steder anbragt sine initialer i spejlmonogram, og lofterne har en rigere udformning end i de øvrige stuer. Uden tvivl har de været tænkt som gårdens fornemste. Ansigtmasker og blomsterkurve veksler med de flade bånd,

som er så typiske for netop ham. Skade at han døde og aldrig kom til at bo i sin egen gård, for disse to værelser har været de fineste. Væggene er foruden det afkelede panel betrukket med lærred, indfattet i tapetfriser og lister, malet gråt i gråt, over dørene fem „aparte“ indfattede malerier. Disse rum er blevet opvarmet af to treetages vindovne, hvoraf den ene ender i en pyramide. Jo vist har der været fint.

Men lad os gå ovenpå og besøge husets fornemste lejer. Det har utvivlsomt passet Søren Gyldendal, at grevinde Louise Danneskiold Samsøe og hendes søn, den 18-årige greve Christian Conrad Sophus Danneskiold Samsøe i 1792 flytter ind i huset og tager førstesalen i besiddelse. Grevinden var født von Kleist og var enke efter generalpostdirektør Frederik Christian Danneskiold Samsøe, der allerede var død i 1778, kun 56 år gammel. Men også han havde dog nået at blive ridder af elefanten. Hun var hans anden hustru og døde først i 1814, men da var hun for længst flyttet fra Klareboderne. Men hun boede der trods alt længere end sønnen, der knap kan være flyttet ind, før han atter gik ud gennem porten for bestandig. Allerede som mindreårig tiltrådte han styrelsen af grevskabet Samsøe og blev udpeget til overdirektør for Gisselfeld Kloster. Den slags folk gør hurtig karriere og har ikke stunder til at sidde alt for længe hjemme hos mor i Klareboderne.

Men før han overtager sit ansvarsfulde hverv, rejser han den obligate tur til udlandet for at tilegne sig tidens nye tanker. En god og mild mand vender hjem, og han letter hovbøndernes stilling på sine udstrakte godser. Han efterfølger ikke blot de nye landbolove, men han går langt videre for at lette bøndernes kår. Han ivrer for et sygehus i Næstved, og han virker for at få oprettet et havneanlæg i

BAG FACADEN

Det ville være synd at sige, at ovenstående silhouet giver os et udtømmende indtryk af Hendes Nåde grevinde Louise Danne-skiold Samsøe. Måske er den klippet af Limprecht, men sikkert er det langt fra. Men hun boede i Klareboderne og var en prominent lejer og god ven af værten. En beskeden dame for hvem en simpel silhouet har været tilstrækkelig. Vi beklager.

Karrebæksminde. Han uddyber Susåen for at tømmeret hurtigere kan komme fra hans skove til hovedstaden, hvor det bliver brugt til at genopbygge København efter englændernes bombardement. Men trods alle sine gode gerninger glemte han heller ikke i omsorgen for andre sit eget vel. Han står som ejer af Holmegård, Ravnstrup, Næsbyholm, Bavelse, Nordfeld og Rosenfeld, så man kan ikke just kalde ham husvild, da han i 1808 udnævnes til amtmand over Præstø amt. Men også konen, Johanne Henriette Valentine Kaas, var dygtig, for det var hende, der fik mandens tanker om Holmegård glasværk ført ud i livet. Kun to år efter hans død, i 1823, stod de første glaspustere med luft i kinderne dernede i torvemosen.

Grevinden har boet, som det sømmer sig for en dame af det fornemste selskab. Til gaden har hun haft en sal på fem fag, der er blevet varmet op af en treetages vindovn. Også dér er væggene betrukket med lærred og malet gråt i gråt. Men den store sal har været for stor til daglig. Navnlig efter at hendes søn har slået sig ned på Gisselfeld, har hun nok ofte siddet i det lille kabinet ud mod gården ved siden af trapperummet. Selv om det lå op ad en ydermur, har det været nemt at varme op med en stor dobbelt vindovn. Loftet har været prydet med stukkatur, og en svungen kartouche i midten har understreget det smagfulde i det lille rum. Også dér har væggene været med paneler og lærred. Atter til gaden to sale. Den første på tre fag og den næste på to. Det er de vinduer, der på facaden er prydet med Støys stukkatur, som afsluttes med muslingskaller. Ikke underligt hvis de to rum har været lige så fornemme som agentens nedenunder. Atter finder vi de store vindovne, den ene dobbelt og den anden i tre etager med pyramidc. Også

BAG FACADEN

her er væggene betrukket med lærred og sirligt malet, det ene rum med guldgrund. Det har været fornemme stuer, langt større end de to små kabinetter mod gården, hvor der har stået en dobbelt vindovn i det bageste. Men mod gaden er der endnu to sale, den ene på tre fag, og den anden – over den vestre port – på to. Også her er der dobbelte ovne, den ene med tromle og den anden med en opsats, og væggene er betrukket med lærred, malet med dekorative borter, og lofterne er som i stueetagen alle prydet med stukkatur.

Men da grevinden bliver alene, sker der et eller andet med stuerne til gaden, idet vi går ud fra, at hun har haft sine sovegemakker i Böhmes sidehus. Dér lå køkkenet, og dér holdt tjenestefolkene til. Vi skal senere se, hvordan hun har indrettet sig derovre, men skal først undre os over, at salen på de fem fag ikke har været stor nok, for da huset næste gang beskrives af taksationsmænd i 1801, er salen nu på otte fag, til hvilken der er adgang gennem fire dobbelte døre med messinggreb og låse. Har vi taget fejl? Er det da Søren, der holder til på første sal, beletagen, og som har benyttet det store rum til sin boglade eller til selskabelighed? Vi indrømmer, at en sal på otte fag er en meget stor stue for en enlig dame. Kan det tænkes, at de to har byttet lejlighed, og at grevinden nu bor i stuen? Hun var jo også blevet ældre, og hun kan have fået vrovl med knæene.

Men lad os se, hvad vi i dag har mistet, for der har været fint i vores hus i de år, hvor Nelson og admiral Parker stæv-nede ned gennem Sundet for at møde den unge Willemoes på blokskibene på Københavns Rhed.

Lad os som vurderingsmændene begynde i kælderen. Den strækker sig under de 11 fag med indgang fra gaden under de to yderste fag. Men det er kun de rum under de 5 fag

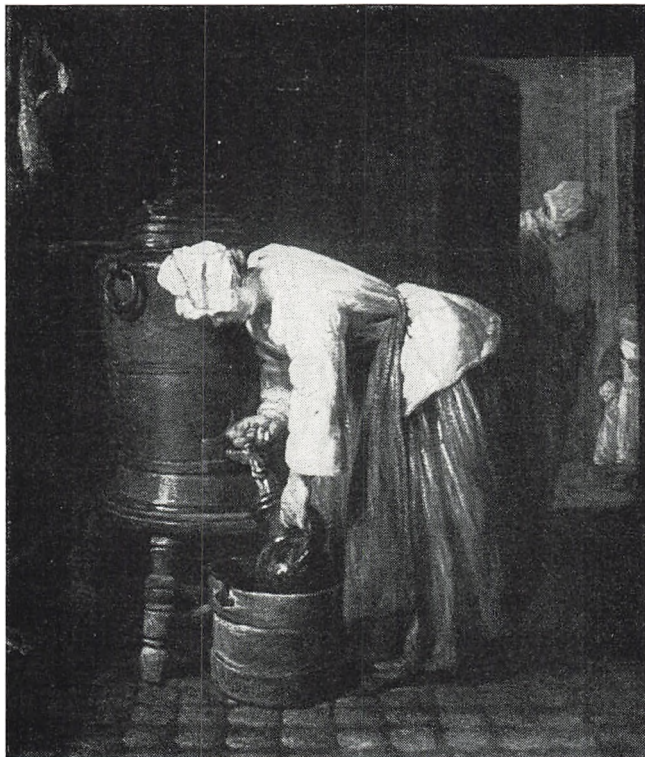
mod vest, der er indrettet til lejekældre. Dog dårligt har der ikke været, selv om det næppe har været bolig for stands-personer. Er det i de små rum, vi kan finde handskemager Reitzel, som allerede bor i vores hus, inden agenten overtager det? Har han haft det mørkt, har der i alt fald været lunt i den åbne alkove i stuen ud mod gården. Loftet har været dækket af malede paneler, og i den største stue ud mod gaden har der stået en bilæggerovn. De øvrige 6 fag er delt op. Her finder vi to køkkener, hvoraf det ene utvivlsomt har været benyttet af herskabet i stuen, som også har haft adgang til de to vaskekældre mod gården. I væggen har der været en indmuret kobberkedel på to tønder og en stenvask, og gulvet har været dækket af røde mursten. Vi kender den slags rum fra hollandske billeder, men også Chardin vidste, hvordan der så ud i sådanne kældre, hvor den blanke kobberkedel var det samlende midtpunkt.

Fredeligt har de vel ikke altid haft det dernede. Men fugtigt var der næppe, selv om højden kun var $2\frac{1}{4}$ alen over jorden. Men handskemageren har nok sørget for at lukke de jernskodder, som udvendig sad for vinduerne. Selv om de var af gitterværk, holdt de berusede på afstand. Og de stjal jo heller ikke al lyset, for der skal trods alt nok have været mørkt dernede. Vurderingsmændene noterer sig, at der mod gården er „tvende mørke rum, hvori der i skille-rummet mod stuen er anbragt to enkelte vinduer, hvoraf seks ruder i blyrammer. Et køkken med åben skorsten, retterbænk, hylder og rækker, ru loft, hvide vægge og gulvet lagt med brosten“.

Men lyder det klamt har de næppe mærket det, for der er vindovne med rør og tromle, og brændslet har ligget ude i det mørke rum, som går ind over det halve af porten.

Og dog har der været en mærkbar forskel på beboerne i

BAG FACADEN

Vist har dette intet med den gyldendalske gård at gøre. Chardins dejlige billede af vaskekonen, af hvilket ovenstående kun er et udsnit, viser os blot en kælder – med en kobberkedel og et klinkegulv som omtalt i vor brandtaksation fra 1801. Vi nærer ingen tvivl: Nøjagtig sådan har der set ud i kælderen i Klareboderne 3.

kælderen og agenten eller konferensråd Cortsen på 1. sal. De kom nok sjældent i vaskekælderen med den blanke kobberkedel. Til nød i den borgestue der var indrettet til tyendet. Det kunne jo tænkes, at fruene skulle give besked til sin husjomfru, eller at budene har holdt til dernede i varmen, mens bøgerne blev taget frem deroppe i bogladen.

Men lad os gå op i de lidt lysere, venlige stuer, hvor Stoy vel nok havde tænkt sig, at han selv skulle bo. Hvorfor skjule, at de i dag er langt fra så fornemme, som da huset stod færdigt – ja, stort set var de vel uforandrede, da vores Søren overtager det. Det fornemme skyldes næppe Plessen. Der er al mulig grund til at tro, at huset har været sådan, fra taget blev lagt.

Kun lofterne minder os i dag om, hvad vi har mistet. Hvor er de fem malerier, der sad over dørene i de to stuer mod gaden? Hvor er de landskaber, der var malet på det lærred, der var spændt ud over væggene? Hvor er den treetages vindovn med fajancceopsats og stobte jernfodder? Der er handlet ilde mod de allerfleste huse i København, og vores er ingen undtagelse. Det kræver trods alt noget af sin mand at køre mere end 30 norske jernovne på lossepladsen og at overmale dorstykkerne. Måske er de fjernet, eller måske gemmer de sig under et tykt lag maling. Kun en nøje gennemgang af huset, foretaget af eksperter, kan godtgøre, om der skulle skjule sig noget under de grå vægge.

Ovenpå er det ikke stort bedre. Også der hører vi om forgyldte lister og friser og tapet dekoreret i løvværk, og i det lille værelse mod gården bag salen på de 8 fag, et værelse med stukloft prydet med en plafond og en toctages vindovn med tromle og rør, og kakkellovnspladsen har været beklædt med hollandske fliser. Man må sige, at det lille væ-

relse, der i dag har et delvis ødelagt loft, har skæmmet sig betydeligt. Det har trods alt krævet en indsats at fjerne et plafondmaleri indfældet i en rokokokartouche. Det har været enklere at male det over.

Nu ville det være ubilligt at gå i rette med senere tiders „moderniseringer“ i sidehuset af den ganske simple grund, at det gamle sidehus, opført af Böhme, blev revet ned i 1904, for at man på den samme grund kunne opføre et nyt til forlagets kontorer, men navnlig til ekspeditionslokaler og håndlager, og mon ikke alle fajanceovnene er fjernet, længe før man tog en så afgørende beslutning? Vi har da lov at håbe.

Jeg har tidligere antydnet, at såvel grevinden som agenten havde deres soveværelser dér. Hvis vi lader Hendes Nåde bo på 1. sal, har hun haft sine værelser og formentlig spise-stuen mod gården. Vi noterer os, at grevinden har haft en fajanceovn i en niche og et kokken i to fag med åben skorsten. Men nedenunder er det ikke bedre. Der er forsvundet ikke mindre end to fajanceovne i to etager, og kakkelovnspladsen har været marmoreret. Men for at bringe balance i sagerne nævner vores vurderingsmænd, at der også er „et lidet mørkt kammer“, og deres udsagn står sikkert til troende. Vi aner, at tyendet er blevet anbragt i den fløj, der strakte sin arm ind i den lille gård.

Skade vi ikke rigtig er i stand til at give fyldestgørende oplysninger om de andre beboere, da Søren med sin familie boede i stuen bag bogladen. Vi ved, at hans husstand ud over familien bestod af to tjenestepiger, en gårdskarl og en kusk, og desuden havde han fem logerende. Formentlig har han haft hele sit personale boende. Men dertil kommer de, der havde deres lejligheder i vores hus, og omkring år 1800

skal der have boet 42 personer i huset. Kun en enkelt beboer kender vi lidt til i disse år.

For Søren Gyldendal har grevinde Danneskiolds lejemål sikkert betydet langt mere end husværtens forhold til sine lejere. Der er al mulig grund til at tro, at agenten har været særlig opmærksom netop over for hende, og efterhånden har den enlige dame følt sig knyttet til familien, og det har sikkert kun glædet hende, da Bolette efter elleve års ægteskab med Søren endelig venter sig. Men også hos Søren og Bolette har forventningen været stor. Hun var seksten år yngre end han, og hun var stedmor til Jens, der er fjorten, da familien rykker ind i Klareboderne. Hun har set frem til at tage sit eget barn i armene, og måske har Søren håbet på en arvtager til sin stadig voksende virksomhed. Måske har det pint ham, at Jens slet ikke interesserede sig for bogladen og forlaget. Men formentlig har det også gjort ham betænkelig, at han selv var en ældre mand og efter al sandsynlighed aldrig ville se sin søn, hvis det da blev en søn, overtage forretningen og føre hans livsværk videre. Men at bede grevinden stå fadder til det barn, som Bolette ventede sig, var dog en smuk gestus over for sin lejer, og gehejmerådinden siger rørt tak, da agenten og hans Bolette gør deres visit i apartementerne til gaden. I 1790 holdes en lille pige over dåben i Hellig Gejst. Kun moderen er ikke med til den højtidelige handling. Ikke underligt at der er blevet visket en tåre væk fra øjenkrogen den morgen. Stakkels Bolette døde kun elleve dage efter den fødsel, som hun havde set hen til gennem hele sit ægteskab med Søren. Glæden over den lille pige har været blandet med den dybe sorg over Bolettes død. Kun naturligt at den lille kom til at bære moderens navn. Hvad nytter så velstand og fremgang i livet. For anden gang må hr. Søren følge en hustru til graven.

BAG FACADEN

*Det blev hr. Gyldendals erfaring
to gange dette stød ham traf*

...

...

*to ungdomsblomster frodigt grønnes
som plantedes på mødres grav*

Hr. bogtrykker Topp slår poesiens lyre i Adresseavisen til minde om fru Bolette Cathrine Gyldendal, der for evigt lukkede sine øjne den 11. april 1790 og blev nedsænket i „din sørgelige grav – oh, alt for favnende!“

Også vor ven den nidkære Tauber bevidner sin deltagelse og noterer i sin dagbog: „Den 25. april skrev jeg et sørgebrev til agent Gyldendal, der havde mistet sin næstsidste fortræffelige frue, straks efter sin nedkomst med en velskabt datter. Brevet er stemt i en tone, som hjertet og omgang og nye venskabsforbindelser indgav . . .“

Men Søren handler resolut. Ingen skulle beskylde ham for uvirksomhed. Den 30. december samme år gifter han sig for tredje gang – med Frederikke, enke efter sognepræst hr. Jens Halling, og agentens våbendrager hr. Tauber er der igen. I sorg som i glæde er han på pletten og noterer veltilfreds sine gode handlinger i sin dagbog.

Men Frederikke har haft sin gang i vores hus. Som ældre søster til Bolette har hun færdedes i vore stuer og har nikket til grevinden på trappen og til handskemageren i kælderen. Partiet har været fornuftbestemt, dog ikke mere end at også Frederikke reder til barsel, og to år efter deres giftermål føder hun en søn, der i dåben får navnet Jens og med skyldig reverens til svigerfaderen, professoren i Sorø: Kraft Gyldendal.

Men ak, også Jens var en opkaldelse efter en nylig afdød.

Vi husker ligverset over Stoy, der byggede vort hus i Klareboderne: „Doden banker på hos rig som hos fattig – ja, hos alle!“ Den 14. april 1791 døde den unge Jens, agents søn af første ægteskab med salig Maren Thomasdatter, kun atten år gammel. Som dødsårsag angives mæslinger.

Træerne vokser ikke ind i himlen. Når agenten gik fra bogladen ind i sine stuer, mødte han alle de sorger, der fulgte så hurtigt efter hinanden.

I mange år sad grevinden som enke, men i 1795 forlader hun Klareboderne, og vi taber hende af syne. Kan det tænkes, at det er hendes lejlighed, der overtages af baron Juel, for i 1798 træffer vi både ham og kammerherre Sehested i Klareboderne. Adelsfolk omgås gerne hinanden, og det er vel meget tænkeligt, at den ældre dame har kendt både baronen og kammerherren, der har gjort hende deres opvartning, når de var i hovedstaden. Selv dør hun i 1814 efter at have været enke i 36 år. Hun har sikkert levet helt for den dygtige søn, og mon ikke hun er kommet til at bo enten på Gisselfeld, da sønnen udnævnes til overdirektør, eller på et af hans sjællandske godser?

Vi kan vel gå ud fra, at kammerherren og baronen har kendt hinanden, og lige så sikkert skal det nok være, at vekselhandler Joseph Nathan David og joden Moses Behrendt Goldschmidt har talt fortroligt sammen, når de har mødtes på trappen. Den sidste havde allerede boet der i seks år, da vekselhandleren flytter ind. Omtrent lige så længe træffer vi en mand, der i vejviseren kun står opført som Rasmus. Men tag ikke fejl. Det er ikke hr. Sørensgårdskar. Rasmus er både dr. phil. og bibliotecarius, men dermed er også alt sagt, og lige så mangelfulde er vore oplysninger om en vis hr. Wad, der kalder sig litteratus. Er

BAG FACADEN

det en student, der har boet i baghuset og tjent en ekstra skilling ved at hjælpe på forlaget?

Det er ikke stedet her at gå ind på Søren Gyldendals for-tjeneste som forlægger. Det er gjort ofte og udtømmende for. Både som boghandler og forlægger har han været bane-brydende og organiseret bogspreddningen af sine egne publi-kationer med en forudseenhed, der har peget frem mod nu-tidens boghandel. Her skal heller ikke forsøges blot den vageste vurdering af hans udgivelser, der stort set dækkede alle felter, skønt lærebøger så ubestridt havde hans største interesse. At nævne hans forfattere og de titler, som han op-tog i sit katalog, ville kun virke som en kedelig opremsning.

Det er hans hus og de mennesker, der bebor det, som in-teresserer os. Vi skal blot nøjes med at konstatere, at Søren ved sit livs afslutning kan se tilbage på et rigt virke som forlægger og som en fremragende organisator af dansk bog-handel.

Ikke underligt at han som en mand af orden ønsker at beskikke sit bo til gavn for eftertiden. Den 22. juli 1797 op-retter han og Frederikke et testamente, der sikrer at forla-get drives videre af den længstlevende. Anede agenten, at det hastede, og at det måtte blive Frederikke? Uden tvivl har han slidt hårdt på sig selv, og den hvile, han fandt på sit nyerhvervede landsted „Roelighed“ ved Øresund, und-te han sig først efter en lang arbejdsdag. Kun i syv år skulle han få glæde af stedet, og selv om han lå på landet derude sommeren igennem, var det alligevel, som om hans plads var i Klareboderne. Fra Taubers optegnelser aner vi, at vor gamle følgesvend har haft større glæde af agentens landsted end ejeren selv.

Selv om de ungdommelige spilleaftener var forbi, stod

der altid et veldækket bord til hans venner. Kongelig konfessionarius, lærde Christian Bastholm, søgte trøst hos agenten, da hele hans kostbare bogsamling brændte ved Københavns anden store brand i 1795. Søren åbner gæstfrit sit hus for ham og lader ham bo der i længere tid, men uanfægtet af værtspligter rider den flittige boghandler til Klareboerne hver morgen for at passe sit arbejde. Men desto større er glæden ved om aftenen at samle sine venner ved sit festlige bord. Bastholm og Tauber er stamgæster og for bordenden hofapotekeren, Johann Gottfried Becker, og familiens læge, professor F. L. Bang. Det skader aldrig at have såvel lægen som apotekeren ved sin side. Skal vi tro Pilos billede af den sidste, har det været en fornem herre, der i klædedragt og velplejet velstand nok har gjort vor boghandler rangen stridig. Sandt at sige når Pauelsens portræt af vor velbærgede agent langt fra Pilos rokokomættede maleri af den kendte apoteker. Det var velstillede og indflydelsesrige folk, han havde i sine stuer, og de har glædet ham i hans livs aften.

De sidste år folte Søren sig utvivlsomt svækket; hans arbejdskraft var hæmmet, og kort efter nytår 1802 bliver han angrebet af vattersot, og efter et smertefuldt sygeleje dør han den 8. februar blot 60 år gammel.

Frederikke bekendtgør den sorgelige nyhed i Berlingske Tidende, men frabeder sig „al ceremoniel kondolence“. Og samtidig meddeler hun forretningsmæssigt, at hendes „afgangne mands boghandel efter kongelig allernådigst konfirmerede disposition fortsættes som forhen til fordel for hans efterladte“. Som en af byens indflydelsesrige sønner skal hans stov hvile i værdige omgivelser. Nicolai Dajon, der havde sat mangt et gravmæle over fortjenstfulde folk, tegner stenen til Assistens Kirkegård og hugger agentens

BAG FACADEN

bløde, runde træk i medaljonens marmor. Og med smukke og velmente ord i Adresseavisen og i den Berlingske Avis tager vi afsked med „vor Gyldendal, der efter fire ugers smertefuldt sygeleje gik ind til et bedre liv“.

Stakkels Frederikke, som nu skal løfte byrden efter sin afdøde mand. Godt at hun økonomisk ikke kom til at lide nød. Da boet gøres op, er der værdier anslået til 56.670 rigsdaler, og det var mange penge. Frederikke er rig, og hun skal nok vogte over formuen. Den daglige ledelse af forlaget overlader hun til sin mangeårige fuldmægtig Niels Auen Wahl, der nok var gammel, da de bar agenten til Assistens, men han var langt fra uden forretningsmæssige evner og passede med venstre hånd og for egen regning en ikke ubetydelig forretning med hørlærred, der navnlig under krigen skal have været en indbringende vare for den loyale og arbejdsomme fuldmægtig. Stort set kan Frederikke Gyldendal se fremtiden i møde med gode hjælpere og en kærlig familie ved sin side.

Der var ellers uroligt nok i landet på de tider. Englænderne var i august 1807 gået i land på Sjælland og havde lagt en ring uden om hovedstaden, og over for byens kommandant, den aldrende general Ernst Peyman, lagde general Wellesley ikke skjul på, at byen kunne vente et bombardement, og når alt kom til alt „kæmper danskerne i virkeligheden kun for æren, og det vil være vanærende ikke at underkaste sig et bombardement“. Man tør sige, at det heller ikke udeblev, for natten mellem den 4. og 5. september gik det løs. Bomberne regnede fra højderne uden for byen ned over et værgelest København. Men fru Gyldendals gård blev til alt held skånet, da englænderne udførte deres skændselsdåd,

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

og fuldmægtig Wahl er taknemmelig på sin frues vegne. Også hans eget hus i Trompetergangen slap for fjendens bomber. Men helt uden skrammer havde fjendens besøg dog ikke været for agentinden. Nok takker Wahl den gode Gud for hans skærmende hånd og skriver i sin taknemmelighed til boghandler Lange i Bergen, at „alle beholdt hele lemmer og er ved god helsen“. Men nægtes kan det ikke, at hans principalinde, som han underdanigt kalder fru, har lidt et betydeligt tab, da en brandbombe ramte Borchs Kollegium, hvor en del af Frederikkes lager lå. Ja, værdien gøres skønsmæssigt op til 20.000 rigsdaler, og Wahl sætter rundhåndet det, der før var et givtigt lager, til en bogladepris på 70.000, hvis det altså ikke var brændt på få timer. Men værre er det næsten, at også fruens landsted, det nu nedrevne Nygård i Lyngby, blev hjemsøgt af de rå englændere, der slog doren ind. Øjensynligt blev de dog forstyrrede i deres forehavende i det tomme hus, men desværre havde de haft tid nok til at rane fruens æbler og grave hendes nye kartofler op. Wahl er med rette forarget, for ikke nok med det. „Nu har hun fire ryttere og en korporal med heste i indkvartering derude, som hun for det meste må føde, og seks soldater her i byen.“ Men Herren er nådig. „Alle fortrædeligheder uagtet er fru, gudskelov rask og vel.“

JACOB OG BOLETTE

I forlagets lange forværelse på 1. sal mod gården, som dog langtfra er et oprindeligt rum, hænger der ved siden af agentens portræt en pastel af en ung mand, der synes helt blottet for hr. Sorens tyngde og værdighed. Man aner generationskløften. Vores unge mand ligner ikke en kopist i Rentekammeret med en solid juridisk embedseksamen i ryggen. Vi tænker snarere på en frihedselskende revolutionær eller på et hjemligt brushoved som Jens Baggesen, eller måske snarere den unge Oehlenschläger. Øjnene er levende og håret uredt, og det hvide bindeslips er ikke avet som agentens kalvekros på hans højre side. Og dog, den unge mand passer godt i vores hus, og han hænger ikke på væggen med urette. Som svigerson i huset indtager Jacob Deichmann sin selvfølgelig plads i vort lille private anegalleri, og sandt at sige er han langt mere end et bindeled mellem agenten og etatsråden. Jacob Deichmann er ikke så lidt i sig selv.

Hvor han og den unge, kønne Bolette, der knap var fyldt 18 år, da han anholder om hendes hånd, har truffet hinanden, ved vi ikke. Men Jacob Deichmann hørte til selskabet. Uden tvivl har de færdedes i de samme kredse. København var en lille by, og folk af midler og stand var på hat med hinanden, når de promenerede på voldene eller mødtes i empiretidens stuer til aftenselskab, hvor punchebollen blev sat på bordet. Uden tvivl er der mange unge mænd, der har kendt Bolette Gyldendal, og lige så sikkert har de alle vidst, at hun var et godt parti. Som datter af den nylig afdøde

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Jacob Deichmann. Malet „en miniature“ af Frederik Christian Camrath, men lidt skånselsløst blæst op til legemsstørrelse i vort forværelse. Ikke et ord om portrættet – den portrætterede er bedre end kunstneren, selv om friskheden langt fra er gået fløjten. Netop sådan så de unge ud, der satte sig ved punchebollen i Dreyers klub.

JACOB OG BOLETTE

agent hørte hun til dem, der nok skulle være i stand til at præstere en klækelig medgift, den dag hun gav en bejler sit ja.

Og dog var Jacob ny i staden, og det er slet ikke utænkeligt, at den unge Deichmann har været et nyt bekendtskab i den unge velhavende piges omgangskreds. Men da kandidaten kommer i huset hos sin onkel, justitsråd Wadum, ryster præstesønnen fra Bodum i Thy provinsens støv af sin sorte skødefrakke og færdes veltilpas i de solide københavnske borgerhjem, og selv om agentindens store hus i Klareboderne måske ikke netop har hørt til de mest gemytlige i de år, hvor hun sad som enke og som en nidkær vogter af agentens livsværk, har huset nok været værd at gæste. Der har været bedre på bordet, og navnlig har der altså været en datter, som, hvis hun har lignet moderen, så ubestridt har været en af byens kønneste unge piger. Ikke underligt hvis kandidaten har befundet sig godt i Klareboderne. Belevet har han gjort familien sin opvartning, og læselysten som han var, har han haft sin gang i bogladen i stuen. Det skal nok være derfra, fuldmægtig Wahl har kendt det kundskabstørstende unge menneske. Overalt får Jacob det bedste skudsmål. Han er smuk og velbegavet og er ikke uden videnskabelige ambitioner, og han agter langt fra at ende sine dage som kopist i Rentekammeret.

Men man kan roligt sige, at familien i Klareboderne med ét ændrer hans liv. Han færdes ofte i huset, og året 1809 skal sandelig ikke gå til ende, uden at han og jomfru Bolette har knælet på brudeskamlen i Trinitatis. Allerede på årets første dag sender den forelskede sekretær sin udkårne et rørende digt, og han gør det på fransk, for ligesom yderligere at placere sig selv i Bolettes øjne.

Men heller ikke hun er i tvivl. Hvorfor vente? Persona-

let i bogladen snakker, og fuldmægtig Wahl skriver til forretningsforbindelser ude i provinsen om de unge menneskers lykke. Der koges og brases, og vinduerne bliver pudset, og kusken Clemen Rasmussen strigler agentindens heste i stalden, for den 4. marts 1809 skal de trække de nygifte fra Trinitatis til huset i Klareboderne.

Men hvad er det med Jacob? Fuldmægtig Wahl undrer sig, og mon ikke fru Frederikke Gyldendal har været lidt skuffet, for længe varer det ikke, før kandidaten omsætter sin medgift i givtig jord. Måske længes de unge nygifte efter den ensomhed, der giver kærligheden næring. Men det er vel også tænkeligt, at den unge mand fra Thy i virkeligheden har længtes efter sin fødeegn og kun har befundet sig ilde på Købmagergades brosten. Da generalauditør Jens Jacob Lindahl har frasolgt en del af jorden, bliver hovedgården Hindsels i Hvidbjerg sogn under Thisted amt til salg, og den unge Jacob Deichmann er køber, og han betaler kontant med hustruens fædrene arv. Jo, vist havde Jacob gjort et godt parti.

Med iver kaster han sig over landbruget. Han færdes i markerne og taler om afgrøder og mælkeydelse med sine folk.

Men hvad med Bolette? Længes hun ikke efter selskabslivet i hovedstaden, da den første lykke har kulmineret? Hun var vant til byen og var ikke som Jacob opvokset i det barske og stormomsuste Thy. Ofte er hendes tanker gået til huset i Klareboderne. Når hun har siddet i sin stue på Hindsels, mens Jacob sad bøjet over regnskaber og landøkonomiske skrifter, har hun længtes efter stedmoderen og sin broder Jens. I begyndelsen har hun vel næppe sagt noget til manden, for Bolette var stærk, men overgangen til det barske Jylland har undergravet hendes lykke og glæde, og

JACOB OG BOLETTE

Jacob har følt det. Længe varer det ikke, før de to drøfter fremtiden, som de begge er klar over næppe ligger i Jylland. Købet af Hindsels var vel en misforståelse, og fuldmægtig Wahl puster til den ild, der snart skulle fænge. Agentinden var jo ikke ganske ung længere, og hun kunne godt tænke sig at afhænde forretningen, og hvorfor ikke til Jacob? Jens var for ung og lagde for øvrigt slet ikke skjul på, at han ikke nærrede den mindste interesse for boghandel og forlag.

Og man må sige, at Wahl går til sagen. Han har ganske vist fået i opdrag at sende Jacob to par støvler som en gave fra svigermoderen, men så kan den nidkære og loyale fuldmægtig ikke skjule, at „det ville glæde mig at se Dem bosat og i vej her i byen, og dertil har jeg at foreslå Dem at købe Den gyldendalske Gård og blive boghandler og en mand som Deres svigerfader.“ Det er rene ord for pengene, og Wahl er fristeren, der ikke lægger skjul på, at hr. Jacob kan gøre en god forretning, ikke blot for familien, men så sandelig også for sig selv. 90.000 rigsdaler er, hvad fruén forlanger – „men når De havde lyst dertil, fik De det måske noget ringere“. Og Wahl fortæller i detaljer om de sidste års overskud og lover Jacob over 3000 årligt i rentepenge, og dertil kommer huslejen fra de øvrige lejere samt den lejlighed bag bogladen, som agentinden nu bor i. Der er ikke noget at betænke sig på, hr. sekretær Deichmann.

Men også fruén er ivrig. Gården i Klareboderne er blevet hende for stor, men sælge den for en slik vil hun ikke. Hr. prokurator Topp får nøje instrukser af Frederikke, så hun må have lært en del af agenten. Under 44.000 rigsdaler går den ikke, og 1. prioriteten på 12.000 rigsdaler skal betales helt ud til juni termin.

Men måske interesserer det os nok så meget, at hun, selv om hun sælger, vil beholde de to værelser, hvor bogladen

er beliggende, og de to papirkamre over vognremisen samt lofterne i for- og sidehus, hvor hendes bøger ligger. Men også stalden med loft vil fru beholde, fordi den giver hende en årlig lejeindtægt på 400 rigsdaler. Opnår hun ikke de betingelser, har det ingen hast. Men Wahl er af en anden mening. Fruen er blevet ældre og ofte træt, og Deichmann kommer til København for at forhandle om overtagelsen af svigerfaderens virksomhed.

Længe skulle hans kære „Lette“ ikke svæve i uvidenhed derovre på Hindsels. Den 22. april skriver han veltilfreds til hende, at han har købt hendes „kjære fødegård og boghandel“ på vilkår, som både hendes moder og han selv kan være tjent med. 80.000 rigsdaler som først skal være udbetalt om 22 år. „Altså har du nu vished om at komme til hovedstaden, hvorom du har tvivlet så såre.“ Bolette kan glæde sig, for hvor har hun dog savnet København og sit elskede barndomshjem! Men også Frederikke er tilfreds, og dog – fortryder Jacob, så kan handelen hæves og „så tager vi alt tilbage og derfor ere vi lige gode venner“. Det eneste han ikke må fortryde er at afhente hende i Nyborg, hvis man da ellers kan komme over bæltet for de engelske . . .

Alle er tilsyneladende lettede og ikke mindst Wahl, som hele livet synes at have været den loyale medarbejder med en stedse usvækket kærlighed til den afdøde principal. Måske føler han også ansvaret over for den ukyndige Jacob Deichmann. Selv om han har juridisk embedseksamen og kortvarig erfaring som godsejer, ved han næppe meget om boghandel og forlagsvirksomhed. Intet under at Wahl tilbyder sin hjælp, og klogeligt lader Deichmann ham forestå den daglige ledelse, indtil han selv er inde i forretningsgangen. Den 21-årige Jacob går ganske enkelt i lære i den nyerhvervede virksomhed.

JACOB OG BOLETTE

De jyske dage er slut. Fru Gyldendal aflægger et sidste besøg på gården, og Wahl glæder sig over, at rejsen er forløbet så godt, at det farlige bælt er overvundet, og at fruén atter har fast grund under fødderne. Men så er det også forbi med det jyske eventyr. Hindsels bliver solgt med fortjeneste, og snart er hele familien atter i vores stuer i gården derhjemme i Klareboderne.

Kanhænde at Jacob har følt et stik i hjertet, da han vender Jylland ryggen, men han skulle snart få en del at tænke på, da han og Bolette flytter ind i svigerfaderens gård.

Den ellers så pålidelige L. C. Nielsen, der uden tvivl er skyld i, at vi i dag ved så meget om familien Hegel og forgængerne i boghandelen og forlaget, har sikkert ret, når han lader det unge par flytte ind i stuen ved siden af bogladen. Derimod foreligger der intet om, at svigermøderén, fru Frederikke Gyldendal, „tog ophold andetsteds“. Ja, andetsteds i huset, men ikke, som man kunne tro, andetsteds i byen.

Ifølge vejviseren står agentinden opført som boende i Klareboderne 8 (matrikel nr.) helt op til 1820, og først året efter finder vi den gamle dame på Kultorvet nr. 135, et sted hun åbenbart har syntes om, for efter en ganske kortvarig afstikker til Købmagergade 77, vender hun tilbage til Kultorvet.

Men hun bliver altså boende i Klareboderne i elleve år og under samme tag som det unge par, så alt tyder på, at forholdet til svigermøderén har været det bedste. Grunden til hendes flytning må søges andetsteds. Tiderne var dårlige, statsbankerotten nærmede sig, og Jacob må udvise forsigtighed. Wahl havde forladt ham i 1812, og den unge

chef ligger underdrejet og venter på magsvejr. Han holder igen med udgivelserne, sælger ud af lageret og ser sig om efter en solid lejer til det store hus.

I 1812 er heldet med ham. Borgerdydskolen rykker ind, men ikke i små forhold. Det meste af 1. og 2. sal befolkes af drenge, og mon ikke det har været den gamle frue for meget. Intet under at hun foretrækker Kultorvet fremfor at blive nabo til flere hundrede skoledrenge.

Det har sikkert passet Jacob Deichmann storartet, da skolen lejer sig ind i hans store og rummelige gård i Klareboderne. Dels var det en lejer, der skulle bruge det meste af huset, og dels var det bedre folks børn, der frekventerede den lærde skole, og mange af dem kunne han måske regne med som fremtidige kunder. Blottet for forretningsmæssig sans var Jacob langt fra. Han har næppe heller været uvidende om, at hans svoger – agentens søn – den unge hr. Jens i sin tid havde besøgt den berømte skole.

Den havde ellers ført en temmelig omtumlet tilværelse og flyttet ofte, så ikke underligt hvis dens senere leder, den kendte skolemand dr. Michael Nielsen, trods påstået strenghed var klar over, at lærdom tilegnes nu bedst, når også de ydre rammer er i orden.

Mange gange måtte eleverne, hvis antal bestandig steg, vænne sig til nye gader og huse. Det var, som om kun hørerne var de samme. Fra bryggernes lavshus på hjørnet af Skindergade og Klosterstræde flytter de til David Skolemesters gård på Købmagergade, indtil den lærde skole har en så grundfæstet økonomi, at selskabet får råd til eget hus på hjørnet af Nørregade og Skidenstræde, det nuværende Krystalgade.

Men slap fru Gyldendal ud af krigen med de brutale

JACOB OG BOLETTE

englændere med hele lemmer og sine huse i behold, gik det knap så godt for Borgerdydskolen. Selv om vi ikke har glemt, at agentinden fik stjålet sine æbler og gravet kartoflerne op ude i Lyngby, var det dog for intet at regne mod en skole i ruiner. Og dog skulle ungdommen have ændret sig meget, dersom de fridage, en sådan brand uvilkårlig måtte medføre, trods alt ikke har virket som en oase i dagligdagens lektieterperi. Men længe skulle disciplene ikke gå rundt i uvidenhed. Gennem en annonce i Adresseavisen bliver det pålagt dem at give møde på Elers Kollegium, for at de dér kan få nøje besked om, hvor undervisningen skal finde sted.

Det skulle være mærkeligt, om snakken ikke har gået ved dette første møde, hvor enhver havde sin historie at fortælle om bomber, brande og de tapre livjægere, hvor flere af elevernes fædre havde været med derude i Classens Have. Men lærerne kalder dem hurtigt til orden og anbringer dem rundt om i Latinerkvarterets snævre gader, indtil de samles i Møntergade under hr. Nielsens myndige ledelse, og vi tager næppe fejl, når vi giver ham den latinske syntaks i den ene hånd og spanskrøret i den anden. Vi kan kun håbe, at hans kollega i tjenesten, hr. Peder Rosenstand Wøldike, har været mildere mod de frygtsomme elever. Skønt længe havde de ikke glæde af ham, da han, allerede inden skolen flytter ind i vores hus, har søgt et præstekald i Fåborg, som han tiltræder den 1. juni 1813. Fra nu af er det den lærde Michael Nielsen, der kommer til at præge skolen.

Det er ikke stedet her indgående at beskæftige sig med den lærde skolemand. Mange af hans elever har udtalt sig både pro et contra, og senere tider har beskæftiget sig med hans person, fordi han har været en ikke uvæsentlig brik

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Der findes i den skole „en tone, der, hvis jeg tør tro mig selv og de ældre af mine medlærere, ingensinde har været bedre“. Den lærde strenge skolemand, professor Michael Nielsen, er godt tilfreds med ånden i Borgerdydskolen. Maleri af C. W. Eckersberg 1826. Billedet hænger i dag på Østre Borgerdydskolen.

i udforskningen af hans berømteste elev: Søren Aabye Kierkegaard, der sad på skolebænken i vores hus fra 1821 til 1830.

For os, der til daglig har vores gang i huset i Klareboderne, kommer skolens elevantal sikkert som en overraskelse. Måske er det mindetavlen i porten, der forvirrer os. Ifølge traditionen skulle skolens navnkundige elev, den unge Kierkegaard, have siddet i ét af de små rum ud til gaden på 2. sal. Dette i forbindelse med at alle de andre elever er trængt i baggrunden, giver os et falsk billede af skolens omfang. Vi er tilbøjelige til at tro, at højst 20 disciple har været i den lærde doktors varetægt, og at den unge Søren har siddet dydigt på første bæk. Men det er langt fra tilfældet. Vi glemmer, at også L. N. Hvidt, Orla Lehmann, Anders Sandøe Ørsted og mange flere har slidt på vores hus. Borgerdydskolen, der havde til huse i Klareboderne i en lille menneskealder, havde et langt større omfang, end vi forestiller os i dag, så ikke underligt at fru Gyldendal søgte andre steder hen.

Men også for Michael Nielsen har arbejdet som skolens myndige leder været mere opslidende, end man med rimelighed kan forlange, selv om han ofte har fået beviser på universitetsdirektionens gunst, ja, han har endog kunnet glæde sig over kongens store nåde, hvilket naturligvis kun kan glæde en pligtopfyldende skolemand. Men da rektoratet ved Frederiksborg Skole bliver ledigt, rykker det for alvor i den lærde professor. I sit underdanige brev til direktionen af 3. januar 1831, hvor fremtiden berøres, afslører den strenge mand, at han er træt nu, og med god samvittighed vil han kunne søge andetsteds hen, for aldrig har ånden i skolen været bedre end nu og det på trods af, at den rummer 230 disciple i 11 studerende klasser, 52 i 3

ustuderede klasser og 23 i en forberedelsesklasse, altså langtfra en pogeskole i et beskedent lokale med lærde Søren på første bænk, men en skole der allerede på hans tid talte over 300 elever, som har været fordelt i klasseværelserne over det meste af huset.

Godt at den senere distriktslæge i Bogense, hr. Jørgen Heinrich Lorck, der begyndte sin skolegang i vores hus i 1818, giver os et levende indtryk af skolen i Klareboderne og af dens elever, som vi tidligere fejlagtigt har taget for en ganske lille men udsøgt flok.

„Skolens Lokale var i Klareboderne i den Gyldendalske Boghandels Gaard, der ejedes af Sekretair Deichmann. Bogladen var i Stuen, Skolen paa første og anden Sal. Der var den Gang (1818) over 300 Elever i Skolen, og disse vare fordelte i syv Latinklasser, tre Handelsklasser (Realklasser) og en Forberedelsesklasse, i hvilken jeg fik min Plads. De ældre, vittige Drengene kaldte denne Klasse for Forbryderklassen og os Smaadrenge, der vist nok vare de uskyldigste i hele Skolen, Forbryderne. Det Værelse, hvori denne Klasse var etableret, staar endnu saa tydelig for mig, som om jeg havde siddet i det i Gaar. Det var en lang, smal Stue, med Adgang til Trappen og belyst ved et eneste stort Vindue i det ene Hjørne ud til Gaarden. I det modsatte Hjørne af Stuen stod et stort Stueuhr og ved Siden af det en læderbetrukken Lænestol med et lille Bord foran. I denne Lænestol præsiderede „den gamle Olsen“, Skolens Bud, der vist nok endnu erindres af mange gamle Borgerdydianere. Han havde iblandt andet ogsaa det Hverv, at vaage over en stor Mængde Spanskrør, der stode i Krogen bag Uhret, og saa ofte en eller anden Synder kom for at rekvirere en Rotting til sin egen Ryg, havde den

JACOB OG BOLETTE

godmodige gamle Mand altid en medlidende Hovedrysten og et trøstende Ord til overs for ham, ligesom jeg ogsaa bestemt tror, at han ingen Samvittighed gjorde sig af at udsøge de sletteste Spanskrør til de ulykkelige Rekvirenter. Olsen gjorde ogsaa god Tjeneste som et Slags Barometer; thi man kunde være vis paa, at det trak op til en Orkan paa højere Steder, naar Olsen saa' ualmindelig alvorlig og nedtrykt ud; han vinkede da ogsaa gjerne afværgende med sit blaa Lommetørklæde, naar der under saadanne foruroligende Omstændigheder viste sig Tegn til Munterhed hos Drengene. Iblandt Lærerne i Forberedelsesklassen erindrer jeg kun en eneste, en ældre Mand ved Navn Petersen, der altid var sortklædt, med høje Støvletter knappede udenpaa Benklæderne og meget høje, stive Flipper, men uden Halstørklæde. Hans Øgenavn var derfor afvexlende Støvlettekathrine og Peter Barhals. Denne godlidende gamle Fyr var naturligvis ikke i Stand til at holde Styr paa den meget livlige Ungdom i „Forbryderklassen“; men, hvad der bidrog væsentlig til at skærpe Disciplinen, var den Omstændighed, at Døren til Bestyrerens Studeroværelse var umiddelbart ved Siden af den gamle Olsens Lænestol; han passerede saaledes hyppig igjennem vor Klasse, kunde fra sin Stue høre enhver Støj i den, og vor Respekt for ham, der allerede var stor i Forvejen, steg til den højeste Grad af Ærefrygt ved en lille Scene, som vi en Dag vare Vidne til. En af Disciplene i øverste Klasse, en høj, smal Fyr, kom nemlig meget flot ind i vor Klasse og henvendte sig til Olsen med det Spørgsmaal: „Giver han Audiens i Dag?“ I det samme aabner Nielsen sin Dør og tildeler Spørgeren uden Præliminærer et Par alvorlige Ørefigen, først med Bagen og derefter med Fladen af Haanden – hans sædvanlige Maade at uddele disse Kjær-

tegn paa, – idet han udbryder: „Ja! jeg skal gi'e Dig Avdiens, Du slubbert!“ Det gjorde et mægtigt Indtryk paa os Smaaafyre, at en voxen og frakkeklædt Herre maatte tage imod en saadan Konfekt, og vi gøs ved Tanken om, hvad vi smaa, trøjeklædte Dreng i paakommende Tilfælde kunde blive udsatte for.“

At Nielsen var streng er hævet over enhver tvivl, selv om han over for universitetsdirektionen fremhæver, at han ikke har anvendt korporlig straf i to år, men han var eneherkeren, der ikke ventede nogen modstand, og som ikke tålte at blive sagt imod, hvad der ofte førte ham ud i det groteske. „Jeg har jo sagt dig . . .“ Og det skal nok have forbavset ham, da eleven afbryder ham: „Nej, hr. professor, det har De ikke sagt.“ Men Nielsen lader sig ikke rokke. „Når jeg siger, jeg har sagt det, så har jeg sagt det ... om jeg så aldrig har sagt det!“ Men det pudsige ordspil står trods alt i et mere forsonligt skær end det dystre ønske, som Nielsen engang skal have udtalt fra katederet: „Enhver dreng som går igennem Klareboderne, han skal bæve.“ Og når de 200-300 drenge var forsamlede i vores gård, ja, så lød det som et frikvarter i enhver anden skolegård, men når blot rektor Nielsen viste sit tunge og strenge hoved i et af de åbentstående vinduer, blev der øjeblikkelig en lydløs stilhed.

En mærkelig sammensat natur, streng og dog blød og omsorgsfuld over for sine elever, hvis skæbne han fulgte gennem hele livet. Nok var der altid prygl i luften, men vel ikke flere end i andre skoler, og den latinske syntaks og de græske tekster sad sikkert fast i et ungdommeligt hoved, når studenten forlod vores hus i Klareboderne.

Men navnlig, og med rette, synes eftertiden at have

JACOB OG BOLETTE

interesseret sig for Kierkegaards forhold til den lærde, men strenge rektor. Dårligt kan man vist langt fra kalde det, og i en halv snes år er Kierkegaard da også knyttet som lærer til skolen, hvor han tog sig af undervisningen i latin, og i 1843 skriver han foran i „Tre opbyggelige taler“: Til hr. professor M. Nielsen R. af D. og D.M. – Borgerdydskolens udmærkede bestyrer, min ungdoms uforglemmelige lærer, mine senere års paradigma, taknemmeligst og hjerteligst fra forfatteren.“ Sådan skriver Kierkegaard næppe på titelbladet i en bog, hvis han ikke har ment det.

Men også til Deichmann, husets ejer, var Nielsens forhold det bedste, og ved hans død i 1853 sørgede den strenge skolemand længe. Men året før havde skolen forladt vores hus i Klareboderne.

Men lad os atter vende os imod den unge Jacob Deichmann og hans Bolette samt hans søster Hanne og husets øvrige beboere.

I årene 1816-17 træffer vi en del nye mennesker i vores hus, der øjensynligt ikke har ladet sig genere af Borgerdydskolens mange og sikkert støjende elever. Den strenge rektor bebor selv en lejlighed i nærheden af klasseværelserne, og agentinden er endnu ikke flyttet fra lejligheden bag bogladen. Ellers bebos huset af lærde folk med boglige sysler, for hvem de 300 drenge godt kunne være en belastning. Men Laurids Engelstoft, den navnkundige historiker, professor og etatsråd og medlem af direktionen for universitetet og de lærde skoler, lader sig ikke forstyrre af de mange drenge. Han samler de studerende i sit gæstfri hjem, og når der er ro i huset, sætter han sig til arbejdsbordet for som moden mand at nedskrive sine optegnelser fra ungdommens studierejser i Tyskland og Frankrig. Navnlig de

bevægede revolutionsår gjorde det dybeste indtryk på den lærde og stilfærdige Engelstoft.

Han har hilst høfligt på husets ejer og den midaldrende fru Gyldendal, men næppe færdedes hjemmevant i deres stuer som bibliotekssekretæren ved Det kongelige Bibliotek, Christian Molbech, der hurtigt slutter et varmt og varigt venskab med Jacob Deichmann og hans Bolette. Få er vel kommet ægteparret så tæt ind på livet som han, ja, vi har nærmest på fornemmelsen, at Molbech går ud og ind af deres stuer, da han flytter ind som ungkarl, og han bor i gården fra 1814, indtil han i 1820 gifter sig med Johanne Christine Langberg.

Men når han strejfer rundt i landet og gør studier til sine romantiske fødelandsvandring, længes han altid efter Klareboderne. Fra Sorø skriver han til Bolette og forestiller sig, hvordan han sidder med hende i den „fortrolige“ sofa og ser på ilden, der brænder artigt i kakkelloven, og han tænker sig tilbage til hyggen i den varme stue i det hjem, som gæstfrit åbnede sine døre for ham, selv om samtiden ofte sagde om Molbech, at han var vranten og sur, og indrømmes skal det vel også, at skulle Gertners tegning ligne ham, lyser han ikke ligefrem af imødekomenhed og elskværdighed. Men Molbech har befundet sig vel, har ofte været gæst i det Deichmannske hjem, og fra hans dagbøger aner vi lidt om livet i Klareboderne.

25. Jan. i Selskab hos Deichm.s om Aftenen. Der var mange Folk og ret behageligt, da en Del ikke spillede Kort, hvoribl. den saare interessante Fru Becher, Engelstoft, Sibbern o.f.

8. oktober med Deichm.s hos Wiborgs om Aftenen (Le premier – seroit-il le dernier aussi?)

JACOB OG BOLETTE

1819.

31. Jan. Om Aftenen hos Deichmanns; Sibbern og hans Kiæreste, som jeg første Gang saae, Heise, Rosenvinge og hans Kone; Petersen var der. Jomfru Ibsen (senere Fru Sibbern) er meget lille, et ret vakkert Ansigt, forstandige, deilige Øine, men ingen egentlig Ynde og ingen smuk Profil. Et meget behageligt Selskab; men jeg var ikke munter eller glad; Sibbern des mere. Hvor gode er dog alle disse Mennesker.

4. Febr. Jeg var en Times Tid nede hos Deichmanns. Frk. Recke fra Fredensborg var kommen i Gaar; hun forekom mig virkelig smuk i Aften, skjøndt høiere, end det næsten kan gaa an.

14. Febr. — — Bal om Aftenen hos Deichmanns.

15. Febr. Om Eftermiddagen, i et fortræffeligt Veir gik jeg en Tour med Fru Deichmann og vi besøgte Fru Wiborg, der ikke var ganske vel.

16. Febr. Om Aftenen hos Deichm.s, hvor Sibbern og hans Kiæreste vare. Hun forekom mig behageligere, og lidt mere livlig, end første Gang, jeg saae hende.

Vi får altså et ganske godt indtryk af den hyggelige stemning, der har hersket i vores hus. Ejer og lejer har færdedes hos hinanden. Og de har mødtes ved aftenteen og talt om dagens problemer. Men når Molbech er kommet så ofte i det Deichmannske hus, kan det vel også skyldes, at Bolette ofte sad alene derovre i forhuset sammen med Jacobs søster Hanne, som tidligt kom i huset og blev der til sin død. De var jo barnløse, og Jacob rejste i disse år ofte til Leipzig, dels for at knytte personlige forbindelser med tyske boghandlere og dels for at manifestere sit ry som den førende nordiske forlægger.

Ikke underligt at afskeden fra Klareboderne er vemodsfyldt for Molbech, da han som nygift flytter hen på Amagerstorv. Da han opsiger sit lejemål, skriver han til Deichmann: „Kan jeg vel uden smerte forlade det hus, under hvis tag jeg fandt det venligste ly, som et af indre storme bevæget liv kunne give mig – kan jeg uden at røres sige farvel til disse tavse vægge?“ Vist har det knebet for Molbech og vi tror ham gerne, når han erklærer: „Med evig taknemmelighed er mit hjerte bundet til dette hus, til den venlige kreds, som det har åbnet mig.“

Selv om de sagde, at Molbech ofte var gnaven, får vi som sagt altid gennem hans små optegnelser indblik i en lys og lykkelig tilværelse i Klareboderne. Han og Sibbern har været hyppige gæster hos det barnløse ægtepar, hvor der jævnligt blev spillet kort og musiceret, og fru Deichmann sang ofte med sin nydelige sangstemme tyske romancer til Schuberts musik. Men var hun lykkelig? Deichmann havde travlt med at konsolidere forlaget og bogladen, og Bolette blev overladt til sig selv og havde kun svigerindens daglige selskab til adspredelse. Vemodsfyldt har hun fra stuerne vinduer set på de legende skolebørn i gården, og da hun blev ældre og alene, har de to damer søgt hen til de samme vinduer, hvor de har siddet med deres håndarbejde. De har fulgt livet i gården og set, hvordan de store bogkasser ankom. Skolebørnene er borte, og Christian Jacobsen, der ernærede sig ved at leje heste og vogne ud, har også forladt bagbygningen med de rummelige stalde og remiser. Måske er det på grund af ham, at vinduerne mod gården blev blændet. Det har været alt for fristende for skoledrenge at følge livet dernede på brostenene, når han trak sine heste ud i gården.

JACOB OG BOLETTE

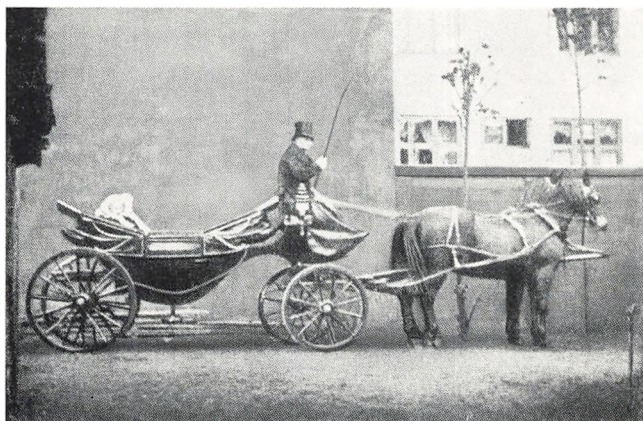
Bolette og Hanne Deichmann, to elskelige damer med hvide kyser og pyntelige bånd og klædt i sorte atlaskes kjoler. En tante Et og tante To, der langt hellere skulle være malet af C. A. Jensen end fotograferet i fotografiets ungdom. Desværre er originalen forsvundet, så gengivelsen her yder ikke det uadskillelige par fornøden retfærdighed.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Men nu sidder de dér – en Tante et og en Tante to. Strikkepindene har slået mod hinanden, Hanne har læst højt, og tankerne er gået til de svundne dage, hvor Jacob fyldte huset med sine forretningsforbindelser, og hvor Molbech og Sibbern kom på visit. Ens gik de klædt, og ens så de ud i deres sorte knitrende atlaskes kjoler. Kyserne er de samme, og de hvide nystrognede silkebånd er bundet under hagen i pyntelige sløjfer. De kunne være malet af C. A. Jensen eller af Købke. Sådan så borgerskabets velbjærgede damer ud.

Når vejret var til det, er de i den åbne landauer kørt ud til landstedet i Lyngby. De har haft sjaler om skuldrene, og kusken Peter med den blanke cylinderhat har lagt en plaid hen over knæene, før han med de to velstriglede brune er kørt ud gennem porten. Mon ikke folk har nikket til de to damer, når de kørte op ad Købmagergade? Alle i kvarteret kendte vel cancellirådens enke, fru Bolette Deichmann, og hendes svigerinde Hanne. Når der var rullet ned i det store

JACOB OG BOLETTE

Fru Deichmanns stue i Klareboderne. Hvilket rum, det er, kan vi kun gætte os til. Måske er det til gaden, men kan også være stuen til gården. Originalfotografierne, antagelig første gang benyttet til L. C. Nielsens bog om Frederik V. Hegel, er desværre sporløst forsvundet. Ingen i familien Deichmann har kunnet oplyse noget om, hvor de findes. Derfor denne jammerlige gengivelse. Men vi aner trods alt en solid og borgerlig hygge.

hus, ja, så var damerne borte. Jævnligt tog de til Marienbad. Det havde professor Mansa rådet dem til, og damerne gjorde, hvad professoren sagde. Måske havde kuren ikke altid den ønskede virkning, men rejserne var en kærkommen adspredelse i dagligdagen, og altid kom de til at længes hjem.

Men på deres sidste rejse blev Hanne syg. Hun, hvis verden var Klareboderne og alle vennerne i det store hus, skulle dø i det fremmede. I Marienbad lukkede hun sine trætte gamle øjne for bestandig. Trofaste gode Hanne, som kom i huset som ung frøken, og som blev der, til hun var næsten 80. Med sit humør har hun sikkert forsødet tilværelsen for Bolette og for alle de gamle venner, som kom for at besøge damerne i vores hus.

Det er, som om gemytligheden standser ved Hannes død. Betrækket tages ikke mere af de hvidlakerede møbler i salen. Der er konstant trukket for vinduerne, men solen bleger ikke mere det fine, kostbare silkebetræk. Aftenselskaberne er forbi, og spillebordene står foldet sammen ude i gangen ved køkkenet.

Det skal nok have været Hanne, der holdt liv i den selskabelighed, som de to enlige damer tog i arv fra Deichmanns store dage. De havde jo plads nok i den store herskabelige lejlighed på 1. sal, og mens herrerne spillede whist, lyttede damerne andægtigt til den kvartet, som musicerede inde i spisestuen. Måske har Bolette tysset på Molbech som de kunne høre tale derinde i salen. Stille har pigerne gået rundt med forfriskninger til damerne og punch til herrerne. Doktor Mansa spillede selv bratsch i den kvartet, som han jævnlig samlede i sit hjem. Hornemann og Gade, Haydn og Mozart. Lykkelige timer i gode venners selskab. Professor Bagge og professor Høyen, kam-

JACOB OG BOLETTE

merherre Münster og stiftsprovst Rothe, der snart skulle tale ved Jacobs grav, og den elskelige fuldmægtig Cruse, der hver morgen kom for at spørge til damernes velbefindende og, når vejret tillod det, ledsagede dem på en lille spadseretur, inden han gik i Nationalbanken. Langt mere end en opvartende kavaler. En trofast ven og rådgiver, der altid blev taget med på råd, når det drejede sig om at anbringe fruens rige midler på den fornuftigste måde. En mand som Bolette havde fuldstændig tillid til, som hun havde tillid til familien Hegel dernede i stuen.

I 11 år overlevede Bolette Hanne, og i næsten 25 havde hun siddet som enke. Livet blev stille i Klareboderne, da kancelliråden døde kort efter, at han var fyldt 65 år. Og dog hørte Deichmann næppe til dem, der førte det største hus. Stilsfærdigt og lavmælt omgikkedes han sine venner, selv om han også kendte sine repræsentative pligter. Mere og mere overdrog han det daglige arbejde til den mand, der snart kom til at præge vort hus, og hvis ry inden alt for længe skulle overstråle både agentens og kancellirådens. Den unge Frederik V. Hegel gør sin entré i bogladen og på forlaget, og æren for at knytte ham til sig er helt og alene Deichmanns. Alene af den grund vil hans navn altid være uløseligt knyttet til vores hus. Det var nok Gyldendal, der grundlagde det, og svigersønnen som forsigtigt førte det videre, men det var Frederik V. Hegel, der gjorde det kendt ud over hele Norden.

Og dog, ingen skal stille Deichmann i skyggen. Han lignede blot ikke de andre. Deichmann var akademikeren med de historiske og politiske interesser, som måske nu og da kunne fordunkle de faglige. Det organisatoriske i faget lå ham nærmere end det litterære. Ikke uden forsigtighed

førte han forlaget gennem de trange år efter statsbanke-rotten, og uden misundelse så han sin samtids digtere gå til kollegaen C. A. Reitzel, der både kunne høste æren og fordelene ved at være forlægger for den danske guldalderlitteratur. Udelukkes kan det vel ikke, at han anså et godt leksikon for nok så solid en investering som en samling eventyr af H. C. Andersen eller nogle digte af den følsomme Christian Winther. Deichmann blev en rig mand. Han var langtfra ukendt med raske pengeanbringelser i solide papirer, og ofte kunne det dreje sig om store beløb. Diskret som han var, lod han ofte Søren Gyldendals søn Jens ordne sine forretninger. Han havde for længst forladt hæren og var blevet en velanskrevet agent.

Deichmann var en ordensmand med system i sagerne, og snart blev han klar over, at faget måtte lægges i faste rammer. Selv om han vel næppe har haft så megen brug for sin jura, har han hele æren for Den danske Boghandlerforening, som han udarbejdede lovene for, og da den var en realitet, blev han dens første formand, og den blev stiftet på hans initiativ i 1837. Men måske var hans organisationstalent medvirkende til hans tidlige død. Tillidsposter blev lagt på hans skuldre, og det meget stillesiddende arbejde har gjort ham tungere af statur, end doktor Mansa brød sig om, selv om han søgte at afbøde enhver upasselighed med daglig motion både til hest og til fods. Kusken Peter har høfligt hjulpet kancelliråden i sadlen derude i Lyngby. I 1838 og i 40 vælges han til medlem af stænderforsamlingen i Roskilde, og som kurator for Vajsenhuset har han haft nok at gøre, men det har givet ham et dybtgående kendskab til de unge, der i mange år var nabo til hans gård i Klareboderne.

Men Deichmann skal passe på. Professor Mansa advarer,

JACOB OG BOLETTE

og i 1846 overdrager han først bogladen og fire år senere forlaget til den unge Frederik V. Hegel, som han faktisk tog til sig som en søn af sit barnløse hus. Fra nu af kan han helt hellige sig sine historiske og sproglige studier i de stuer, hvor Bolette og Hanne gjorde alt for at lette ham tilværelsen. For Deichmann var træt. „En boghandler har aldrig en tid, han kan kalde sin,“ sagde han ofte. Vi aner, at han har længtes efter det stillesiddende liv i sit studerekammer, som han måtte opgive, da han traf Bolette, og fuldmægtig Wahl og agentinden stod som fristerne til den fremtid, som dengang var så lovende, men som han måske kun nødig gik ind til.

Nu fik han fred med den unge elev ved sin side, og på Hegels fødselsdag, den 11. maj 1850, lagde han helt og holdent hele virksomheden i hans hånd. Nu blev der stunder til at læse både latin og græsk. Deichmann lukker sin dør for omverdenen og genoptager det liv, som han forlod, da han sagde farvel til Hindsels derovre i Jylland. Damerne taler lavmælt i stuen ved siden af. Der er kunder i bogladen, og den unge Frederik Hegel modtager sine forfattere i forlagets kontor nede i stuen. Men Deichmann studerer og glæder sig til sommeren derude i Lyngby.

Dér døde han den 23. august 1853 efter et par dages sygdom. Men Deichmann kan roligt lukke sine øjne. Forlaget er i gode hænder, og den trofaste Hegel skal nok se efter Bolette og hans søster Hanne.

I teksten har jeg beklaget mig over porten mod Pilestræde, som Leuning Borch byggede om, efter at Nordisk Forlag var rykket ind i Klareboderne. På en uheldig måde understreger den det lidt pyntede og „konditoragtige“ ved vores hus. Ingen kan herefter være i tvivl om, at det er os, der udgiver Blæksprutten. Men de gamle og oprindelige porte var at foretrække.

EN MAGT I VORT SAMFUND

Med Frederik V. Hegel går vores hus i Klareboderne ind i en helt ny og enestående epoke, for det var Hegel, der gjorde huset stort og berømt.

Han blev født den 11. maj 1817 i Fredensborg. Moderen var Ane Kristine Nielsdatter, som tjente i huset hos den bekendte slotsgartner Johan Ludwig Mansa, og faderen ingen anden end husets unge søn, den senere så navnkundige medicinalhistoriker og kirurg Frederik Vilhelm Mansa.

Måske havde det længe været kendt, at barnets plejefar, snedker Jacob Ferdinand Hegel, ikke var dets rigtige far. Men den slags talte man ikke om i de dage, og hvornår den unge Hegel selv fik det betroet af sin mor, ved vi ikke. Kun ved vi, at da han bliver indskrevet i lægdsrullen, skrev myndighederne Mansa efter hans fornavn i protokollen, fordi plejefaderen ikke havde adopteret ham lovformeligt. Vi kan roligt forestille os, at det må have pint den unge mand at blive demaskeret foran noget så ufølsomt som de offentlige myndigheder. Men ikke nok med det. Bevidstheden om at være født uden for ægteskab slap vel aldrig nogen sinde Hegel.

Ormen gnavede nok ikke konstant i hans indre, men netop med hans karakter, der var så enestående retlinet, må han have følt det som et åg, at der var en hemmelighed, som han i sin ungdom måtte skjule. Ikke underligt at han knytter sig så stærkt til Jacob Deichmann og nærmest følte sig som en søn af huset.

Og dog fornægtede han langtfra de fattige forældre derude på landet. De flyttede senere til et beskedent hus i Nødebo, hvor den unge Hegel ofte besøgte dem, og faderen kom flere gange om året til København for at besøge plejesønnen inde i Klareboderne. Kun moderen blev derude og viste sig sjældent uden for det lille hus, og først da hun bliver alene efter stedfaderens død, får han hende overtalt til at forlade Nødebo for at flytte ind i vores hus i Klareboderne.

Han har utvivlsomt følt det som en ringe gengældelse for alt det, som han havde taget i arv fra netop hende. Mon ikke hans pligtfølelse og hans ansvarsbevidsthed i arbejdet er en direkte arv fra moderen. Men følte han sig faderløs, sluttede han sig dobbelt stærkt til beboerne i huset.

Vist er det ikke Deichmanns fortjeneste, at den unge dreng kom i huset hos kobberstikker Oluf Olufsen Bagge og senere blev lærling i Det Brünnichske Bogtrykkeri, som havde til huse i Klareboderne 3, ganske vist i baghuset. Men det er så sandelig Jacob Deichmann, der fik øje på den unge mand, som daglig gik gennem porten, og fik ham knyttet til sin boghandel.

Det kan næppe være andre end doktor Mansa, der i sin omsorg for sin søn fik ham anbragt hos Bagges, og måske kendte han Bagge fra Fredensborg. Som ung mand havde denne søgt plads som kateket derude i slotsbyen, og blev snart ansat som huslærer hos den travle slotsgartner, så den unge Mansa vidste nok, hvad han gjorde, da han anbragte sin søn med Ane Kristine hos sin tidligere lærer. Blot kan man måske undre sig over, at også Mansa skjulte sit faderskab for omverdenen. Men som Aleks. Frøland rigtigt bemærker i sin lille bog „Vore forgængere“, så kan det næppe have moret Mansa, der gifter sig i 1823, at møde

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

op med et seks års barn ved hånden, og navnlig ville det nok have undret hans unge brud.

Men også Bagges hjem blev afgørende for Hegel. Ikke alene kom tonen i det kunstneriske hjem til at præge ham, men han knyttede sig ved sit senere ægteskab med datteren Elisabeth Ulrike Eleonora helt naturligt til slægten Bagge.

Det er, som om faderen hurtigt kommer ham på afstand. Da Hegel døber sin søn, kalder han ham Jacob efter plejefaderen og Deichmann efter sin chef og velgører, og nærmest af høflighed glemmer han ikke et Frederik, men forholdet er af mange grunde tempereret. Ingen af de to har nogen sinde med en mine røbet slægtskabet, selv om doktor Mansa jævnligt kom i huset for som læge at besøge fru Deichmann. Men når etatsråd Frederik V. Mansa trådte ind i bogladen „høj og værdig og med en noget tilstræbt fornemhed i sit ydre“, åbnede han selv skranken, nikkede til sin nevø H. F. Mansa, der sad ved en af de høje pulte, og træder med en egen selvfølgelighed ind i Hegels kontor. Ingen af personalet kunne vel undgå at undre sig, for ligheden mellem far og søn skal have været slående. Hegel var med sin høje pande en smuk mand, og doktor Mansa med sit lidt tunge og alvorlige ydre lod ham i så henseende intet efter. Gribende føles det næsten, da Jacob Hegel langt senere af faderen får at vide, at doktor Mansa er hans bedstefar, og ikke den for længst afdøde snedker fra Fredensborg, hvis navn han bar.

„Paa Vejen derud (til kirkegården) kom Fader og jeg til at tale om Etatsraad Mansa. Og Fader sagde da til mig: ja det er intet Under at du holder saa meget af Dr. Mansa, thi du er jo ogsaa i Familie med ham.“ Saa spurgte jeg Fader for Løjer hvor langt ude det var, og blev højlig for-

undret da Fader forsikrede mig om at det var min Bedstefader. Først ville jeg naturligvis ikke tro det og Overraskelsen er virkelig heller ikke lille naar man troer at vide at man ingen Bedstefader har og saa pludselig bliver underrettet om, at man ikke alene har en Bedstefader i levende Live, men at man endog for (fra) ganske lille har kjendt ham, næsten daglig set og talt med ham og faaet ham kjær, alt uden at ahne at man staar i et saa nært Forhold til ham. Fader troede (!) at jeg vidste det hvorfor han aldrig har sagt mig det tidligere. Jeg seer nu paa min kjære Dr. Mansa med helt andre Øjne, og jeg troer ogsaa at kunne spore Lighed imellem Fader og ham.“

Men lad os se på de rum, hvor den unge Hegel har haft sin gang, da Jacob Deichmann knytter ham til sin „boghandling“, som det dengang hed. Bogladen lå i stuen med indgang fra porten nærmest Pilestræde. Det var et lyst stort rum, og langs væggene høje reoler med forlagets bøger. En lang, lidt tung disk med snoede søjler delte kunderne fra ekspedienterne. Kun doktor Mansa åbnede med en egen selvfølgelighed skranken, når han ville tale med den unge chef. Vi gætter på, at stedfaderen fra Nødebo ventede ganske anderledes tålmodig, når han ville besøge sin plejesøn. Men som chef for bogladen bliver det ham ikke forundt at møde ham. Jacob Hegel døde allerede i 1837, kun 42 år gammel.

Ud til gården lå der to kontorer, fra hvilke en tapetdør førte til familiens lejlighed. Fra trappen var der også adgang til et rum over porten. Derinde kunne man knap stå oprejst, og portværelset blev benyttet som lagerrum. Det var der, fru Gyldendal havde sine papirer, og som fruén ville beholde brugsretten til, da hun solgte til Deichmann.

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

Ligheden mellem etatsråd, dr. med. Frederik V. Mansa, og den unge Hegel har sikkert ofte været samtaleemne på forlaget, når doktoren besøgte chefen. Men ingen af dem lod sig mærke med slægtskabet. Udadtill bevarede de begge en høflig reserveret holdning over for hinanden.

Som det var skik og brug, boede de ansatte ofte hos principalen, og den unge Hegel fik da også sit værelse i baghuset. Det vil sige, han måtte dele sit logi med en anden lærling. Men ofte besøgte han Bagges i „De seks søstre“, og selv om han holdt meget af familien og navnlig knyttede sig til sin kommende svoger, Svend Henrik Bagge, længtes han efter livet i bogladen og familien Deichmann, hvor han ofte var med, når kancelliråden holdt sine selskaber. Meget tyder på, at han tidligt gjorde sig næsten uundværlig for Bolette og Hanne. Så længe de levede, betragtede de ham begge som en hengiven søn, der ville gøre alt for dem, hvad han så sandelig også gjorde. Han har høfligt tændt middagscigaren for doktor Mansa. „Nu skal jeg hjælpe Dem.“ Dus blev far og søn aldrig.

Men selv om arbejdet i bogladen måske nu og da har kunnet føles lidt ensformigt, har de ansatte haft det hyggeligt. De boede jo under samme tag og har følt sig som én stor familie. Da H. F. Mansa, etatsrådets nevø og altså kødelig fætter til Frederik Hegel, bliver ansat i Bogladen, skriver han i nogle små erindringsglimt, at når principalen tog på landet, blev der drukket kaffe, som blev hentet hos værtshusholderen i kælderen, og han tilføjer – „hvor nu hørkræmmeren bor“ – og kager fra Truelsen. Værtshusholderen i kælderen hed Tybjerg, og da han og hørkræmmeren flytter, afløses de af en ølhandler, der hedder Andersen. Jo, vist er det gået tilbage for vores hus.

Den 24. januar 1846 gifter Hegel sig med den seks år ældre Elisabeth Bagge, og mon der ikke har været trangt i baghuset, hvor den lille familie endnu holdt til? Når Jacob og Bolette har siddet i de lyse stuer ud til gaden ved siden af bogladen, har de talt om, at de unge nok havde det lovlig småt deroppe, og den muntre og livsglade Hanne

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

har støttet det unge par, for selv var hun jo meget foretagsom, så hun har ikke haft det mindste imod at flytte op i andre og lidt større forhold.

Men det endelige skridt blev først taget, da den unge Hegel fortæller Deichmann, at hans Elisabeth venter sig, og glæden er stor i hele huset, da hun den 16. februar 1851 føder en søn. Men nedkomsten sker i stuen til gaden, og vi skulle gætte meget galt, hvis ikke doktor Mansa har bistået ved den glædelige begivenhed, og sammen er vel far og søn gået op på 1. sal, som familien Deichmann havde taget i besiddelse og vel at mærke i hele dens udstrækning, så der har været plads nok til den barnløse familie og deres trofaste og muntre Hanne.

Men Deichmann havde jo også mange gæster, og da kancelliråden dør i 1853, fortsætter fru Deichmann sine musikaftener i den store femfagssal ud til gaden, der har ligget oplyst i de mørke vinteraftener.

Nedenunder har det været mere beskedent. Nogen videre selskabelighed førte de unge vel ikke endnu. Det var mest familien Bagge, der kom for at se til den lille Jacob, og når Hegel ventede dem, bad han gerne bogladens personale om at komme, og som en af de ansatte fortæller, „så var der arrangeret spillepartier for de lidt ældre i salen, som med sine røde tapeter og hvidlakerede paneler og døre tog sig meget festlig ud, og vi unge legede gerne ordsprogsleg.“ Livet i det Deichmannske hjem har trods alt smittet af på Hegel, men ikke underligt, for der var næppe en dag, hvor han ikke aflagde visit hos familien på 1. sal, og han vedblev dermed, så længe damerne levede. Ikke uden stolthed har han taget Jacob på armen, Hanne har sunget for ham, og hun har gemt sig bag gardinerne og gjort alt det, som får ethvert barn til at hvine af henrykkelse.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

To typiske atelierbilleder af Frederik V. Hegel og hans Elisabeth. Blandt kendere hedder det visitkortsfotografier. Den unge Frederik Hegel har iført sig sin diplomatfrakke, og formentlig stammer fotografierne fra 60'erne, hvor han stod som chef for landets førende forlag.

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

Meget tyder på, at de to billeder er optaget samtidig – men aldersforskellen mellem de to ægtefæller er mærkbar. Elisabeth var seks år ældre end Frederik, og mens han altid bevarede sin ungdommelige skikkelse, blev hun fyldigere med årene. Hendes kinder var runde og trækkene bløde og milde.

Men lad os lytte til Jacobs kone, Julie, der har fortalt sine børn om livet i stuerne. Hun har dog trods alt set det med sine egne øjne, og hun har skrevet det ned med glæde, ikke alene for de tre, men også for os, for hvem livet i huset i dag er så helt anderledes.

Hos Fru Deichmann har jeg ikke kommet, før jeg blev voksen; men jeg har hørt Beskrivelsen af hendes store Aftenselskaber, som hun holdt i tidligere Tid, da hendes Svigerinde Frøken Hanne Deichmann endnu levede og boede hos hende. De boede paa første Sal i Klareboderne oven over Bogladen. Det var en stor og meget herskabelig Leilighed med fem Værelser en suite til Gaden. Der blev saa musiceret i Spisestuen ind til Gaarden, hvor Klaveret stod; men samtidig var der i en fem Fags Sal til Gaden arrangeret 8 spilleborde i to Rækker, og saa ivrige var de Spillende, at de, naar Souper'en serveredes, ikke kunde forlade Spillet, men der blev sat to smaa Supplementsborde med to Kuverter ved hvert Spillebord, at de dog ikke helt skulde mangle de materielle Nydelser.

Møblementet i denne Sal var hvidlakeret og forgyldt med rødt Silkebetræk og Gardiner. Det blev ved hendes Død foræret til Diakonisse Stiftelsen til Brug ved Kongebesøg og lignende høitidelige Leiligheder.

Fru Deichmann var en alvorlig og myndig Dame, som nok kunde sætte sine Omgivelser paa Plads. Derimod var hendes Svigerinde en usædvanlig mild og elskelig lille Dame. Hun laante undertiden den lille Jacob op til sig, og hun var da fuld af Historier og Løier for at more ham. Saadan gik hun undertiden Tour med ham inde i den store Sal, hun gik saa op og ned af Gulvet med ham og sang. Blandt andre Sange husker han tydeligst „Ikke mer med

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

de kjærlige Sukke, har Du Lov at bestorme de Smukke“, og Resultatet blev, at han altid mindes hende med stor Hengivenhed.

Der var saa meget Tradition i det Deichmann'ske Hus, at det altid kommer til at staa i en egen Glans for Jeres Faer. Det var ikke som i disse forløbne Tider med skiftende Tjenestefolk. Der var Hustugt og Orden, som kom til at afføde gjensidig Respekt. I mange Aar var hele Personalet en Kokkepige Ane, som ikke var meget opfindsom, det var med meget faa Variationer næsten altid det samme, Kjødsuppe med Kjødboller, Østers eller en Fiskeret, røget Oxetunge og røget Lax med grønne Ærter og en anden Gemyse, Steg og en Dessert; men det var saa extra godt, som det overhovedet kunne tænkes. Dertil forskjellige Vine og altid Champagne, som Fru D. satte megen Pris paa. Naar den var skjænket, tog hun uvægerligt sit Glas og sagde, „og saa drikker jeg alle mine gode Venners Skaal“.

Saa var der i mange Aar et gammelt Faktotum af en Kudsk, som hed Peter. Han kjørte ikke alene de to velnærede, sindige Heste, men det ganske Hus. Hvad Peter i sin uransagelige Visdom havde besluttet, saadan blev det. Han var Enkemand, men havde i mange Aar sin Datter Sofie der i Huset som Stuepige.

Men flere end disse tre Folk var der ikke, og dog gik alt efter en Snor.

Inden Ombygningen var Stald og Vognremiser samt alle andre Udenomsbequemmeligheder der i Gaarden meget tarvelige. Der var ogsaa et lukket Rum til Staldgjødningen og andet Affald, som afgav et lunt, men ikke meget sanitært Opholdssted om Dagen for Hønsene. Fru D. holdt nemlig Høns, og hvad der vist ikke var saa almindeligt dengang, hun holdt en lille, fin racerens Hønsbestand. Det

var saa en fast Regel, at der paa hendes Fødselsdag blev overrakt hende en stor Bakke med en Pyramide store deilige Æg som Present fra Hønsene.

Gaardene spillede i gamle Dage en langt større Rolle end nu for Tiden, hvor alt kommer færdigt ind i Husene, eller Tingene bliver sendt ud for at blive ordnede. Der blev Møblerne bragt ned og bankede ved Rengjøringerne. Sengeklædene blev stillet op og Sengeklæderne soledede og bankede, og om Sommeren blev det for Vinteren indkjøbte Brænde stablet op der, Savskjærerne kom, savede og huggede det.

Og fru Deichmann blev gammel. I vinteren 1876 skriver Hegel til Bjørnson: „Min elskede gamle velgørerinde fru Deichmann, der nu snart er 86, er sund og rask, og hende besøger jeg næsten daglig.“ Hegel har slidt trappen til 1. sal, hvor den gamle dame nu sad alene. Og dog – alene var hun vel sjældent. Fuldmægtig Cruse fra Nationalbanken aflagde hende en daglig morgenvisit, og efter Hannes død havde hun bedt Deichmanns søsterdatter frøken Spreckelsen om at flytte ind til sig i den store lejlighed. Der var jo også plads nok, og flere gange om ugen kom doktor Mansa for at høre til damernes helbred.

Men forlaget kræver sin plads, og Hegel har byggeplaner. Man må næsten håbe, at kusken Peter var død, da murerne begynder at rive hans stald ned. Der var foderrum, høløft og selekammer og fire båse til fruens heste og en vognremise med to porte til både åben og lukket landauer. Og gulvet var belagt med brosten, som altid har været spulet rene. Peter trak de brune ud i gården og striglede dem i solen, og når fruene skulle køre til Lyngby, smurte han det blanke seletøj med sværte på de høje bukke, som

altid stod ude i gården. Dog var det ikke de samme, som dynerne blev luftet over. Der var orden i fru Deichmanns hus.

Men kancelliråden skal bruge huset til sin forretning, og da Vajsenhuset, der stødte op til vores baghus, skulle flytte ud på Nørrebro, øjnede han chancen til den helt store udvidelse. Han har sikkert omtalt det for den gamle dame, men hensynsfuld som han var, havde han nok helst ventet med at begynde på byggeriet, til hun havde lukket sine øjne. Han underhandler med arkitekt Henrik Hagemann, der viser ham tegningerne til et nyt baghus og sidehus, der skulle afløse det gamle og stalden med de to brune heste, som efterhånden var blevet alt for tykke, fordi de kom så sjældent ud.

Hvad fru Deichmann har følt, da de begyndte at nedbryde hendes fars gård, er vel ikke let at vide, men hun og frøken Spreckelsen har rykket hen til vinduet for at følge arbejdet, og det har glædet hende, da Hegel har fortalt, at det var hans agt at sætte en kopi af Dajons medaljon af hendes far på den stilrene bygning. Og fru Deichmann så huset færdigt, og hun har nikket veltilfreds over til sin far med de bløde, runde træk. Men så kan den gamle dame også roligt afslutte sit jordiske liv. Den 1. september 1877 døde hun 87 år gammel. Og da Hegel skriver til Bjørnson, kalder han hende „det ædleste og elskeligste menneske, jeg har kendt“.

Et vældigt spand af år. Som lille pige løb hun rundt i faderens nyerhvervede gård, og som gammel så hun den midaldrende kancelliråd tage et helt nyt hus i besiddelse. Ikke underligt at der for hendes betydelige formue blev oprettet et legat, som skulle bære hendes og mandens navn. Men det var ikke det første legat, hun havde stiftet. Da

forlaget fyldte 100 år, oprettede hun et mindre, der skulle bære faderens navn. En rig dame der aldrig havde nægtet sig noget, men som trods velstand med en egen barnlig glæde inkasserede et beskedent honorar, når hun hjalp sin mand med at gennemlæse og oversætte noveller til hans „bibliotek for morskabslæsning“.

Skade at hun aldrig blev malet med sin hvide kyse og sit sorte atlaskes slag. Hun havde været en værdig model for guldalderens malere.

Da huset, som vi i dag kalder medaljonbygningen, står færdigt, flytter Hegel ind, og han overdrager bogladen til sine gamle medhjælpere Daniel Lehmann og Carl Stage, mens han selv indretter sig i sit nye hus. Vi aner, hvordan der har set ud, og vi fornemmer tydeligt den højtidelige stemning, ja, selv redaktøren af „Illustreret Tidende“, Martin Galschiødt, sænker stemmen i lutter ærbødighed, da han efter etatsrådets død skriver om ham i sit blad.

Den i al sin Simpelhed stilfulde Bygning, som Hegel lod opføre i Aaret 1875, dominerer Gaarden, og traadte man over dens Tærskel ind i det smukke, store, kunstnerisk udsmykkede Rum, der mere minder om en Bibliotekssal end om en Boglade, følte man endnu stærkere, at her raadede en ejendommelig Ordenens Aand. Ikke et Støvgran paa Bord eller Hylde, ikke en Lineal eller Bog uden paa sin Plads. Hvor travlt der end kunde være i den store Forretning, gik alt saa lydløst og stille, hver Mand passede sin Dont, og alt blev besørget akkurat og hurtig. Men inde i det lille Værelse til højre sad Manden selv, i hvis sikre Haand alle Traadene fra det store Apparat samledes, og der var Ordenen om muligt endnu mere minutøs; ingen

I 1876 lod Frederik V. Hegel stalden rive ned. Hans virksomhed voksede og han lod arkitekt Henrik Hagemann opføre en ny bygning ude i gården, den såkaldte medaljonbygning. Det senklassicistiske hus falder godt ind i komplekset, og pietetsfuldt sætter bygherren Søren Gyldendals medaljon på den gule mur. Selv havde Hegel sig et lille kontor i bagbygningen, der i mange år tjente som trykkerihal. Nu bruges hallen som udstillingslokale for skolebøger, glober, kranier, skeletter m.m.

Breve eller Papirer flydende over Skrivebordet, hver lille Ting paa sin Plads og alt lige saa sirligt som selve Haandskriften i det Brev, han just var i Færd med at skrive. Hvor travlt han end havde, modtoges man dog altid med det samme elskværdige Smil, og altid blev der Tid til at diskutere den Sag, man ville æske hans Mening om, eller til en Passiar, hvis man blot kom for at hilse paa ham.

Men vi er ikke i tvivl, for også Frants Henningsens lille billede, malet året efter Hegels død, overbeviser os om ordensmennesket og hædersmanden. Bordet er ryddeligt og blikket mildt. En mand man trygt kan henvende sig til, og som har følt den dybeste omsorg for sine medarbejdere og sine forfattere. Deres modgang og skuffelse var også hans.

I 1858 bliver Hegel alene. Han mister Elisabeth, som kun blev 47 år, og sidder tilbage med den 7-årige Jacob, som var deres eneste barn. Sammen med ham flytter han senere fra stuen op i fru Deichmanns store lejlighed på 1. sal og lejer stuen ud til skibsmægler Julius Goldschmidt, som nu bor bag tapetdøren i den lejlighed, som før var hans. Men det varer nu ikke så forfærdelig længe, inden forlaget også får brug for de stuer. Skibsmægleren må flytte, men bliver i huset og kommer til at bo på 2. sal, hvor kammerråd F.J.C. Bøving senere fik sin lejlighed. Det vil sige, først boede kammerråden i baghuset, men da det bliver revet ned avancerer han til forhuset. I mellemtiden har kongen også udnævnt ham til etatsråd, og en etatsråd bor ikke i et baghus, så året efter Hegels død finder vi etatsrådinden som enke på 2. sal. Men skibsmægleren og kammerråden er nyankomne i vores hus. De flytter ind i de lejligheder, som

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

tidligere har været beboet af justitsråd T. A. Flensborg og af kancelliråd Ludwig Reimer, der dog ikke alt for længe får lov til at bo så nær ved sin arbejdsplads derovre på posthuset, for allerede i 1869 sidder konen tilbage som enke, men støttet af sin søn, den unge arkitekt Fritz Reimer.

Kun i kælderen er der stadig liv. Værtshusholder Tybjerg betaler sin husleje til hr. Hegel og må dele den rummelige kælder med mælkehandler Petersen, som sikkert har haft leverancerne til familierne i stuen og enkerne på 1. og 2. sal.

At følge vores hus i detaljer lader sig kun vanskeligt gøre. Vi, som færdes i det til daglig, ved, hvor meget der laves om i dets indre dengang som nu. Døre blev blændet og ovne kørt bort, og midlertidige skillerum blev sat op for at dele de alt for store stuer. Men stort set skete der ikke de gennemgribende ændringer. Dertil var Stoys hus alt for solidt. Ruminddelingen har i alt væsentligt holdt sig op igennem alle brandtaksationer, og de vigtigste rum mod gaden har alle modstået senere tiders vandalisme. De ulykker, der er sket, skyldes så afgjort vore forgængere.

Men jeg må indrømme, at trappen op gennem huset ofte har spillet mig et puds. En overgang troede jeg, at den var vendt, fordi en installatør, der skulle indlægge rindende vand i sidehuset, da latrintønderne blev fjernet, havde tegnet grundplanen af forhuset – men formentlig efter hukkommelsen – og tegnet trappen galt. I det hele taget har de to trapper i hver sin ende af huset voldt kvaler. Den østre, mod Pilestræde, er den fine. Den vestre reduceredes hurtigt, men langtfra til en køkkentrappe; dog til en opgang af mindre elegance, og efter de store ombygninger i vort århundrede forsvinder den helt. Men selv om den

hvide trappe i dag er et rum, som huset med rette kan være stolt af, er det dog tvivlsomt, om den altid har været forlenet med en så klassicistisk elegance. Vi har vanskeligt ved at forestille os skoledrengene på den trappe. Uden tvivl har de også benyttet den vestre, som altid har været mere ydmyg. Og dog, hvid som nu har den østre næppe været, så de sorte fingre på gelænderet har ikke været synlige. De gamle, der nidkært har skrevet om deres tid på Gyldendal, omtaler den som lysegrøn. Det er mere end sandsynligt, at den engang har været malet i en af disse kommunale lysegrønne farver, som vi endnu kan møde på Kommunehospitalets gange eller i min barndoms klasseværelser. Kun ved vi med bestemthed, at træværket og væggene engang har været marmoreret, og den slags lader sig ikke gøre i lyse toner. Panelerne har uden tvivl en overgang været mørke og måske malet i stærke farver. I dag er dørene hvide. Det har de heller ikke altid været. Ådring bliver moderne, og da huset oliemalet i en lys grå tone omkring 1850, kontrasterer trappen til de lyse omgivelser.

Vi har før beklaget, at alle ydre sirater er forsvundet. Kun lofterne er tilbage, skønt også enkelte helt er forsvundet. Grevinde Danneskiold Samsøes femfags sal mod gaden har uden tvivl haft et af Støys lofter, hvor båndornamenterne har bundet sig i sirlige sløjfer i hjørnerne, og det lille kabinet mod gården blev en overgang reduceret til et gennemgangsrum, der førte over til arkitekt Hagemanns nye sidebygning, og den karnap, der som en stærekasse blev klistret uden på huset, slog den lille kabinetstue ud af facon. Hvad hjælper det så, at dørene ind til sidehuset for længst er blændet. Men dobbeltdørene med de blanke dørgreb ind i husets længde har næppe været de eneste. Vi hører om en dør fra reposen, der har gået på tværs ind i huset. Måske

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

Vist har de haft det hyggeligt. Bolette har vel nok været den toneangivende. Hun var datter af agenten og hun sad på gården som den rige enke, men rundhåndet lagde hun fremtiden i de yngres hænder. Her sidder hun med frk. Spreckelsen og den trofaste fuldmægtig Cruse, der nidkært tog sig af fruens rige midler. Forarbejde til maleri af Otto Bache.

har det været en tapetdør, men den har været praktisk, da bogladen endnu holdt til i stuen med opgang fra porten. Men dobbeltdøre hørte sig til. Navnlige var de praktiske ud til trappen. Kisterne med de afdøde skulle jo ud med manér.

I midten af forrige århundrede sker der nogle opsigtsvækkende moderniseringer i vores hus. Deichmann har

næppe uden ængstelse for liv og lemmer ladet indlægge gas. Det er et fremskridt, som uden tvivl har været diskuteret mellem Bolette og Jacob, og det skal nok have været dyrt, for huset var jo stort. Ikke uden ængstelse har tyendet sat en tændstik til vægeflammen i ovnen, og de har sikkert været taknemmelige for, at belysningen endnu var de levende lys og petroleumlampen på fru Deichmanns bord. Otto Bache har malet hende med strikkepindene i de urolige hænder. Fuldmægtig Cruse læser op, og frøken Spreckelsen broderer. Men lampen er på bordet, og den oser ikke. Det sørger den lille Spreckelsen for. Men til daglig er lampen borte. Den stod ude i gangen, og vægen pudses af den trofaste Ane. Det var kun i loftet, der var gaslys, og den blå flamme i de mælkehvide glaskugler skar så ubehageligt i de gamles øjne.

Men bordet var et af de gode. Man kunne roligt sætte sig til rette. En polstret ring af tæppestof lå som en pølle rundt om pladens bærende søjle, så selskabet har befundet sig godt med knapstøvlerne på brysseleren. Også Hegel har sat sig i hjørnesofaen med fodderne på puden, når han kom på sit daglige besøg, og når de tav stille, har konsoluret med Thorvaldsens biskuitfigur på toppen tikket bag deres tavse rygge. Mon doktor Mansa har spillet på det opretstående i baggrunden som anes både på Otto Baches billede og på det samtidige fotografi?

Som forgængerne blev også Hegel en rig mand. En grand-seigneur som førte stort hus for sine forfattere. Da konen døde, overtog svigerdatteren Julie, der ligesom Elisabeth var født Bagge og datter af hans bedste ven fra ungdommen Svend Henrik Bagge, med øvet hånd de repræsentative pligter.

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

Måske fordi han ofte følte, at han i sin ungdom havde manglet noget, udviklede han i sin manddom en stærk familiefølelse. Det var, som om det var én familie, som nu var samlet under ét tag, og hans glæde var stor, da de unge mennesker lagde deres børn i hans gamle arme.

Men selv om han var et hjemmemenneske, der elskede freden i sine stuer efter dagens arbejde, måtte han dog ofte åbne sit hjem for de mange mennesker, der så op til ham som deres ven og faderlige velgører. Ligesom både Gylden-dal og Deichmann holdt han sig en udsøgt vinkælder, dog mest til glæde for sine venner. Fra vinhandler C. Dreyer i Helsingør køber han en kvart pibe sherry af den bedste, men hav tålmodighed, hr. justitsråd, og lad den falde til ro. drik den ikke de første ti-tolv dage „på det at vinen er blevet rystet“. Og vinhandler Jürgensen afleverer et oksehoved bordeaux i gården til „ligelig fordeling mellem hr. kancelli-råd Hegel og fru Deichmann“. Men også de søde sager har fundet afsætning til vor Hegel og har vakt glæde hos hans gæster og børnebørn. Fra Bordeaux kom der andet end vin. Blommer og kandiserede frugter i små nette trækasser er blevet båret op i fadeburet, og kontoret betaler 32 rigsdaler og 15 skilling til F. V. Hyllested og Compagnie for told og fragt.

Hegel har lært noget af sine forgængere. Som hos Deichmanns slås spillebordene op og lysene tændes, og når gæsterne er placeret ved de blanke mahogniborde, trækker værten sig tilbage. Med sin sirlige håndskrift skriver han kladderne til morgendagens breve og hører kun svagt, hvordan de melder tre spar derinde i stuen med de fine røde møbler.

De lykkeligste dage henlevede han nok på sit elskede Skovgård ved Ordrup Krat. Han havde købt det i 1880 af

skolemanden Gotfred Rodes enke, en datter af Orla Lehmann, og huset, der i sin tid havde tilhørt storkøbmanden Hans Puggaard, havde altid været samlingssted for kunstnerne, og det er, som om stedet atter vågner op, da Hegel flytter ind. Navnlig var nordmændene begejstret for den danske natur, der var så helt anderledes end de barske fjelde, og når Bjørnson med sin familie slog sig ned på Skovgård, rykkede Kielland ind i Klareboderne. „Vi bor allerede på Skovgård, og grunden til, at vi er flyttet så tidligt herud, er den, at vi har lovet digteren Kielland med familie vor lejlighed i byen i tre-fire uger fra flyttedag.“ Jo, vist var Hegel sine venners ven. Værsgo, flyt bare ind, hr. Kielland, så tager jeg på landet, selv om det er lidt tidligt og måske også lidt koldt.

I 1884 sætter Hegel sig i Krøyers atelier. Måske er det svi-gerdatteren Julies påfund, for det var samme år hun poserer foran hans staffeli i ridedragt. Nej, ikke i bukser. Den unge frue red naturligvis som dame og skjulte sine ben med de lange, sorte skørter. På kommoden ligger hendes høje silkehat og hendes sølvbeslåede pisk, som Jacob havde købt hos Dahlmann, og det tørklæde, som hun bandt omkring den blankpudsede cylinder. Fruen kan godt stige til hest og sammen med Jacob – med let mindelse om Frederik VIII – lade sig male på Eremitagesletten af Otto Bache i den bedste godsejermanér. Vi er i et rigt miljø, og det er vor gamle Hegels skyld. De to unge har al mulig grund til taknemmelighed.

En beskeden og stilfærdig mand har sat sig til rette og har talt med Krøyer om fælles venner. De har talt om Drachmann og kunstnerne på Skagen. Måske har de også talt om herrerne på Børsen. Det er, som om det er en af de

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

Klogskab og mildhed præger Kroyers billede af Frederik V. Hegel. Han hører ikke rigtig til på børsbilledet, selv om Brandes sammenlignede ham med Tietgen. Beskeden som han var, havde han stillet sig i grosserernes bageste række. Det var kun hans enestående menneskelige fortjenester der – måske mod hans ønske – bragte ham frem i forreste række.

ledende finansmænd, der er trådt ud af grosserernes rækker. Den høje hat ligger uden for billedrammen. Nu vil han blot være lidt alene. Hvordan var det? Sammenlignede Georg Brandes ham ikke med Tietgen? „Han havde i sin kraftigste alder en Tietgens forvovenhed uden dog nogen sinde som denne at føle grunden svigte under sine fødder.“

Det er hævet over al tvivl, at Hegel besad fremragende egenskaber som forretningsmand. Men den slags gør det næppe alene. Mon ikke nøglen til hans enorme fremgang lå gemt i hans personlige egenskaber? Selv om han nu og da kunne tage kraftigt til genmæle, når et eller andet ikke passede ham, ja, ligefrem udøve censur, respekterede de hans synspunkter, og selv de mest frisindede som Edvard Brandes og Amalie Skram måtte bøje sig for ham. Gik de end deres egne veje, var det ham mest magtpåliggende, at hans venskab med forfatterne aldrig blev sat over styr. Da han kort efter sin 70 års dag døde i sit soveværelse i vores hus, sørgede hans venner i Danmark og Norge. Han havde givet forfatterne trygge kår, og de vidste, at de aldrig gik forgæves til ham. Dagen efter skriver Georg Brandes i Politiken:

*Med en grundhæderlig Mands Sikkerhed og med en Diplomats Takt har han fyrretyve Aar igennem tumlet det vanskeligste Folkefærd i Verden, nordiske Forfattere, med deres pirrelige Forfængelighed og indbyrdes Had, deres tidt saa uværdige Holdningsløshed og tidt saa urimelige Pre-
tentioner. Hans Naturel var konciliant, han havde helst haft, at de alle var Venner. Da dette ikke kunde opnaas, manøvrerede han med Behændighed mellem Lejrene, betænkt på idetmindste ikke at gøre sig dem til Uvenner.*

Muligvis havde han under disse Forhold mere Over-

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

*bærenhed for den karakterløse Gemytlighed end Sans for den mandige Stolthed; dog er det ikke vist; thi han havde ikke altid mest Agtelse for dem, han viste størst og toleran-
test Imødekommen og der var noget i ham af en grand seigneur.*

I sine sidste tyve Leveaar var hans Forlag en Magt i vort Samfund, en almennyttig og ubestridt Magt.

Sådan skrev den mand, der tidligere havde angrebet ham så stærkt.

Nede i mødeværelset hænger Krøyers portræt af Hegel, og oppe i forværelset hænger Jacob, hans søn. Det burde være lige omvendt. Frederik hører til, hvor vi daglig kunne have ham for øje. Sandt at sige ligner de langt fra hinanden. Frederik var barn af sin tid, og Jacob den rige mands søn med livsnydelsen mejslet i de lidt store træk. Men ikke et ondt ord om Jacob og hans trivelige Julie. Sådan ser man ud, når man har sans for velstandens goder og er født med en guldske i munden. Nok var han rig, men han førte omhyggeligt regnskab med udgifterne. „En fattig kone: en krone“, „bukseknapper tolv øre“. Men Jacob var en god søn. „Betalt hårklipning for far, en krone og fyrre. En lysestage med skærm til far, fem kroner“. Lyset skulle jo nødig skære etatsråden i øjnene. Men hans regnskabsbøger viser også lidt om hans eget liv og ham selv. „En buket til min aller kæreste Julie, tre kroner. Givet min egen lille Julie for 1. kvartal 250 kroner“. Men så kommer det. „Foderpenge for „Aramin“. Petitgas for at afstryge Julies ridehat. To par hvide handsker. Beslag til „Soliman“. – Assurance for hestene. – Tre flasker champagne fra Hyllested. – Betalt slagtermester Arildsen for juli, august og september kr. 203,79. – Bran-

dreths piller og klorvand. Selters og øl og 200 cigarer fra Kjær og Sommerfeldt.“

Jacob har nok i højere grad demonstreret sin glæde over et liv i velstand end faderen, men gør det noget? Dog rigdommen tager næsten pusten fra familien Bjørnson og Kiel-land, som jævnlig kom på besøg, og overfloden drypper mistænksomhedens dråber i den lidt skeptiske Kielland: „Er det virkelig muligt at tjene så meget på de ord, jeg skriver?“ Da Jacob viser sit selekammer, der bugner af vel-smurt læder og nypudset sølv, svimler det for Caroline Bjørnson. „Godt det ikke er os, der skal pudse alt det her!“ „Jamen det er jo vort,“ siger Kielland ikke uden en vis stolthed. „Godt at se sine penge så godt givet ud,“ er hans veltilfredse kommentar, da dørene slås op til det bugnende bord. Jo, vist har nordmændene glædet sig til det årlige besøg hos deres forlægger.

Det skal nok have pint Jacob, at faderen rev stalden ned og erstattede den med det nye sidehus. Nu måtte han stige til hest i Lørups ridehus i Upsalagade i selskab med alle de andre københavnske grosserere, der lå på landet oppe langs Strandvejen, og som sejlede til deres kontorer i byen med hjuldampere, „Gefion“. Men han har redet på Eremitage-sletten med svogeren, den elegante August Bagge, der i 1903 bliver medejer af forlaget. Som hos en engelsk country gentleman, gift med Holga Wessel, datteren af Th. Wessel fra det nystiftede Magasin du Nord, befinder vi os i de rigeste kredse, og Bagge bor da også i storslåede omgivelser. Dronninggård ved Furesøen var en grandios ramme om et liv i luksus. Ridestalde og meute af glammende hunde og væddeløbsheste i Klampenborg og Rolls Royce i garagerne.

Jeg ved, hvad jeg taler om. Jeg kom der som dreng og

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

Ikke et ondt ord om Otto Bache, men han var en mester i den slags flotte billeder. Når det drejede sig om heste og aristokrati var han i sit es. Vel er det ikke greven til Frijsenborg – men alligevel. Det her er Jacob og Julie Hegel malet på Eremitagesletten i den bedste godsejermanér. En „country gentleman“ uden økonomiske bekymringer. Det ydre er i orden. Dog afstanden fra faderens beskedne fødehjem i Nødebo til det rige palæ i Amaliegade er mærkbar – og tankevækkende.

var ven med hans yngste søn, der døde, da han var tretten år. Han hed også Svend Henrik som farfaderen, og inde i stuen sad den gamle frøken Oluffa Bagge – Elisabeth Hegels niece.

I 1895 flytter Jacob og Julie fra Klareboderne til et palæ i Amaliegade. Jacob samler på våben og topografiske billeder og køber antikviteter hos Winkel og Magnussen, og Gudmund Hentze maler ham i en hjemmejakke af silke med en slipsenål af brillanter formet som en hestesko. Slægtens velstand har nået kulminationen. Men Jacob er træt, og Peter Nansen sætter sig i kontoret ved hans side, og Jacobs søn, den tredje Hegel, kaldet Frederik, bliver associé og kommer med opsigtsvækkende ideer og forslag til nyudgivelser og nymodens salgsmetoder. Men ingen siger rigtig unge Hegel imod. Han er jo femte led i den række af ejere, som altid har haft ret.

Gradvis tommer vores hus. Måske blev det for trangt for Jacob og Julie med deres tre børn og kunstsamlingerne, og der var ikke mere plads til „Aramin“ og „Soliman“, for stalden var der jo ikke mere. Kun pastor Schack fra Helligåndskirken og overretssagfører Svend Høgsbro bor oppe på 2. sal. Men ellers er der tomt i huset. Duften fra Peter Nansens cigaretter hænger på trappen, også længe efter han er gået. Men en dag flytter Schack, og lægen Petrus Beyer flytter ind som nabo til Høgsbro, der er blevet højesterets-sagfører og politiker. Og en dag gifter Petrus Beyer sig med den unge Ella David, søster til højesterets-sagføreren, der i en årrække sidder i vores bestyrelse. Ella er 33 år yngre end Petrus, men boligen er standsmæssig og udsøgt møbleret, for nogle af møblerne har Jacob ikke fået plads til i sit nye palæ i Amaliegade.

„EN MAGT I VORT SAMFUND“

Anden og tredje generation i familien Hegel. Vi er hos velhaverne – „upstairs“ – der hvor man kun har mærket livets blide medvind. Jacob Hegel kan med sindsro slappe af. Han har jo sin søn Frederik ved sin side. Hans gæstfrihed er hævet over enhver tvivl. En venlig mand med sans for livets goder, som han rundhåndet delte ud til sine venner, uden dog helt at glemme sig selv og sine.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Undertegnede Læge Petrus Beyer tilstår herved af Hr. Forlagsboghandler Jacob Hegel at have laant nedenanførte Inventariegjenstande, som paa Ejerens Forlangende skadesløst tilbageleveres, naar det maatte forlanges, og maa Gjenstandene ikke bortflyttes fra min Bolig i Hr. Hegels Ejendom Klareboderne Nr. 3.

2 Rokokko-Kommoder med Marmorplader og Nøgler

2 Mahogni Pillespejle med Konsolborde

1 4-Armet Glaslysekroner til Gas;

1 12-Armet Malm-Lysekrone

1 Oliemaleri i Ramme

(Søstykke af Holger Drachmann)

D. 1/2 1901.

Beyer.

Men længe får de nygifte ikke lov til at bo i Klareboderne. I 1903 får de alle deres opsigelse. Som i gamle Hegels tid kræver forlaget plads. Det gamle sidehus skal tømmes og bygges om, men kan det betale sig? Leuning Borch, husets arkitekt, går effektivt til værks. Han river Böhmes hus ned, flytter trappen og bygger det hus, der står der i dag.

Gradvis ændrer vores hus sig. Porten mod øst bygges om til ukendelighed og dekoreres med udskæringer i den bedste skønvirkestil, og inde i gården er det hele lavet om. De siger, at blomsterkummen er den kumme, hvor Peter vandede fru Deichmanns heste. Men de siger så meget. Kun i forhuset har vi stadig minder om Stoy, Søren Gyldendal, Deichmann og familien Hegel.

Så sætter jeg punktum. Jeg gør det ikke af tidnød, men kun fordi jeg ligesom ikke har mere at fortælle om vores hus. Den opgave, som jeg stillede mig selv, har jeg langtfra løst, men da den sidste lejer flytter fra huset og Ernst Bojesen kommer med sit Nordiske Forlag, bliver der ikke rigtig plads til fremmede i nr. 3.

Det, der før var fru Deichmanns kabinet, bliver til et kontor. Direktørerne sætter sig til rette under Stoys stuklofter i stuerne mod gaden, og flyttemænd bærer Jacob Hegels fine kommoder ned ad trappen. Det var dem, som den nygifte Petrus Beyer fik lov til at låne, fordi Hegel ikke selv havde plads henne i Amaliegade. Kun billederne af de gamle hænger der endnu, så vi, der til daglig færdes i huset, kan have vore forgængere for øje. Kun burde Frederik V. Hegel hænge i forværelset og ikke i mødesalen, hvor kun ganske få kan se ham. Det var trods alt ham, der var den væsentlige, og den mand som den besøgende først skulle få øje på.

I det ydre sker der måske ikke så meget. Om aftenen ligger det gråmalede hus uden liv i den smalle gade. Fru Deichmann er for længst gået til ro, og spillebordene er sat væk. Engang drak de punch og spillede whist i de stuer, og Frederik Hegel gik ind til sig selv, når hans gæster sad med kortene i hånden. „Kære Kielland, De skal være velkommen i Klareboderne,“ skrev han med sin sirlige håndskrift.

Lamperne er slukket, og sognepræsten fra Helligånds-

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

I 1896 indtrådte Peter Nansen som litterær direktør i Det Gyldendalske Forlag og fik derved i mange år indflydelse på forlagets udgivelser. Men forholdet til familien Hegel var dårligt, og da Nansen forlod Gyldendal i 1916, følte både „millionærfamilien“ og Nansen det som en lettelse. Men der var udvekslet skarpe breve mellem dem, inden den bitre flanør for sidste gang gik ned ad den hvide trappe.

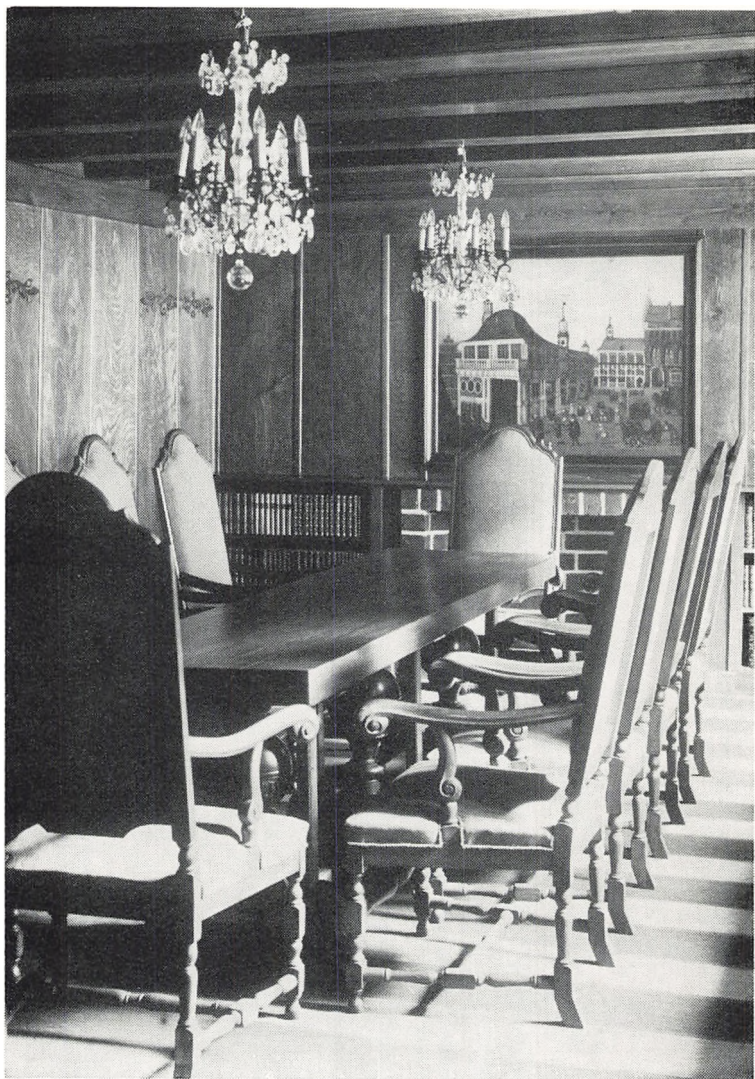
EFTERSKRIFT

kirken møder ikke mere den natteblege Peter Nansen på trappen, og højesteretssagføreren finder sig en herskabelig lejlighed i Vester Voldgade. Men selv om den har store vinduer og karnapper, bliver det aldrig det samme som i Klareboderne.

Alle, der kan huske de store dage, er borte. C.M. Hansen, som gamle Hegel hentede fra Vajsenhuset og som i næsten sønlig ærbødighed talte om etatsråden, tøflede altid rundt i de kontorer, der i hans tid var bolig for den første og store Hegel, og fuldmægtig Lyders talte om hovedtrappen, der i hans tid var grøn, og om det lille gelænder ved døren, som tømreren var så længe om at lave, og som derfor blev så helt urimelig dyrt. Men det var nødvendigt, fordi Julie Hegel efterhånden havde svært ved at klare de sidste trin ned til porten.

Måske er det småting. Men det får mig til at tænke på, at disse spredte træk af husets historie og dets beboere nok skulle være skrevet for længe siden, og vel også af mennesker, der har haft et nøjere kendskab til fortiden end jeg.

Det er ikke for at være ondsindet, men alligevel. Da alt det gode forsvandt, og huset blev bygget om til ukendelighed, må den unge Frederik Hegel alligevel have følt, at nu var det på tide at genskabe fortidens miljø og atmosfære. Højryggede barokstole, blyindsfattede ruder, en kamin af krydsfinér og tunge prismekroner. I dag er denne lidt falske kulisse omdannet til et mere nyttigt formål.

BRANDTAKSATION 1801*

1. En til alle Sider grundmuuret Hovedbygning, Gaulene i Taget undtagne, der er Blandingsmuur, 48 Alen 4 Tomer lang, inddelt i 15 Fag, $16\frac{1}{4}$ Al. dyb, 3 Etager høi, gebrokket heeltag, behængt med sorte glasserede Steen, hvori til Gaden er anbragt 7 halv-runde Tagvinduer, dækkede med - - -. I det gebrokkne Tag saavel til Gaden som til Gaarden et Overbyg af Muur- og Bindingsværk, 1 Alen høi og deri Vinduer. - Kielder under 11 Fag. - I Forsiden ere de 5 midterste Fag i et Forlæg, hvor der om alle Vinduerne i Samme ere Gevænder af Gibs. I Gesimsen til Gaden, som er af Træ, er Spærrehoveder anbragte. - Kjelderens, hvis Høide over Jorden er $2\frac{1}{4}$ Al., nærmest Gjennemfarten i 2 Fag en Stue, hvortil fra Gaden af 1 Kampe steens og 5 Trætrin er Nedgang, derover et Træskuur, hvilende paa Ditto Consoller, for Indgangen dobbelte glatte malede Dørre med indvendige Glas-Fyldings Ditto, Loftet Gibset, Gulvet lagt med Planker, for Vinduet udvendige Jernskaader. - I 2 Fag en Stue, hvortil fra forrige beskrevne af en enkelt Glas-Fyldings-Dør er Indgang, Loftet Gibset, Gulvet lagt med Planker, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel afpudsede, en enkelt Vindoven med Tromle og Rør, for Vinduerne udvendige Jernskaader. - I 2 Fag en Ditto Stue, Loftet Gibset, Gulvet lagt med Planker, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel afpudsede, en enkelt Vindovn med Tromle og Rør, for Vinduerne udvendige Jernskaader. - Der bag til Gaarden i 1 Fag et Kjøkken med aaben Skorsteen, hvorunder er Jernanker, Retterbænk, Hylder og Rækker, Loftet Gibset, hvide Vægge, Gulvet lagt deels

* Der foreligger to brandtaksationer før denne, men den fra 1801 er valgt, fordi den er den udførligste.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

med Muursteen paa Fladen, deels med Brosteen. – Dernæst i 3 Fag en Vasker Kjelder deri en aaben Skorsteen, hvorunder en Jernanker hvilende paa en Jernpille, ved Samme en indmuuret Kobberkjedel paa 2 Tønder, Steenvask, Loftet Gibset, hvide Vægge, Gulvet lagt med Muursteen paa Fladen. – I 2 Fag en Kjelder, hvorfra med malede Brædder er afdelt et Kammer, i Samme, hvorfra af 5 Trætrin er Opgang til Gjennemfarten og derfor en glat, malet Dør, er Loftet Gibset, hvide Vægge, Gulvet lagt med Muursten. – I 1 Fag en Forstue, hvortil fra Gaden af 1 Kampe steens og 4 Trætrin er Nedgang, derover 1 Træskuur, hvilende paa Ditto Consoller, for Indgangen en dobbelt beklædt Dør, Loftet gibset, hvide Vægge, brædde Gulv. I 2 Fag en Stue, hvor der i Skillerummet mod Forstuen er anbragt et Vindue af 4 Rudder, Loftet gibset, Væggene panelede og malede, en Bilæggerovn, for Vinduerne udvendige Jernskaader. – I 2 Fag en Ditto Stue, Loftet gibset, Gulvet lagt med Planker, Væggene overalt beklædte med malede Brædder, en enkelt Vindovn med Tromle og Rør, for Vinduerne udvendige Jernskaader. – Bag denne Stue 2de mørke Kamre, hvor der i Skillerummet mod Stuen er anbragt 2 enkelte Vinduer, hver af 6 Rudder, ru Loft, hvide Vægge, Gulvet lagt med Brosteen. – Dernæst bag den første Stue, hvor der i Skillerummet mod Samme er anbragt et Vindue af 16 Rudder i Blyrammer, et Kiøkken med aaben Skorsteen, Retterbænk, Hylder og Rækker, ru Loft, hvide Vægge, Gulvet lagt med Brosteen. – Bag Forstuen et Spise- og Pultekammer som tillige gaar ind over det halve af Porten, i Samme, hvor der i Skillerummet mod Forstuen er anbragt et Vindue af 16 Rudder i Blyrammer, er ru Loft, gulvet lagt med Brosteen. – Resten af Kjeldereren, hvortil fra Gjennemfarten af 6 Trætrin er Nedgang og derfor en glat malet Dør, er deels med Brædder, deels med Stakitter afdeelt i 4 Dele, der ere Brolagte, ru Lofter, Væggene afpudsede.

1ste Etage, hvis høide er 6 Al. samt Murens tykkelse, i Forlæget 28 Tommer og paa Resten 24 Tommer, i 2 Fag en Gjennemfart, derfor til Gaden dobbelte beklædte Porte og til Gaarden en

Ditto Stakitport, begge med behørig Beslag, Loftet gibset, hvide Vægge, Gulvet lagt med Brosteen. – Derover tvende Portkamre og en Gang, Lofterne gibside, hvide Vægge. – Dernæst til Gaden en Stue 3 Fag, hvortil fra Forstuen af en dobbelt Dør er Indgang, Loftet gibset og Ziiret med Qvadratur- og Stokkatur-Arbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, for Vinduerne indvendige Skaader. – I 3 Fag en Ditto Stue, hvortil fra forrige beskrevne af en dobbelt Dør er Indgang, Loftet gibset og Ziiret med Qvadratur- og Stokkatur-Arbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Lærred, i Landskaber malet, en 3 Etage Vindovn med Porcelains-Opsats, derunder støbte Jernfødder, for Vinduerne indvendige Skaader. – Derbag et lidet Garderobekammer, hvor Loftet er gibset, Væggene hvorom er Brystpaneel, betrukne med Lærred, i Løvværk malet. – Derbag til Gaarden i 2½ Fag en Forstue, hvortil fra Gjennemfarten af dobbelte beklædte Dørre er Indgang, samt af en Trappe paa 7 Trin med udskaaen Dokkegelænder og Haandgreb Opgang. – I bemeldte Forstue er en Hovedtrappe af 3 Løb med udskaaen Dokkegelænder og Haandgreb anlagt og opført, Loftet gibset, Underløbene panelede og malede, hvide Vægge, derom Brystpaneel, under Vinduerne ere 2 Skabe anbragte. Dernæst et Værelse, 2 Fag, hvortil fra Forstuen af en dobbelt Dør er Indgang, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, deri 2 dobbelte og 2 enkelte Skabe. – I 2 Fag til Gaden en Stue, Loftet gibset og Ziiret med Stokkatur Arbeide, Gulvet malet, Væggene foruden Bryst- og Pille-Paneel betrukne med Lærred som arabec er malet, en 3 Etage-Vindovn med Rør, for Vinduerne indvendige Skaader. – I 3 Fag en Ditto Stue, hvortil af 2 dobbelte Dørre er Indgang, Loftet gibset og Ziiret med Qvadratur og Stokkatur-Arbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Lærred, som arabec er malet, indfattet i Friser, derom forgyldte Lister, en 3 Etage-Vindovn med Rør, for Vinduerne indvendige Skaader. – Derbag til Gaarden i 2 Fag en Forstue, hvortil fra Gjennemfarten af 7 Trin med udskaaen

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Dokkegelænder og Haandgreb er Opgang, samt for Indgangen dobbelte beklædte Dørre, i samme er en Hovedtrappe af 3 Løb med udskaaen Dokkegelænder og udkjelede Haandgreb anlagt og opført, Loftet gibset, Underløbene panelede og malede, hvide Vægge, derom Brystpaneel. – I 2 Fag en Gjennemfart, hvorfor er til Gaden dobbelte beklædte Porte, hvori er en Laage, alt med behørig Beslag, Loftet gibset, hvide Vægge, Gulvet lagt med Muursteen paa Kandt. – Over denne Gjennemfart 2de Portkamre og 2de aparte Pultekamre, til Portkammerne er fra Forstuens 2den Repose Indgang, og til Pulterkammerne er fra den sidste beskrevne Stue Indgang. I disse ere Lofterne gibsede, hvide Vægge.

2den Etage, hvis høide er 6 Al. samt Muurens tykkelse, i Forlæget 28 Tomer og paa Resten 24 Tommer, til Gaden en Sahl 8 Fag hvortil af 4 dobbelte Dørre med Messinglaase er Indgang, Loftet gibset og Ziiret med Stokkatur-Arbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepanel, betruken med Lærred, i Løvværk malet, indfattet i Friser, derom forgyldte Lister. – I 2 Fag en Ditto Sahl, hvortil af en dobbelt Dør er Indgang, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel, der er Ziiret med forgyldte Lister, betrukne med Lærred som arabec er malet, en 3 Etage Vindovn med støbt Pyramide paa støbte Jernfodder. – I 3 Fag en Ditto Sahl, Loftet gibset og Ziiret med Quadratur-Arbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel, betrukne med Papiirstapeter hvorunder er Lærred, om Papiret Border, en 2-Etage Vindovn med Tromle og Rør paa støbte Jernfodder. – I 2 Fag en Ditto Sahl, Loftet gibset og Ziiret med Quadratur-Arbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Papiirs Tapeter, hvorunder er Lærred, en 3 Etage-Vindovn med støbt Pyramide. – Derbag til Gaarden et Værelse, Loftet gibset, under Vinduet Bryst- og Pillepaneel, Væggene, hvorom er fodpaneel, ere betrukne med Papiirs Tapeter, hvorunder er Lærred. – I 1 Fag en Forstue, hvor Trappen continuerer, Loftet gibset, Underløbene panelede og malede, hvide Vægge, derom Brystpaneel. – Dernæst i et dobbelt Fag 1 Værelse, hvortil af en

dobbelt Dør er Indgang, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, en 2 Etage Vindovn med Tromle og Rør. – I 1 Fag et Værelse, Loftet gibset, under Vinduet Bryst- og Pillepaneel, Væggene, hvorom er Fodpaneel, ere betrukne med malet Lærred, en 2 Etage Vindovn med støbt Pyramide, i dette Værelse, hvortil fra Forstuen af en dobbelt Dør er Indgang, er i Væggen anbragt et Skab. – I 2 Fag en Forstue, hvor Trappen continuerer, Loftet gibset, Underløbene paneelede og malede, hvide Vægge, derom Brystpanel, under Vinduerne ere 2 Skabe anbragte. Dernæst i 1 dobbelt Fag et Værelse, Loftet gibset og Ziiret med Stokkatur-Arbeide, i Midten en Blafong (Plafond?), Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Lærred, i Løvværk malet, en 2 Etage-Vindovn med Tromle og Rør, Kakkellovnspladsen beklædt med Hollandske Steen. – 3die Etage, hvis højde er $4\frac{1}{2}$ Al. samt Murens Tykkelse i Forlægget 22 Tommer, og paa Resten 18 Tomer, til Gaden en Sahl 8 Fag, hvortil af 2 dobbelte Dørre er Indgang, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Papiirs Tapeter, hvorunder er Lærred, en 2 Etage-Vindovn med Tromle og Rør. I 2 Fag en Ditto Sahl, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Lærred, som arabec er malet, en 2 Etage-Vindovn med Tromle og Rør. – I 3 (2?) Fag en Ditto Sahl, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Lærred, som arabec er malet, en 3 Etage Vindovn med Rør. – I 2 Fag en Ditto Sahl, Loftet gibset, under Vinduerne Bryst- og Pillepaneel, Væggene, hvorom er Fodpaneel, ere betrukne med Lærred og Løvværksmalet, en 2 Etage-Vindovn med Tromle og Rør. – Derbag til Gaarden i et dobbelt Fag et Værelse, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, en enkelt Vindovn med Tromle og Rør. – I 2 Fag en Forstue, hvor en beklædt Trappe er opført, Loftet og Underløbet beklædt og malet, hvide Vægge, derom Brystpanel. – Dernæst et Værelse 2 Fag, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, en enkelt Vindovn med Tromle og Rør, derunder

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Fliser. – I et dobbelt Fag et Kiøkken med aaben Skorsteen, i Fyrstedet, som er udlagt med Jernplader, en Comfur, Retterbænk, Trævask, Hylder og Rækker, Loftet gibset, hvide Vægge, brædde Gulv. Fra dette Kiøkken er med malede Brædder afdeelt et Spiise Kammer, deri Hylder. – I et Fag en Forstue, hvor Trappen continuerer, Loftet gibset, Underløbene panelede og malede, hvide Vægge, derom Brystpaneel. – Loftet under det gebroknede Tag er med 2de Muur- og Bindingsværks-Skillerumme, Resten Bræddeskillerumme, afdeelt i 9 Deelee, hvoraf de 2de under Taget ere beklædte, samt Loftterne i samme gibsedede, hvide Vægge, derom Fodpaneel, en enkelt Vindovn med Tromle og Rør. – Under Bjelkerne et Underslag med Stolper og Baand. – Fra disse Deelee ere tvende Opgange til det øverste Loft, som med Brædder er afdeelt i 3 Deelee, under Bjelkerne et Underslag med Stolper og Baand. – Fast Loft paa de øverste Mansard-Bjelker over den ene Deel. – I denne Bygning, foruden de beskrevne dobbelte Dørre, overalt enkelte fyldings Dørre, dels med indstukne Laase, Messingskilter og Greb, dels med Messing- og Hollandske Laase. – I Vinduerne overalt engelske Rammer med hvidt Glas. – Under Taget til Gaden en Trærende, der er belagt med Bly, derfra tvende nedgaaende Tromlerender af Blik. – Under Taget til Gaarden en Trærende, derfra 2de nedgaaende Tromlerender af Træ. Denne vel vedligeholdte Hovedbygning taxeres for . . . 16.300 Rdl.

2. Til venstre Side et til Hovedbygningen tilstødende grundmuret Sidehuus, der afdeler Gaarden, 28½ Al. lang, inddeelt i 10 Fag, 15¾ Al. dyb, 3 Etager høi. Heel Tag, deri 6 Tagvinduer. Kielder under hele Huuset, hvis Høide over Jorden er 2¼ Alen. I et Fag nærmest Hovedbygningen en gjennemgaaende Gang, hvortil fra den store Gaard af Trætrin er Nedgang og derover et Træskuur, hvori er dobbelte Dørre, i samme Gang, hvor Gulvet er lagt med Brosteen, er en simpel Trappe af 1 Løb med Haandgelænder anlagt og opført, under Trappen et Kammer, i Vindueskarmen mod den liden Gaard Jernstænger og for Vinduet

udvendige Jernskaader. – Dernæst til den store Gaard et Fadebord, Loftet gibset, hvide Vægge, Gulvet lagt med Muursteen paa Kandt, Retterbord med Skab under, Hylder og Rækker, i Vindueskarmene Jernstænger. – Derbag til den liden Gaard er Kjeldereren med Brædder afdeelt i 4 Deelee, ru Lofter, Væggene afpudsede, Gulvene lagte med Muursteen, til den ene Deel er fra Gaarden af 5 Kampesteens og Trætrin Nedgang, derover et Træskuur med Ditto Sidestykker. – Dernæst til samme Gaard i 1 Fag et Kammer, der er brolagt, ru Loft, Gulvet lagt med Brosteen. – Resten af Kjeldereren til den liden Gaard, hvortil af Trætrin er Nedgang, og derover skraa Lemme, er med Brædder og Stakitter afdeelt i 4 Dele, der ere brolagte, ru Lofter, Væggene afpudsede, i den ene Deel er anlagt Fundament til den oven over værende Skorsteen. Den øvrige Kjelder til den store Gaard, hvortil af 1 Kampesteens og 6 Trætrin er Nedgang og derover skraa Lemme, er med Muur- og Bindingsværks Skillerumme afdeelt i trede Deelee, der ere brolagte, ru Lofter, Væggene afpudsede, i Vindueskarmene Jernstænger. I denne Kjelder er Hovedskillerummet paa Huusets længde af Grundmuur, der tillige gaaer op igjennem alle Etagerne. – 1ste Etage, hvis Høide er 6 Al. samt Muurenes Tykkelse 1 Al., i 2 Fag et Værelse, hvortil fra den store Gaard af 3 Kampesteens Trin er Opgang, samt for Indgangen dobbelte Glas Dørre, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Papiirstapeter, hvorunder er Lærred, en 2 Etage Fyance* Ovn, for Vinduerne indvendige Skaader. Bag dette Værelse et mørk Kammer, hvortil af dobbelte Glas Dørre er Indgang, Loftet gibset, hvide Vægge. Bag dette Kammer et a parte Kamer, hvorfra med malede Brædder er afdeelt en Gang, Loftet gibset, hvide Vægge. Dernæst en Stue 3 Fag, Loftet gibset og Ziiret med Stokkaturarbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Lærred, i Border malet, en 2 Etage Fyance-Ovn, Kakkellovns-Pladsen marmoret. – I 2 Fag en Ditto Stue, hvortil af 2 dobbelte Dørre er Ind-

* „Fyance“ synes at være overstreget og erstattet af „Vind“.

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

gang, Loftet gibset og Ziiret med Quadratur-Arbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Papiirs Tapeter, hvorunder er Lærred, en 2 Etage Fyance-Ovn, Kakkelovns Pladsen marmoreret. – I 2 Fag en Ditto Stue, Loftet gibset, og Ziiret med Stokkatur-Arbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Papiirstapeter, hvorunder er Lærred, indfattet i Friser, derom malede Lister, en 2 Etage Vindovn med Tromle og Rør paa støbte Jernfodder. – I 1 Fag en Gang, hvor Trappen med simpel Haandgelænder continuerer, Loftet og Underløbene høvlede, hvide Vægge. – Derbag til den mindre Gaard paa 3 Fag en Stue, der tillige gaaer udi Hovedbygningen, Loftet gibset, i Midten et Cirkelslag, Ziiret med en Roset og en Krans af Egeblade. Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Papiirstapeter, hvorunder er Lærred, om Papiiret Border; i denne Stue, hvortil af 2 dobbelte Dørre er Indgang, er i en Nitsche anbragt en 2 Etage-Fyance-Ovn, Kakkelovns Pladsen marmoreret. – Bag denne Stue et lidet Garderobekammer. – I 1 Fag et Fadebord, Loftet gibset, hvide Vægge, derpaa Hylde, for Vinduet indvendige Skaader, i samme Kammer en muuret Nitsche. – I 2 Fag et Kjøkken med aaben Skorsteen, Kappen hvilende paa en Jernpille, i Fyrstedet Jernplader, Retterbænk med 4 Skabe under, Trævask, Hylde og Rækker, Loftet gibset, hvide Vægge, Gulvet lagt med Fliser. – I 1 Fag en Forstue, hvortil fra Gaarden af 3 Kampesteens Trin er Opgang samt for Indgangen en dobbelt glat malet Dør, i samme er en Trappe af 3 Løb med skaarne Gelænder og udjelede Haandgreb anlagt og opført, Loftet gibset, Underløbene panelede og malede, hvide Vægge, under Trappen et Kammer. – 2den Etage, hvis Høide er 6 Al. samt Muurenes Tykkelse 1 Alen, mod den store Gaard i 2 Fag en Sahl, Loftet gibset og Ziiret med Quadratur-Arbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, en 2 Etage-Vindovn med Tromle og Rør. – Derbag et mørk Kammer, hvortil af dobbelte Glas Dørre er Indgang, Loftet gibset, hvide Vægge. – Bag dette Kammer et a parte Ditto, hvorfra med malede Brædder er afdeelt en Gang, Loftet gibset, hvide

Vægge. – Dernæst en Sahl 3 Fag, Loftet gibset og Ziiret med Stokkatur-Arbeide, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, en 2 Etage-Vindovn med Tromle og Rør paa støbte Jernfødder. – I 4 Fag en Ditto Sahl, Loftet gibset og ziiret med Stokkatur-arbeide, under Vinduerne Brystpaneel, Væggene hvorom er Fodpaneel, ere betrukne med Papiirstapeter, hvorunder er Lærred, en 2 Etage-Vindovn med Tromle og Rør. – I 1 Fag en Forstue, hvor Trappen med simpelt haandgelænder continuerer, Loftet og underløbene høvlede, hvide Vægge. – Derbag til den mindre Gaard et Værelse 3 Fag, der tillige gaer ind i Hovedbygningen, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Papiirs-Tapeter, hvorunder er Lærred, om Papiret Border, i en Nitsche en 2 Etage Fyance-Ovn, og i Væggen et dobbelt Skab. – I 2 Fag et Kjøkken med aaben Skorsteen, i Fyrstedet 2 Comfurer, Retterbænk, Hylder, Loftet gibset, hvide Vægge, Brædde Gulv, i dette Kjøkken er af høvlede Brædder anbragt 2 faste, dobbelte Skabe. – I 1 Fag et Ditto Kjøkken, i Fyrstedet, som er udlagt med Jemplader, en muuret Comfurbank (?), deri 2 Comfurer, Retterbænk med Skab under, Trævask, Hylder og Rækker, hvide Vægge, Loftet gibset, Gulvet lagt med Fliser. – I 1 Fag en Forstue, hvor Trappen med udskaarne Gelænder og udkjelede Haandtag continuerer, Loftet gibset, Underløbene paneelede og malede, hvide Vægge. – 3die Etage, hvis Høide er $4\frac{1}{2}$ Al. samt Muurens Tykkelse 18 Tomer, til den mindre Gaard et Værelse 3 Fag, som tillige gaer ind i Hovedbygningen, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukket med malet Lærred, i en Nitsche en 2 Etage Fyance-Ovn, og i Væggen et dobbelt skab. – I 3 Fag et Kjøkken med aaben Skorsteen, hvorunder et Jemanker, i Fyrstedet og paa Sideme Jemplader, Retterbænk med Skab under, Trævask, Hylder og Rækker, Loftet gibset, hvide Vægge, Brædde Gulv. Fra dette Kjøkken er med malede Brædder afdeelt et Spisekammer, deri Hylder. – I 1 Fag en Forstue, hvor Trappen continuerer, Loftet gibset, Underløbene paneelede og malede, hvide Vægge. – Ud til den store Gaard i 2 Fag et Værelse, Loftet gib-

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

set, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Papiirs Tapeter, hvorunder er Lærred, en 2 Etage Vindovn med Tromle og Rør. – I 3 Fag et Ditto Værelse, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Papiirstapeter, hvorunder er Lærred, i en Nitsche en 2 Etage-Vindovn med Blikopsats. I 2 Fag et Ditto Værelse, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med Papiirstapeter, hvorunder er Lærred, en 2 Etage Vindovn med Tromle og Rør. – I 2 Fag et Ditto Værelse, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med maled Lærred, en 2 Etage-Vindovn med støbt Pyramide. – Derbag, hvortil af dobbelte Glasdørre er Indgang, et mørk Kammer, Loftet gibset, Væggene, hvorom er Brystpaneel, ere betrukne med malet Lærred. – Bag dette Kammer et a parte Ditto, hvorfra med malede Brædder er afdeelt en Gang, Loftet gibset, hvide Vægge. – I 1 Fag nærmest Hovedbygningen en Gang, hvor den simple Trappe med Haandgelænder continuerer, Loftet og Underløbene hævlede, hvide Vægge. – Loftet derover er deels med Muur- og Bindingsværk, deels med Brædder afdeelt i 6 Deelee, hvoraf de 3 under Taget ere panelede, og Lofterne i samme gibsede, deri 2 enkelte Vindovne med Tromle og Rør. – Fast Loft paa Hanebjelkerne, som med Brædder er afdeelt i 2de Deelee. – I denne Bygning enkelte fyldings Dørre med indstukne Laase, Messingskilter og Greb. – I Vinduerne Engelske Rammer og hvidt Glas. Under Taget til begge Sider ere Trærønder med nedgaaende Tromle Ditto. – Fra Vaskerne en nedgaaende Tromlerende af Træ med Blytuder. – Denne vel vedligeholdte Bygning Taxeres for . . . . 8.500 Rdl.

3. I den liden Gaard et Baghus af Grundmuur til alle Sider, 11½ Al. lang, inddelt i 4 Fag, 7¾ Al. dyb, 3 Etager Høi, heelt Tag, behængt med sorte glasserede Steen, hvori er anbragt et Tagvindue. – Kjelder under hele Huuset, hvis Høide over Jorden er 1 Al. 6 Tomer, ellers er same, hvortil fra Gaarden af 1 Kampesteens og 3 Trætrin er Nedgang og derover skraa Lemme, i eet, og brolagt, i samme er anlagt Fundament til en Skorsteen.

BRANDTAKSATION 1801

– 1ste Etage, hvis Høide er 6 Al. samt Murens Tykkelse 18 Tomer, i 2 Fag et Værelse, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, en 2 Etage-Vindovn med Tromle og Rør. – I Resten et Ditto Værelse, Loftet gibset, under Vinduerne Bryst- og Pillepaneel, Væggene, hvorom er Fodpaneel, ere betrukne med malet Lærred, en enkelt Vindovn med Tromle og Rør, i Væggen et dobbelt Skab, derfor Fyldingsdørre. – 2den Etage, hvis Høide er 6 Al. samt Murens Tykkelse 18 Tomer, i 2 Fag et Værelse, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, en enkelt Vindovn med Tromle og Rør. – I 2 Fag et Ditto Værelse, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, en enkelt Vindovn med Tromle og Rør. – 3die Etage, hvis Høide er 5½ Al. samt Murens Tykkelse 14 Tomer, i 2 Fag et Værelse, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, en 2 Etage-Vindovn med støbt Pyramide. – I 2 Fag et Ditto Værelse, Loftet gibset, Væggene foruden Bryst- og Pillepaneel betrukne med malet Lærred, en 2 Etage Vindovn med Tromle og Rør. – Loftet derover er med Brædder afdeelt i 3 Deele. – I denne Bygning enkelte Fyldings Dørre med indstukne Laase. – I Vinduerne Engelske Rammer med hvidt Glas. Under Taget en Trærende. Dette vel vedligeholdte Baghuus Taxeres for
1.850 Rdl.

4. I bemeldte Gaard et grundmuuret teglhængt Locum af 3 Sæder, med muuret Kiste i Jorden, derover Hønsheuus, hvor der i Muuren er anbragt 3 runde Vinduer. – En Portion Vand med Opstander og Jernpumperedskab. Dette benævnte Taxeres for
200 Rdl.

5. I den store Gaard til høire Side en Sidebygning, hvis Forside, saavidt den viser sig til Gaarden, er af Grundmuur, Resten Muur- og Bindingsværk, 27 Alen lang, inddelt til Gaarden i 5 Fag. Resten gaaer bag det herefter beskrevne Baghuus, 10 Al. 9

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

Tomer dyb, 2 Etagers Høi, med en Quist over 1 Fag, gebrokket Halv Tag, deri 4 Tagvinduer. – 1ste Etage, hvis Høide er 5 Al. samt Murenes Tykkelse 18 Tomer, er paa de 3de Fag indrettet til Vognremisse, hvortil af 3 dobbelte glatte malede Porte med behørig Beslag er Indgang, Loftet høvlet, under Bjelkerne et Underslag, hvide Vægge, Gulvet lagt med Brosteen. – Resten af Etagen, hvortil fra Gaarden af en glat Dør er Indgang, er indrettet til Stald for 8 Heste med behørig Spiltouger, Hækker og Krybber, samt Strøe (?) Ditto, og en fast Foder Kiste, Loftet høvlet, under Bjelkerne et Underslag, hvide Vægge, Gulvet lagt med Brosteen. – 2den Etage, hvis Høide er $3\frac{3}{4}$ Al. samt Murenes Tykkelse 14 Tomer, i 1 Fag en Gang, Loftet høvlet, under Bjelkerne et Underslag, hvide Vægge. – I 1 Fag et Værelse, hvor der i Skillerummet mod Gangen er anbragt et Vindue af 6 Rudder, Loftet gibset, hvide Vægge. – I 1 Fag et Ditto Værelse, Loftet gibset, under Vinduet Bryst- og Pillepaneel, Væggene, hvorom er Fodpaneel, ere betrukne med malet Lærred, Loftet gibset, hvide Vægge, en enkelt Vindovn med Tromle og Rør. – I 1 Fag et Ditto Værelse, Loftet gibset, hvide Vægge, en enkelt Vindovn med Tromle og Rør. – Resten af Etagen er med Stakitter afdeelt i 2 Deele, ru Lofter, hvide Vægge, i den ene Deel er en simpel Trappe med Haandgelænder anlagt og opført. – Bag de 4 beskrevne Værelser en Gang, ru Loft, hvide Vægge. – Det gebrokkne Tag er med Brædder og Stakitter afdeelt i 3 Deele, under Bjelkerne et Underslag med Stolper og Baand, paa samme Loft en Opstaaende Vind med behørig Toug og Træudlægger. – Fast Loft på Mansart-Bjelkerne som er i eet. – Fra Loftet nedgaaer et Høerør til Stalden. – I denne Bygning simple Dørre med Ditto Laase. – I Vinduerne Engelske Rammer med simpelt Glas. – Under Taget en Trærende. – Dette vel vedligeholdte Sidehuus Taxeres for . . . . . 2.150 Rdl.

6. I bemeldte Gaard et Baghuus, hvis hele Forside og den ene Gaul, samt Bagsiden paa 5 Alens Længde helt op igjennem er af Grundmuur, Resten Muur- og Bindingsværk, $18\frac{1}{2}$ Al. lang,

BRANDTAKSATION 1801

indeelt i 8 Fag, 6 Al. dyb, 2 Etager Høi, med en Quist over 1 Fag, gebrokket halv Tag. – 1ste Etage, hvis Høide er 5 Al. samt Murenes Tykkelse 14 Tomer, i 6 Fag, hvortil fra Gaarden af en glat Dør er Indgang, en Stald for 3 Heste, med behørig Spiiltouger, Hækker og Krybber, ru loft, Gulvet lagt med Brosteen. Fra denne Stald er med Brædder afdeelt et Hønsheus. – I Resten af Etagen, hvortil fra Gaarden af 2 glatte Dørre er Indgang, er anlagt et dobbelt Locum med muuret Mis- og Skarn-casse, samt af en Trappe paa 2 Løb Opgang til 2den Etage. – 2den Etage, hvis Høide er $3\frac{3}{4}$ Al. samt Murenes Tykkelse 14 Tomer, er med Muur- og Bindingsværks Skillerum afdeelt i 4 Deele, ru Lofter, hvide Vægge. – Det gebrokkne Tag er med Brædder afdeelt i 2 Dele. – Fast Loft paa Mansart-Bjelkerne, som er i eet. – I Vinduerne Engelske Rammer med simpelt Glas. – Under Taget en Trærende. – Imellem den grundmuurede Gaul af dette Baghuus og Bygningen som afdeeler Gaarden et malet Plankeværk, 3 Alen lang, 12 Al. høi, staaende paa et grundmuuret Fundament. – I samme Gaard en Portion Vand med Opstander og Jernpumperedskab, hvorom er en Beklædning af malede Brædder. – Dette vel vedligeholdte Baghuus med videre beskrevne taxeres for . . . . . 1.100 Rdl. Saa at denne Ejendom til Assurances Efterretning ialt taxeres for Summa . . . . . 30.100 Rdl.

LITTERATUR

- Bobé, Louis: Die Deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen ...
Kbh. 1925.
- Dolleris, Andreas: Den danske Provinsboghandels Historie.
Odense 1916.
- Frøland, Aleks.: Dansk boghandels historie 1482-1945. Kbh.
1974.
- Frøland, Aleks.: Vore forgængere. Kbh. 1968.
- Grieg, Harald: Kielland og de arge blodsugere. Oslo 1948.
- Hansen, C. M.: Fra min første Boghandlertid. Kbh. 1909.
- Hansen, C. M.: Fra mine senere Aar i Den Gyldendalske Bog-
handel. Kbh. 1911.
- Hansen, C. M.: Fra Gyldendalske Boghandel i svundne Dage.
Kbh. 1920.
- Hansen, C. M.: Forlæggeren Frederik V. Hegel. Kbh. 1939.
- Hegel, Frederik: Erindringer, I. Kbh. 1946.
- Krarup, Per: Søren Kierkegaard og Borgerdydskolen. Kbh.
1974.
- Lorenzen, Vilhelm: De danske Klosters Bygningshistorie, II.
1914.
- Lund, Holger: Borgerdydskolen i Kjøbenhavn 1787-1887. Kbh.
1887.
- Lybecker, J. L.: Erindringer fra mine Læreaar. 1918.
- Nielsen, L. C.: Frederik V. Hegel, I-II. Kbh. 1909.
- Nielsen, Lauritz: Gyldendal gennem 175 år. Kbh. 1945.
- Nygaard, Frederik: Efterslægtselskabet og Edvard Storm. Oden-
se 1886.
- Ramsing, H. U.: Københavnske Ejendomme 1377-1728, VIII.
1962.
- Ramsing, H. U.: Københavns Historie og Topografi i Middel-

LITTERATUR

alderen I–III. Kbh. 1940.

Rørdam, Holger F.: Københavnske Kirker og Klostre i Middelalderen. 1859–63.

Wroblewski, Otto B.: Ti Aar i C. A. Reitzels Boglade. Kbh. 1889.

UTRYKTE KILDER

Brandtaxationer 1736–1876. – Hof- og Stadsrettens skødeprotokoller 1722–24, 1728–31, 1754–55, 1771–73, 1786–89. Landsarkivet for Sjælland og Lolland-Falster.

Prioritetsvurderinger 1743–1906. – H. U. Ramsings kvarterbøger, Rosenborg kvarter. Københavns Stadsarkiv.

Det Gyldendalske arkiv. Det kgl. Bibliotek.

Abraham Støys ligvers. Oslo Universitetsbibliotek.

Illustrationerne i denne bog stammer, hvor intet andet er anført, fra Gyldendals billedarkiv. Dog er der følgende undtagelser:

15: Nationalmuseet

37: Privateje

41: Det kgl. Bibliotek

44–45: Københavns Stadsarkiv

69: Københavns Stadsarkiv

72–73: Kunsthistorisk laboratorium

74: Københavns Bymuseum

78–79: Landsarkivet for Sjælland og Lolland-Falster

103–105: Gyldendals arkiv, Det kgl. Bibliotek

113: Danmarks adels årbog, 1929

117: Kunstakademiets bibliotek, billedsamlingen

157: Medicinsk-historisk Museum

160–161: Det kgl. Bibliotek

171: Kunstakademiets bibliotek, billedsamlingen

179: Privateje

NAVNEREGISTER

- Abelsdatter, Sofie 21
Alfsen, Knud 22
Andersen, H. C. 86, 150
Anne Sofie 23, 61
Auzoni, Antonio 59, 111
- Bache, Otto 177, 172, 174,
179
Bagge, August 178
Bagge, Oluf Olufsen 154
Bagge, Oluffa 180
Bagge, Svend Henrik 158,
172, 180
Baggesen, Jens 127
Bang, F. L. 124
Bastholm, Christian 124
Becker, Johann Gottfried 124
Bendixen, Hans 106, 110
Bernstorff, Andreas Peter 68
Bernstorff, Johan Hartvig
Ernst 68
Bierringgaard, Laurids 92
Beyer, Ella, f. David 180
Beyer, Petrus 180, 182, 183
Bille, Eskild Pedersen 22
Bjørn, fhv. kammertjener 88
Bjørnson, Bjørnstjerne 164,
165, 174, 178
Bjørnson, Caroline 178
- Bjelke, Henrik 33, 36
Bjelke, Jens 33, 38
Bjelke, Jørgen 33, 34, 35, 36
Bjelke, Ove 33
Bojesen, Ernst 183
Borch, Leuning 108, 152, 182
Boye Hansen (s), Signe (salig)
47
Boye Junge, Johan Peter 26
Brahe, Peder 30
Brahe, Otte 30
Brandes, Edvard 176
Brandes, Georg 175, 176
Brenno, Carlo Enrico 59, 111
Brock, Axel Lavesen 14
Brock, Lave 22
Brockenhuus, Sofie 33
Brøgger, Søffner 28
Brøgger, Thorkild 28
Buchwaldt, Friedrich von 68
Böhme, Johann Christian 64,
65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 77,
80, 81, 82, 91, 115, 119, 182
Bøving, F. J. C. 168
- Cabott, Johan Hermann 46
Cabott, Paul 43
Cabott, Pierre 42, 43, 44, 54
Camrath, F. C. 128

NAVNEREGISTER

- Chardin, Jean-Baptiste 116, 117
 149, 151, 158, 162
- Christian II 18
- Christian IV 13, 16, 17, 28, 31, 32
- Christian V 23, 35
- Christian VI 59, 66, 67
- Christian VII 85
- Christine, dronning 13
- Clausen, glarmester 87
- Cortzen, konferensråd 18, 188
- Cruse, O. B., fuldmægtig 149, 164, 171, 172
- Dajon, Nicolai 124, 165
- Danneskiold Samsøe, Chr. Conrad Sophus 112
- Danneskiold Samsøe, Frederik Christian 112
- Danneskiold Samsøe, Louise 112, 113, 114, 115, 119, 170
- David, Joseph Nathan 122
- Deichmann, Bolette, f. Gyl-
 dendal 7, 127, 129, 130, 132, 141, 142, 143, 145, 147, 148, 149, 151, 155, 156, 158, 159, 162, 163, 164, 165, 171, 172, 183
- Deichmann, Jacob 7, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 138, 141, 142, 143, 144, 146, 149, 150, 151, 153, 154, 156, 158, 172, 173, 182
- Deichmann, Johanne (Han-
 ne) 141, 143, 145, 146, 148, 149, 151, 158, 162
- Dreyer, C. 173
- Eigtved, Nicolai 67
- Engelstoft, Laurids 141, 142
- Erichsen, Erich 102
- Ernst, Johan Conrad 66
- Ewald, Johs. 106
- Fabricius, Jens Christian 92
- Flensborg, Christian 87
- Flensborg, T. A. 169
- Frederik I 17, 18, 19
- Frederik III 21
- Frederik IV 23, 24, 49, 61
- Frederik VI 46
- Frederik VIII 174
- Friedrich Ernst af Branden-
 burg Culmbach 67
- Frydensberg, Mouritz 88
- Frøland, Aleks. 7, 154
- Galschiødt, Martin 166
- Gedde, Christian 74, 77, 83
- Gercken, David 67
- Gertner, J. V. 142
- Gersdorff, Magdalene Sibylle
 von 34
- Gersdorff, Sofie Amalie von
 37, 38
- Gochs, Albert van 18, 19, 20
- Gochs, Johanne van 20
- Goldschmidt, Julius 168
- Goldschmidt, Moscs Behrendt
 110, 122

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

- Grandjean, Bredo 7, 61
 Griffenfeld, Peder 27, 34, 35
 Gustav II Adolf 32
 Gyldendal, Bolette Cathrine,
 f. Kraft 97, 99, 100, 106,
 110, 121
 Gyldendal, Frederikke, f.
 Kraft 121, 123, 124, 125,
 126, 130, 131, 133, 134, 142
 Gyldendal, Jens 106, 122, 134
 Gyldendal, Jens Kraft 97,
 121, 131, 150
 Gyldendal, Søren 7, 10, 26,
 76, 77, 88, 89, 90, 91, 93, 94,
 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102,
 103, 105, 106, 110, 111, 112,
 115, 119, 120, 123, 124, 125,
 127, 149, 150, 167, 173, 182
 Gyldenløve, Ulrik Frederik
 36, 38
 Gyldenstjerne, Jytte 32
 Gyldenstjerne, slægten 22
 Gøye, Margrethe 30
 Gøye, Pernille 29, 30
 Gøye, slægten 30
- Hagemann, Henrik 165, 167
 Halager, Morten 96
 Halling, Jens 121
 Hans, kong 13
 Hansen, C. F. 75
 Hansen, C. M. 185
 Hegel, Elisabeth, f. Bagge
 155, 158, 159, 160, 161, 168,
 172
- Hegel, Frederik 180, 181
 Hegel, Frederik V. 7, 147,
 149, 151, 153, 157, 160, 161,
 164, 165, 167, 169, 172, 173,
 174, 175, 176, 183
 Hegel, Jacob Ferdinand 153,
 156
 Hegel, Jacob Deichmann 155,
 162, 168, 174, 177, 178, 179,
 180, 181, 182, 183
 Hegel, Julie, f. Bagge 162,
 172, 174, 177, 179, 180, 185
 Hennings, August von 68
 Henningsen, Frants 168
 Hentze, Gudmund 180
 Himmerich, Hans 49
 Holberg, Ludvig 13, 51, 52
 Hvidt, L. N. 137
 Hvidtfeldt, Arild 13
 Hyllested, F. V. 173
 Hütten, Nikolaj von 43, 53,
 54
 Højer, Andreas 49, 50
 Høyen, N. L. 148
- Jacobsen, Christian 144
 Jensen, C. A. 145, 146, 166
 Jensen, Peder 28
 Juel, baron 122
 Juel, Jens 98
 Juel, Niels 38
 Jørgensen, Thorvald 75
- Kanneworffske Forlag, Det 94
 Karl XII 24

NAVNEREGISTER

- Karl X Gustav 32
 Kielland, A. 174, 178, 183
 Kierkegaard, Søren Aabye 10,
 137, 138, 141
 Knuth, Adam Christoffer 40,
 41, 42, 44, 75
 Knuth, Adam Levin 39
 Knuth, Eggert Christoffer 38,
 39
 Knuth, slægten 39
 Krieger, Johan Cornelius 64,
 66, 80
 Krøyer, P. S. 174, 175, 177
 Krummedige, Henrik 21, 22,
 23, 27, 28
 Krummedige, Sofie 22
 Kruuse, Anne Marie 46
 Købke, Christen 146, 166
 Kaas, Johanne Henriette Va-
 lentine 114
- Lehmann, Orla 137, 174
 Langberg, Johanne Christine
 142
 Lehmann, Daniel 166
 Lehn, Abraham 55
 Lehn, Johan 43, 53, 54, 55
 Lerche, Cornelius 39
 Lerche, Søster 39, 40, 42
 Lessing, G. E. 86
 Limprecht, C. E. 90, 113
 Lundahl, Jens Jacob 130
 Lodde, Johan Barthold 102
 Lorck, Jørgen Heinrich 138
 Lykke, Frans 21
- Lykke, Henrik 21
 Lykke, Kai 21
 Lykke, slægten 22
 Lønborg, Hans Christian 67
- Mac Evoy, Christoffer 24, 25
 Magnusson, Arne 52
 Mansa, Frederik Vilhelm 148,
 150, 153, 154, 155, 156, 157,
 158, 159, 164, 172
 Mansa, H. F. 155, 158
 Mansa, Johan Ludwig 153
 Mendelssohn, Moses 86
 Mither, Henrik 20
 Molbech, Christian 142, 144,
 146, 148
 Mortensen, Jens 91
- Nansen, Peter 180, 184, 185
 Nielsdatter, Ane Kristine 153,
 154
 Nielsen, Hans 27, 28, 30
 Nielsen, L. C. 7, 133, 147
 Nielsen, Michael 134, 135,
 136, 137, 139, 140, 141
- Oehlschlager, Adam 127
 Osten, van der, oberst 87
 Oxe, Johan 20, 27, 28
 Oxe, Peder 20, 21, 27
 Oxe, slægten 22, 23
- Parsberg, Anne 30
 Parsberg, slægten 22
 Paulsen, Erik 91, 97, 98, 99,

MATR. NR. 8 - ROSENBORG KVT.

- 101, 124
 Petersen, Claus 80
 Petersen, Jens 28
 Peymann, Ernst 125
 Pilo, Carl Gustav 98, 124
 Plessen, Agate Lucie von 83
 Plessen, Victor Christian v.
 10, 77, 80, 82, 83, 88, 91,
 110
 Podebusk, slægten 22
 Poulsdatter, Margrethe 63,
 64, 65, 67, 70
 Preisler, Daniel 48, 51
 Puggaard, Hans 174

 Rach og Eegberg 77, 81, 106
 Rantzau, Daniel 29
 Rantzau, Detlev von 68
 Rantzau, Frederikke Eleonora
 68
 Rasmus, dr. phil., bibliotecarius 122
 Rasmussen, Clemen 130
 Reitzel, Benjamin 110
 Reitzel, C. A. 150
 Reitzel, handskemager 116
 Reimer, Fritz 169
 Reimer, Ludvig 169
 Reiser, Carl Frederik 51
 Reventlow, Christian Ditlev
 23, 24
 Reventlow, Conrad 22, 23,
 27
 Reventlow, slægten 22
 Rode, Gotfred 174

 Rodsteen, Christian 36
 Rodsteen, Jens 36, 37
 Rodsteen, Markor 35, 38, 39,
 75
 Rodsten, Sten 38
 Rosenkrantz, Mette 20, 30
 Rud, Anne 21, 22
 Rumohr, Ditlev Christian 86,
 87, 88

 Schack, Hans 34
 Schaffalitzki, major 80
 Schmidt, Hans Peder 110, 120
 Schrøder, Elisabeth 43, 53,
 55, 56
 Schrøder, Enevold 43
 Schuster, Gotfred 65
 Sehested, Axel 32
 Sehested, kammerherre 122
 Seidelin, etatsråd 88
 Sibbern, F. C. 142, 143, 146
 Sindelsen Brandt, Niels 53
 Skram, Amalie 176
 Sofie, enkedronning 28
 Sofie Amalie 21
 Sofie Magdalene 66, 82
 Spreckelsen 165, 171, 172
 Stage, Carl 166
 Stensen, Niels 27
 Storm, Edvard 202
 Stoy, Abraham 7, 53, 54, 55,
 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63,
 64, 65, 66, 67, 68, 69, 73, 75,
 82, 83, 86, 91, 106 111, 118,
 122, 169, 170, 182, 183

NAVNEREGISTER

- Struensee, J. F. 85
 Strube, Hans 48
 Sturmberg, brødrene 59

 Tauber, Johan Heinrich 92,
     93, 94, 100, 102, 121, 123,
     124
 Teckeler, Bolette 27
 Teckeler, Hans 27
 Thomasdatter, Maren 95, 96,
     122
 Thott, Tage Ottesen 31, 32
 Thott, Øllegård 32
 Thurah, Lauritz de 23, 77, 81
 Tietgen, C. F. 176
 Tode, Johan Clemens 100
 Topp, prokurator 88, 89, 121,
     131

 Ulfstand, Hak Holgersen 28,
     29
 Ulfstand, slægten 22
 Urne, Margrethe Lavesdatter
     38
 Urne, slægten 22

 Valkendorf, Christoffer 28
 van Wijck, Joh. 14, 15

 Wad, litteratus 122
 Wadum, justitsråd 129
 Wahl, Niels Auen 125, 126,
     130, 131, 132, 133, 151
 Weilbach, Frederik 56, 61, 77
 Wessel, Holga 178
 Wessel, Th. 178
 Wessely, Abraham 86
 Wessely, Behrend 85
 Wessely, Bernhardt 86
 Wessely, Hartwig 85
 Wessely, Joseph Bernhard
     84, 85, 86, 87, 88, 89, 91,
     93, 106
 Wessely, Joseph Moses 85, 86
 Wessely, Proba 86
 Willemoes, Peder 115
 Willstrup, Christian Christen-
     sen 102
 Winkel og Magnussen 180
 Winther, Christian 150
 Wøldike, Peder Rosenstand
     135

 Zeuthen, bogholder 87
 Zfchernack, kopist 110
 Zinn, Johann Ludvig 102

 Ørsted, Anders Sandøe 137

Clas
bedret:

Kiøb
mager
gade:

Ofter
gade:

Niæ
gade:

Niæ
stræde:

1. Christ. Tylf.
2. Christian Dohleri.
3. Nils Guld.
4. Carl Trojel.
5. Zacharias Knudsen & Co.
6. Philip Seldt Aker.
7. Jacob Schmidt.
8. P. A. Jørgensen, Bæver Gade.
9. Christian Clausen.
10. Commune, Aaie Ofter Dørtmann.
11. Jøse Apertlaug Nibel.
12. Sofus Hendrick Kær.
13. Doras Payer Johan Wilhelm Aaser de la garde.
14. Johan Peter Ecker.
15. Nils Ohlsen.
16. Jøse Aufsmussen.
17. Jøse Aufsmussen.
18. David Klemmingsgaard.
19. Lauritz Eklundt.
20. Kristoffer Fabricius.
21. Mathias Jørgen.
22. Anthoni Salling.
23. Christian Mølten.
24. Nils Strøm.
25. Nilsen Røster.
26. Christian Gjornæ.
27. Jøse Jørgen.
28. Hans Christian Jørgen.
29. Hans Christian Jørgen.
30. Johan Aker.
31. Johan Berg Schmidt.
32. Doras Knudsen & Co.
33. Frederik Jørgensen.
34. Oelme Knud Jøse Johannes Nibel.
35. Jøse Christian Jørgen.
36. Christian Hendrick Guld.
37. Hans Weideman.
38. Claus Jørgen.
39. Carl Frederik Kær.
40. Jacob Tylf.
41. Jacob Jørgen.
42. Peter Christian Jørgen.
43. Christian Jørgen.
44. Johan Jørgen Jørgen & Co.
45. Hans Hendrick Nibel.
46. Johan Frederik Aker.
47. Jørgen Jørgen.
48. Johan Nils Jørgen.
49. Nils Knud Jørgen.
50. Nils Knud Jørgen.
51. Nils Knud Jørgen.
52. Nils Knud Jørgen.
53. Nils Knud Jørgen.
54. Nils Knud Jørgen.
55. Nils Knud Jørgen.
56. Nils Knud Jørgen.
57. Nils Knud Jørgen.
58. Nils Knud Jørgen.
59. Nils Knud Jørgen.
60. Nils Knud Jørgen.
61. Nils Knud Jørgen.
62. Nils Knud Jørgen.
63. Nils Knud Jørgen.
64. Nils Knud Jørgen.
65. Nils Knud Jørgen.
66. Nils Knud Jørgen.
67. Nils Knud Jørgen.
68. Nils Knud Jørgen.
69. Nils Knud Jørgen.
70. Nils Knud Jørgen.
71. Nils Knud Jørgen.
72. Nils Knud Jørgen.
73. Nils Knud Jørgen.
74. Nils Knud Jørgen.
75. Nils Knud Jørgen.
76. Nils Knud Jørgen.
77. Nils Knud Jørgen.
78. Nils Knud Jørgen.
79. Nils Knud Jørgen.
80. Nils Knud Jørgen.
81. Nils Knud Jørgen.
82. Nils Knud Jørgen.
83. Nils Knud Jørgen.
84. Nils Knud Jørgen.
85. Nils Knud Jørgen.

Som det tydeligt fremgår, har Klareboderne skilt Rosenborg kvarter fra Købmager kvarter. Ejendommene på den anden side af vores gade er beskedne, men fra gårdsiden har der været en fin udsigt ind over storkanster Conrad Reventlows have (matr. nr. 11). Som det tydeligt ses, har excellensen haft mere plads end de fleste af kvarterets beboere.

